

Karmiĉke veze

svezak I

SD 235

Rudolf Steiner

SADRŽAJ

1	Predavanje 1 Dornach, 16 veljače 1924	5
	Uvjeti i zakoni ljudske sudbine. Različite vrste zakona svijeta. Uzrok i posljedica u neživoj prirodi i u sferi živih, samodostatno mineralno carstvo, učinak kozmosa na biljke. Za životinjsko i ljudsko carstvo, s njihovom sposobnošću da osjećaju i da se kreću, uzročne sile leže u prenatalnom razdoblju, one dolaze iz prethodnih sazviježđa. Čovjek izlazi iz prostora i korača naprijed u vremenu, na čijoj se granici životinja razgrađuje. Ljudi se moraju s vremena na vrijeme vratiti na Zemlju, tada dolazimo u njihov prethodni zemaljski život.	
2	Predavanje 2 Dornach, 17 veljače 1924	15
	Različite oblasti ljudskog svijeta. Mineralni svijet kao nužni pandan ljudskoj slobodi. Kao biće koje diše, čovjek je ovisan o biljnom svijetu, o silama etera koje potiču rast, a koje su povezane sa čovjekovom sudbinom i koje oblikuju njegovu karmu kroz njegove odnose s bićima treće hijerarhije. Dobrobit, nelagoda, karma je naše unutarnje konstitucije; Simpatije i antipatije povezane su sa sferom životinja. Animalne sile djeluju na astralno tijelo, čije simpatije i antipatije pripadaju našoj sudbini, koju sa sobom donosimo iz duhovnog svijeta u kojem žive bića druge hijerarhije. Unutarnju nužnost u lancu događaja donosi moć prve hijerarhije. Ona živi u našoj 'Ja' organizaciji od ranijeg zemaljskog života do sljedećeg. Moralni značaj uravnoteženja iskustva u karmi mora postati vanjski događaj.	
3	Predavanje 3 Dornach, 23 veljače 1924	26
	Karmička nužnost i sloboda. Granice ponavljanja zemaljskog života. Teorija opće uzročnosti. Uvid u našu karmu kao zakonito koherentnu cjelinu. Mi sami smo temelj karme. Životni učinci znanosti o inicijaciji kroz osvrt na ranije zemaljske živote. Sloboda u ispunjenju karmičke zadaće.	
4	Predavanje 4 Dornach, 24 veljače 1924	35
	Formiranje impulsa prema karmi između smrti i novog rođenja. Zrcaljenje u drugim ljudskim dušama. Metamorfoza iz ljubavi u radost. Radost je karmički rezultat potrošene ljubavi, učinak oba srca za svijet. Patnja je karmički rezultat mržnje; U trećem životu mržnja i patnja vode do tuposti prema svijetu. Odgoj pruža mogućnost kompenzacije takve karme. Važnost suvremenosti za ponovljene zemaljske živote.	
5	Predavanje 5 Dornach, 1 ožujka 1924	45
	Unutarnji i vanjski čimbenici u ukupnoj sudbini čovjeka. Predispozicije za zdravlje i bolest. Problemi s nicanjem zuba. Karmička metamorfoza emocionalnih i duhovnih interesa za zdravlje i izraz lica. Ispunjenje i razvoj karme. Sudbonosni odnosi među prijateljstvima.	

6	Predavanje 6 Dornach, 2 ožujka 1924	54
	Kako se karma miješa u razvoj čovjeka. Buđenje i spavanje u fizičkom smislu i u smislu duše. Predodžbe i pamćenje. Siva i bijela masa mozga. Mi smo zapravo ljudi samo pri dnevnoj svijesti, u nesvjesnom smo integrirani u ostatak svijeta. Povezanost organizacije glave s trećom hijerarhijom, ritmičke organizacije s drugom hijerarhijom, motoričke sfere s prvom hijerarhijom. Međudjelovanje svijeta i božanstva. Bića treće hijerarhije temelj su aktivnosti koja se otkriva u sjećanju; vode nas kroz nesvjesno područje zemaljskog života. Bića druge hijerarhije rade u zagrobnom životu na oblikovanju unutarnje karme. Bića prve hijerarhije, tvorci zemaljskog, reproduciraju u samouravnotežujućoj aktivnosti kao protu-slike ono što je čovjek oblikovao u zemaljskom životu. U sljedećem životu naša se djela pojavljuju kao činjenice sudbine. Iza zakona karme leže božanska djela i božanska iskustva.	
7	Predavanje 7 Dornach, 8 ožujka 1924	63
	Reprezentativne ličnosti: Friedrich Theodor Vischer, Franz Schubert, Eugen Dühring.	
8	Predavanje 8 Dornach, 9 ožujka 1924	72
	Karmičke činjenice mogu se priopćiti samo neposrednom percepcijom. Arapske struje 7., 8. i 9. stoljeća. Schubertovi odnosi s barunom von Spaun.	
9	Predavanje 9 Dornach, 15 ožujka 1924	81
	Uzročnost fizičkih osobitosti u jednoj inkarnaciji moralom u ranijoj. Eduard von Hartmann. Interakcije tri različite strukture ljudskog bića iz jednog zemaljskog života u drugi. Friedrich Nietzsche.	
10	Predavanje 10 Dornach, 16 ožujka 1924	90
	Put povijesnih osoba iz prošlosti u sljedeća povijesna vremena i u život sadašnjosti. Udar muhamedanstva. Harun al Raschid, civilizacija Bagdada. Utjecaj arabizma kroz ponovno pojavljivanje individualnosti u europskoj civilizaciji. Bacon von Verulam. Gebel al Tarik. Charles Darwin. Mamunov krug učenjaka u Bagdadu. Astronomija i astrologija. Laplace. Utjecaj aristotelizma na muhamedanstvo. Muavija. Woodrow Wilson.	
11	Predavanje 11 Dornach, 22 ožujka 1924	98
	Pojedinačne i povijesne veze. Ispravno traženje. Garibaldi i Viktor Emanuel. Lessing. Lord Byron.	
12	Predavanje 12 Dornach, 23 ožujka 1924	107
	Gdje su bivši posvećenici? Prepreke suvremene civilizacije kroz koje se ubijaju određene ljudske osobine, a tijela čine neprikladnima za duhovno. Irska kolonija iz 9. stoljeća u Alzasu. Ernst Haeckel. Lessing. Valentin Andreae. Paladij.	

Predavanje 16 veljače 1924

I

Sada bih vam želio početi govoriti o zakonima i uvjetima ljudske sudbine, koji se, kao što znate, uobičajeno opisuju kao karma. Karma se, međutim, ne može vidjeti u jasnom svijetlu, osim ako nismo pripremljeni upoznati različite vrste univerzalnih zakona i univerzalne aktivnosti. Stoga bih želio početi govoreći vam na dosta apstraktan način o različitim vrstama univerzalnih zakona i djelovanja, i kasnije kristalizirati, takoreći, tu posebnu vrstu djelovanja koja se može nazvati ljudska sudbina ili karma.

I kada želimo shvatiti pojave u svijetu i kada želimo shvatiti pojave u ljudskom životu, skloni smo govoriti o 'uzrocima i učincima'. Posebno u današnjoj znanosti, ljudi su navikli sasvim općenito govoriti o 'uzrocima i učincima'. Ipak, upravo je to navika koja dovodi do najvećih poteškoća, u svijetlu prave stvarnosti. Jer kada govorimo na ovaj način, ostavljamo po strani šarolikost formi u kojima se 'uzrok i učinak' stvarno pojavljuje u univerzumu.

Za početak možemo promatrati takozvanu neživu prirodu, s kojom se najjasnije suočavamo u carstvu minerala. Postoje čudesne forme s kojima se često susrećemo u kamenju i stijenu Zemlje. I tamo sve izgleda kao da je samljeveno u prah i ponovno stisnuto u amorfni kamen.

Razmotrimo, za početak, sve što nam u svijetu tako izgleda beživotno. Kada razmatramo beživotno kao takvo, uvijek otkrivamo da unutar samog beživotnog možemo tražiti koji god uzrok je na djelu u beživotnoj oblasti. Gdje god postoji nešto beživotno kao posljedica, i tu također — unutar područja beživotnog — možemo potražiti uzroke. I doista, postupamo prema pravoj znanosti kada to napravimo — ako u carstvu beživotnog tražimo uzroke svih beživotnih procesa.

Koliko god divno bio formiran kristal koji imate pred vama, njegove forme morate istraživati unutar beživotne oblasti. To znači da je carstvo beživotnog zaista samodostatno. Ne možemo reći, za početak, gdje ćemo naći njegove granice. Mogu biti veoma daleko u kozmičkim prostranstvima. Ipak, s čime god smo suočeni u beživotnom procesu ili učinku, ako ćemo potražiti uzroke, moramo ih tražiti — još jednom — unutar oblasti beživotnog.

Time međutim, beživotno već stavljamo rame uz rame s nečim drugim, i odmah nam se otvara određena perspektiva. Razmotrimo samog čovjeka — kako prolazi kroz vrata smrti. Sve što je u njemu radilo i živjelo prije nego je prošao kroz vrata smrti, nestalo je iz opipljive i vidljive forme koja ostaje iza kada duša ide dalje. Zaista, za ovu ljudsko formu koja je ostala kažemo da je beživotna. Jednako kao što govorimo o beživotnom kada pogledamo vani na stijene i planine s njihovim kristalnim oblicima, tako o beživotnom moramo govoriti kada promatramo leš

čovjeka, lišen duše i duha. I tek od tog trenutka na ljudsko tijelo možemo primijeniti ono što na ostatak beživotne prirode možemo od samog početka.

Za one učinke koji su se dogodili u i oko ljudskog oblika tijekom života — prije nego je duša prošla kroz vrata smrti — uzroke ne možemo tražiti unutar oblasti beživotnog. Ne samo da ćemo, kad ljudsko biće podigne ruku, uzalud tražiti unutar beživotnih fizičkih principa uzroke podizanja ruke. Štoviše, u fizičkim kemijskim zakonima prisutnim u ljudskoj formi, jednako ćemo uzaludno tražiti uzroke — recimo — otkucaja srca, cirkulacije krvi, ili nekog drugog, čak i nesvjesnog procesa.

Međutim, u trenutku kada je ova ljudska forma postala leš, u trenutku kada je duša prošla kroz vrata smrti, na ljudskom tijelu također promatramo učinke. Mijenja se boja na koži, udovi postaju nepokretni — ukratko, pojavljuju se svi učinci kojima smo navikli svjedočiti kod leša. Gdje ćemo tražiti uzrok? Unutar samog leša — u kemijskim i fizičkim, beživotnim zakonima leša.

Promislite do kraja, u svim smjerovima, na ono na što ukazujem (jer ne činim više nego ukazujem), i reći ćete sebi: Što se tiče njegovog leša, čovjek, kada njegova duša prođe kroz vrata smrti, postaje jednak beživotnoj prirodi.. Stoga uzroke učinaka moramo potražiti u istom području u kojem su samo učinci.

To je vrlo važno, ali upravo kada si predočimo ovu karakteristiku ljudskog leša, nalazimo još jednu vrlo značajnu činjenicu. Kada umre, ljudsko biće, da tako kažemo, odlaže svoje tijelo. Promotrite s potrebnim duhovnim sposobnostima što je pravi čovjek — čovjek duše i duha — sada postao, i reći ćete: leš je sada odložen. Za pravog čovjeka duše i duha, koji je stigao iza vrata smrti, ovaj leš više nema značaj. Odložen je sa strane.

Za vanjsku beživotnu prirodu to je sasvim drugačije. Promatrajte čak i površno, i uočiti ćete razliku. Pogledajte ljudski leš. Najbolje ga možete promatrati gdje je pokopan — da tako kažem — u zraku. Određene zajednice koristile su podzemne špilje kao grobnice, i tamo nalazimo ljudske leševe jednostavno okačene u zraku. Suše se dok potpuno ne istrunu; samo ih morate lagano dotaknuti, i raspadaju se u prah.

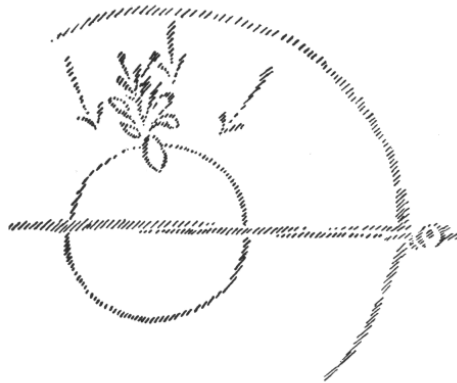
'Beživotno' koje tako dobijemo različito je od onoga što smatramo beživotnom prirodom oko nas. Ova potonja sadrži formativne, konfigurativne procese koji daju kristalne oblike. Štoviše, u stalnoj je promjeni. Osim elementa zemlje kao takvog, ako promatramo vodu ili zrak — koji su također beživotni — sve to nalazimo u pokretu, metamorfozi i transformaciji.

Ipak, stavimo ovo pred naše duše od samog početka: ekvivalentnost ljudskog tijela s njegovom beživotnom prirodom, nakon što ga je duša ostavila po strani, s beživotnim svijetom prirode izvan čovjeka.

A sada bismo mogli ići dalje. Proučavajte *biljno* carstvo. Tu dolazimo u sferu živih stvari. Proučavajte biljku na pravi način, otkrit ćete da nikada nismo u mogućnosti objasniti posljedice samo iz uzroka koji se nalaze unutar biljnog svijeta — u istom carstvu u kojem se pojavljuju posljedice. Nema sumnje, danas postoji

znanost koja to pokušava učiniti, ali ona je u slijepoj ulici! Konačno je dužna reći: 'Možemo istražiti fizičke a također i kemijske zakone koji djeluju u biljci. Nešto tada preostaje ...' I u ovom trenutku se razilazi, da tako kažem, u dvije strane. S jedne strane su oni koji kažu: 'Ono što ostaje je puka sinteza - vrsta forme. Fizikalni i kemijski zakoni jedini su principi na djelu'. 'Ne', kažu drugi, 'postoji još nešto, što znanost još nije otkrila, ali to će bez sumnje učiniti s vremenom'. — Još će dugo ovako govoriti. Jer nije tako. Ako želite istraživati biljno carstvo, ne možete ga razumjeti bez pozivanja cijelog kozmosa u pomoć. Morate shvatiti da sile za biljnu aktivnost leže u prostranstvu kozmosa. Sve što se događa u biljci učinak je velikog univerzuma. Prije nego što može biti bilo kakvog učinka u životu biljke, Sunce mora doći u određeni položaj u kozmosu. I druge snage također moraju djelovati iz širokog kozmosa, kako bi biljci dale oblik, unutarne snage rasta i tako dalje.

Sada, ako bismo mogli — ne na način Jules Verne-a, već stvarno — putovati recimo na Mjesec ili na Sunce, tamo također, ne bismo bili mnogo mudriji u potrazi za uzrocima nego što smo na Zemlji, ako ne bi stekli druge sposobnosti spoznaje osim onih koje sada posjedujemo. Ne bismo trebali postići svoj cilj samo govoreći: 'Dobro, uzroke učinaka koji se javljaju u biljnom carstvu Zemlje ne možemo pronaći u tom carstvu na samoj Zemlji. Idemo dalje na Sunce; tu ćemo naći uzroke'. Ne, nikako, ni tamo ih nećemo pronaći s običnim sposobnostima spoznaje. Međutim nalazimo ih kada se probijemo do *imaginativne* spoznaje — to jest kada posjedujemo sasvim novu sposobnost spoznaje. Ali tada ne moramo putovati na Sunce; nalazimo ih u samoj oblasti Zemlje. Samo moramo prijeći iz 'jednog svijeta' u drugi; iz svakodnevnog fizičkog u eterski, svijet etera. U velikom univerzalnom prostoru sa svih strana, djeluje kozmički eter sa svojim silama. Djeluje prema unutra iz širokih prostranstava. Eter djeluje sa svih strana, iz širokih prostranstava.

Dakle, ako želimo pronaći uzroke učinaka na biljke u tom carstvu, moramo zapravo prijeći u drugu oblast univerzuma.

Sada, čovjek također sudjeluje u onome u čemu biljka sudjeluje. Sile koje djeluju na biljke iz svijeta etera, djeluju i na čovjeka. Čovjek u sebi nosi eterske sile, i zbroj ovih eterskih sila koje nosi u sebi opisujemo kao etersko tijelo. Već sam vam rekao kako se etersko tijelo širi par dana nakon čovjekove smrti i kako se konačno gubi, tako da čovjek ostaje samo u svom astralnom tijelu i svom 'Ja' biću.

Ono što je čovjek eterski nosio sa sobom, postaje sve veće i veće, i gubi se u širokim prostranstvima.

A sada još jednom: usporedite ono što možemo vidjeti od čovjeka nakon njegova prolaska kroz vrata smrti, s onim što vidimo u biljnom svijetu. Za biljno carstvo moramo reći: njegove uzročne sile dolaze na Zemlju iz prostranstva kozmosa. Za čovjekovo etersko tijelo moramo reći: njegove sile idu prema van u širinu prostora. Odnosno, idu tamo otkuda dolaze snage rasta biljaka – čim je čovjek prošao kroz vrata smrti.

Ovdje već postaje jasnije. Kada promatramo samo fizički leš, premda prepoznajemo da postaje beživotan, nije nam ga lako povezati s ostatkom beživotne prirode. Kad, s druge strane, razmatramo živo carstvo biljaka, kada postanemo svjesni kako uzroci, sile biljnog carstva dolaze unutra iz kozmičkog prostora, tada – dok ulazimo u čovjeka s duhovnom imaginacijom – percipiramo da s čovjekovim prolazom kroz vrata smrti njegovo etersko tijelo odlazi tamo, odakle dolaze sile, eterske sile, za biljno carstvo.

Sada, postoji još jedna osobina. Uzročne sile koje utječu na biljke, djeluju relativno brzo. Prekjučerašnje Sunce ima malo utjecaja na biljku dok niče iz tla ili prima cvijet i plod. Prekjučerašnje Sunce može imati malo učinka danas sa svim svojim uzrocima. Da bi imalo učinka danas, mora danas zasjati. Ovo je važno; to uočite. Sada ćete vidjeti koliko je to važno.

Istina je da biljke imaju s njihovim eterskim uzročnim silama svoje temeljne sile unutar zemaljske oblasti, ali imaju ih u univerzumu *simultano* sa Zemljom.

A kad je čovjek kao duša i duh prošao kroz vrata smrti, kad se ljudsko etersko tijelo otopi, to opet traje samo kratko – samo par dana. Ovdje opet imate simultanost. Za trajanje procesa u svijetu, par dana je obična sitnica. Dakle, kada se čovjekovo etersko tijelo vraća onamo odakle sile biljnog rasta – eterske sile – dolaze, možemo reći: čim čovjek živi u eteru, njegova eterska aktivnost nije ograničena na Zemlju (jer naprotiv, ona napušta Zemlju), ipak, razvija se simultano. Stoga vam mogu napisati ovu shemu:

Mineralno carstvo; Simultanost uzroka i učinaka unutar fizičkog.

Da, reći ćete, ali sigurno su uzroci nekih stvari koje se dogode u fizičkom u ranijem razdoblju. Ne, nije tako u stvarnosti. Da bi u fizičkom došlo do bilo kakvog učinka, uzroci moraju stalno djelovati. Čim uzroci prestanu djelovati, neće biti nikakvih učinaka. Tako uistinu možemo napisati:

Mineralno carstvo; Simultanost uzroka, unutar fizičkog.

A kada dođemo u biljno carstvo (a isto će se odnositi i na biljnu prirodu koju možemo pratiti u samom čovjeku), tamo imamo simultanost u fizičkom i u nadfizičkom, pa možemo pisati:

Biljno carstvo; Simultanost uzroka u fizičkom i nadfizičkom.

Sada pristupimo životinjskom carstvu. U *životinjskom carstvu* uzalud ćemo unutar same životinje istraživati učinke koji se javljaju za vrijeme života stvorenja. Ako samo puzi u potrazi za hranom — u fizičkim i kemijskim procesima koji se mogu naći unutar njenog tijela uzalud ćemo tražiti uzroke ovih učinaka. Također ćemo uzalud tražiti i u širokim eterskim prostranstvima gdje nalazimo uzroke biljne prirode. I tu ćemo uzalud tražiti uzroke kretanja životinja i osjeta životinja. Za sve što je prirode biljne u životinji i njenim procesima, uzroke ćemo naći u eterskom prostoru. A kada umre, etersko tijelo životinje također izlazi vani u univerzalni eter. Ali za osjet nikada nećemo naći uzroke unutar područja zemaljsko - fizičkog, niti nadfizičkog i eterskog. Tamo ih nećemo pronaći.

Ovdje još više dolazimo do točke gdje je moderno razmišljanje u slijepoj ulici. Doista, u određenoj mjeri to mora priznati. Za mnoge pojave koje se javljaju kod životinja — sve pojave osjeta, kretanja i tako dalje — moramo priznati: ako istražujemo fizičke i kemijske sile unutar životinje, ne možemo naći uzroke. I u kozmičkim prostorima — u eterskom prostoru univerzuma — također ne možemo naći uzroke. Da bih objasnio cvijet moram izaći u širine eterskog kozmosa. Iz eterskog kozmosa moći ću objasniti cvijet. Slično ću moći objasniti mnoge stvari kod životinja koje su biljne prirode. Ali nikad neću moći objasniti, iz eterskog univerzuma, ono što se događa kod životinje kao kretanje i osjet.

Pretpostavimo da promatram životinju 20. lipnja. Za njene osjetilne procese, neću naći uzroke 20. lipnja — ne ako tražim kroz sva prostorna područja unutar zemaljske oblasti i izvan. A ako se vratim natrag, ni onda ih neću naći — ni u svibnju, ni u travnju ...

Moderna znanost čak osjeća da je tako. Tako objašnjava barem nešto od onoga što je neobjašnjivo, upućujući na 'nasljeđivanje', odnosno, na riječ. To je 'naslijeđeno'. Dolazi od predaka. Ne naravno sve (to bi bilo previše groteskno), ali velik dio je jednostavno 'naslijeđen'.

Koje je značenje ove fraze? U krajnjem slučaju, koncept nasljeđivanja svodi se na ovo: sve s čine smo suočeni kod životinje, s njenim mnogostrukim konfiguracijama, potencijalno je sadržano u zametku majke-životinje. To je pokušaj moderne znanosti: proučiti vola izvana, u neizrecivoj raznolikosti njegovih formi, a zatim reći: vol dolazi iz zametne stanice. Tu su već postojale sile koje su u punom rastu i razvoju dale vola. U skladu s time, zametna stanica je ekstremno kompleksno tijelo ... Doista bi morala biti užasno složena, ova zametna stanica vola. Jer morala bi sadržavati sve što pritišće, oblikuje, uvija, i preokreće i radi tako da sićušna zametna stanica može postati vol u svojim raznovrsnim oblicima.

Kako god to prevrnuli i okrenuli (a postoji mnogo teorija — evolucija, epigeneza, i tako dalje ...) kako god to okrenuli, dolazi do ovoga. U krajnjem slučaju morate zametnu stanicu, sićušno jajašce, zamisliti užasno komplicirano. A kada se sve upućuje na molekule, za koje se pretpostavlja da su složeno izgrađene od atoma, neki su znanstvenici skloni predstavljati prvi rudiment zametne stanice kao složenu molekulu. Ali to, moji dragi prijatelji, to čak nije u skladu ni s fizičkim promatranjem.

Je li zametna stanica doista molekula ili toliko kompliciran organizam? Njena osobitost uopće ne leži u komplikacijama, već naprotiv: sve stvari vraća u kaos. Zametak svih stvari, u majčinom tijelu, nije složena struktura, već materijal krajnje usitnjen — kaotičan. Uopće nije organizirana. To je nešto što je krajnje neorganizirano, usitnjeno stanje. Da nije toga nikada ne bi moglo doći do reprodukcije. Upravo u jajetu, neorganizirana, beživotna tvar — koja ima tendenciju kristaliziranja — pada u potpuni kaos. Bjelančevina nije najsloženije tijelo, već vrlo jednostavno, potpuno lišena unutarnje determiniranosti. Iz ovog sićušnog kaosa s kojim će zametna stanica početi, ni jedan vol ne bi mogao nastati — ne, za cijelu vječnost. Jer to je doista kaos.

Zašto onda postaje vol? Budući da u ovoj fazi cijeli svemir nastavlja djelovati na zametnu stanicu u majčinskom organizmu. Upravo zato jer je postala kaos — lišena unutarnje determinacije — cijeli univerzum može raditi na njoj. Oplodnja nema za cilj ništa drugo nego materiju svesti na kaos, u neodređenu prazninu, tako da ne radi nijedan drugi entitet osim čistog univerzuma.

Ali sada ako pogledamo unutar majčina tijela — nema uzroka. Ako pogledamo vani u univerzalni eter — ni tamo, u onome što se događa simultano, nisu uzroci. Moramo se vratiti, prije nego je životinja nastala, ako ćemo pronaći uzroke onoga što klija kao početak stvorenja sposobnog za osjet i kretanje. Moramo se vratiti prije nego što je život stvorenja započeo. Za sve što je sposobno za osjet i kretanje, svijet uzroka ne leži u simultanosti, već *prije* nastanka stvorenja.

Ako je biljka ono što promatram, moram ići vani u simultano, premda u dalekom i širokom univerzumu. Tamo ću pronaći uzrok. Ali ako želim naći uzrok svega što djeluje kao osjećaj u sposobnost kretanja u životinji, više ne mogu ići u simultani svemir. Moram ući u ono što prethodi životu stvorenja. Drugim riječima, konstelacija zvijezda morala je postati drugačija. Ono što posebno utječe na životinjsku prirodu nije konstelacija u univerzumu simultano s životinjom, već konstelacija zvijezda koja prethodi životu životinje.

Ovdje opet, okrenimo svoje misli prema čovjeku nakon njegovog prolaska kroz vrata smrti. Kada je prošao kroz vrata smrti, kada je odložio svoje etersko tijelo koje odlazi u široke kozmičke prostore — na svako mjesto otkuda dolaze eterske sile biljnog rasta — čovjek se mora vratiti unatrag, kao što sam vam rekao, do njegova rođenja. Kada je to učinio, tada je, unatrag u svom astralnom tijelu, prošao sve ono što je prošao tijekom života. Dakle, sa svojim astralnim tijelom nakon smrti, ne mora ući u ono što je simultano, već se mora vratiti natrag u prenatalno. Mora ići tamo, odakle dolaze sile koje pružaju sposobnosti kretanja i osjeta. One ne dolaze iz oblasti prostora, već od konstelacija koje su simultane; dolaze od prethodnih konstelacija zvijezda. Ako dakle govorimo o životinjskom carstvu, više ne možemo govoriti o simultanosti uzroka u fizičkom i nadfizičkom; moramo sadašnje učinke fizičkog uputiti na prošle nadfizičke uzroke. Dakle, za *životinjsko carstvo*: Prošli nadfizički uzroci — sadašnji učinci.

Još jednom, ulazimo u koncept vremena. Trivijalno rečeno, moramo prošetati u vremenu. U fizičkom svijetu, kada tražimo uzroke stvari koje se tamo događaju, krećemo se u fizičkom. Ne trebamo napustiti fizičko. A ako tražimo uzroke svega što

se događa u živom biljnom carstvu, moramo otići jako daleko. Moramo kliznuti kroz svijet etera, i tek tamo gdje eterski svijet prestaje — gdje, kao u jeziku bajke, dolazimo do kraja svijeta — tamo nalazimo uzroke rasta biljaka. Ali tamo možemo lutati koliko hoćemo; nećemo tamo naći uzroke sposobnosti osjeta ili kretanja. Da bismo to napravili, moramo krenuti na hodočašće u vremenu. Moramo se vratiti natrag u vremenu. Moramo izaći iz prostora, i ući u vrijeme.

Što se tiče kauzalnosti, dakle, možemo ljudsko fizičko tijelo u njegovom beživotnom stanju staviti rame uz rame s vanjskom beživotnom prirodom. I ljudsko etersko tijelo — i u njegovom životu i u njegovom vanjskom prolazu nakon smrti u eterske prostore — staviti rame uz rame s eterskim životom biljaka; jer i to dolazi iz eterskih prostora, iako iz simultanih konstelacija, onog što je izvan fizičkog, iznad Zemlje. Štoviše, možemo povezati ljudsko astralno tijelo s vanjskim životinjskim svijetom.

Sada, kad dalje napredujemo od mineralne prirode do biljne i životinjske, dolazimo na kraju do samog kraljevstva ljudi, možda ćete reći, 'Već smo to razmotrili'. Da, ali ne u potpunosti. Razmatrali smo to utoliko što ljudsko biće ima fizičko tijelo; zatim utoliko što ima etersko tijelo; i treće, utoliko što ima astralno tijelo. Ali prepoznati ćete: da čovjek samo ima svoje fizičko tijelo, on bi bio kristal — iako možda vrlo složen. A ako bi kao dodatak imao samo etersko tijelo, bio bi puka biljka — bez obzira, možda, koliko lijepa. A da mu je čak dodano i astralno tijelo, išao bi na sve četiri; imao bi rogove ili slično; jednom riječju, bio bi životinja. Sve to, on *nije*. Ima formu i figuru koju posjeduje kao uspravno hodajuće biće, jer također posjeduje 'Ja' organizaciju, preko i iznad fizičkog, eterskog i astralnog. Samo na ovo biće, koje ima 'Ja' organizaciju, možemo primijeniti naziv: kraljevstvo ljudi.

Pogledajmo još jednom ono što smo već vidjeli. Ako tražimo uzroke za fizičko, možemo ostati unutar fizičkog. Ako tražimo uzroke biljne prirode, moramo izaći vani u prostrane oblasti etera. Još uvijek možemo ostati unutar prostora — iako, kao što sam rekao, ovaj 'prostor' postaje malo hipotetički, pa pribjegavamo koncepcijama poput bajke, kada kažemo 'kraj svijeta — gdje se svijet zatvara'. Ipak je tako. Zašto, čak i oni koji misle samo duž linija današnjih istraživanja sada počinju uviđati da u određenom smislu postoji nešto poput kraja svijeta — 'gdje se svijet zatvara'. To je naravno dječji i grub izraz. Ali trebamo se samo sjetiti djetinjastog načina na koji ljudi obično razmišljaju: postoji Sunce, ono šalje svoje zrake, sve dalje i dalje. Zrake postaju sve slabije i slabije, točno je, a ipak svjetlo ide sve dalje i dalje, stalno dalje, u beskonačnost.

Onima koji su godinama na ovim predavanjima, davno sam objasnio kakva je glupost zamišljati da svjetlost ide sve dalje na ovaj način, u beskrajnu prazninu. Često sam govorio, širenje svjetla je podložno nekoj vrsti elastičnosti. Ako imate lopticu od indijske gume i uvučete je ovdje — možete nastaviti pritiskati do izvjesne točke; zatim odskoči natrag. Tu je kraj elastičnom pritisku; onda odskoči. Isto je i sa svjetlom: ono ne ide vani u beskrajnu prazninu. Kada dosegne određenu granicu, ponovno se vraća.

Upravo ovu ideju — da svjetlo ne ide beskonačno, već do izvjesne granice, odakle se vraća — nedavno je podržao, naprimjer, u Engleskoj, fizičar Oliver Lodge.

Dakle, čak je i vanjska znanost došla do točke da u ovom slučaju podrži ono što je objavila znanost duha; kao što će doista u dogledno vrijeme u svakom detalju doći do stvari koje izlaže znanost duha.

Slično bismo mogli reći: Tamo vani, ako razmišljamo dovoljno daleko prema vani, moramo se sjetiti, da ne smijemo jednostavno prihvatiti beskrajni prostor koji je fantazija, i to fantazija koju pri tome ne možemo dokučiti. Neki od vas se možda sjećaju kako sam u svojoj autobiografiji ispričao o dubokom dojmu koji je na mene ostavilo, kada sam pohađao satove suvremene sintetičke geometrije, i kada mi je po prvi puta kroz samu geometriju pokazano da ne treba zamišljati ravnu liniju kao da izlazi u beskrajnu prazninu i nikad ne staje. Linija koja ide prema van u ovom smjeru, zapravo se vraća sa suprotne strane. Geometrija to izražava govoreći da je beskonačno udaljena točka s desne strane identična s beskonačno udaljenom točkom s lijeve. To možete izračunati. To nije puka analogija kruga, gdje ćete se, ako krenete odavde, na kraju opet vratiti na istu točku, a zamislite li tada promjer beskonačno dugačak krug će postati ravna crta. To bi bila puka analogija, od male ili nikakve vrijednosti za onoga tko može egzaktno razmišljati. Bio sam impresioniran, ne ovom trivijalnom analogijom, već mogućnošću stvarnog aritmetičkog dokaza, da je beskonačno udaljena točka s jedne strane — lijeve — ista kao beskonačno udaljena točka s desne strane. Tako da onaj tko odavde počne trčati i trči sve dalje i dalje uz liniju neće istrčati u beskonačnu prazninu; ako samo nastavi trčati dovoljno dugo, doći će nam u susret s druge strane. Fizičkom mišljenju to može izgledati groteskno. Onog trenutka kada ostavimo po strani fizičko razmišljanje, to je stvarnost. Svijet nije beskrajan. Kao fizički svijet, kakav se nalazi pred nama, ograničen je.

Još jednom možemo reći: Da bismo se bavili biljnom prirodom i eterskom prirodom u čovjeku, moramo ići do samih granica etera. Ali ako želimo objasniti animalnu prirodu, i astralnu u čovjeku, moramo izaći iz svega što je u prostoru. Moramo ići u šetnju, u vremenu; moramo napredovati u vremenu. I sada dolazimo do kraljevstva ljudi.

Vidite, kada dođemo do vremena, već nadilazimo fizičko na dvostruki način. Da biste opisali životinju, morate se kretati u vremenu. Ali na ovom stupnju ne smijete apstraktno slijediti liniju mišljenja; morate nastaviti konkretno. Preklinjem vas da sada promotrite, kako konkretno nastavljamo po ovoj liniji mišljenja.

Ljudi misle, kada Sunce odašilje svoje svjetlo, da svjetlo beskrajno ide dalje i dalje. Međutim, Oliver Lodge, pokazuje da se ovaj način mišljenja već počinje napuštati. Počinju shvaćati da dođete do određene granice i odatle se ponovno vraćate. Sunce prima svoju svjetlost opet natrag iz svih smjerova — iako u drugom obliku, u transmutiranom obliku, ipak je ponovno prima.

Sada primijenimo istu vrstu mišljenja na napredovanje koje smo upravo slijedili. Ostali smo, za početak, u prostoru. Zatim, zemaljski prostor je ostao tamo unutra, dok mi moramo izaći u univerzum. No ni to nije dovoljno, jer na sljedećem stupnju izlazimo u vrijeme. Sada, netko bi mogao reći da moramo ići još dalje — još dalje. Ne, upravo suprotno; Sada se opet *vraćamo*. Baš kao i kad idemo dalje u kozmos:

dolazimo do granice i otamo se vraćamo; tako se i ovdje opet vraćamo. Potraživši u daljinama vremena prošle nadfizičke uzroke, moramo se ponovno vratiti u *fizičko*.

Što ovo u stvari znači? To znači da iz vremena moramo opet doći na Zemlju. Ako bismo tražili uzroke koji se odnose na čovjeka kao takvog, moramo ih još jednom potražiti na Zemlji. Samo što smo se vratili unatrag u vremenu, i teško da trebam reći: kada, vraćajući se natrag u vremenu, ponovno dođemo na Zemlju, dođemo u prijašnji život čovjeka. Dolazimo u prijašnji život. Za životinju moramo ići sve dalje. Rastapa se u vremenu, baš kao što se i naše etersko tijelo otapa rastapa na krajnjim granicama... Čovjek se u tom trenutku ne razgrađuje; moramo se ponovno vratiti, čak i u prijašnji život na Zemlji.

Stoga, u čovjekovom slučaju, možemo reći: Prošli fizički uzroci, predstavljaju učinke unutar fizičkog.

Mineralno carstvo: Simultanost uzroka, unutar fizičkog.

Biljno carstvo: Simultanost uzroka, u fizičkom i nadfizičkom.

Životinjsko carstvo: Prošli nadfizički uzroci, odgovaraju sadašnjim učincima.

Kraljevstvo ljudi: Prošli fizički uzroci, odgovaraju sadašnjim učincima u fizičkom.

Vidite, danas je koštalo nekih muka, kao priprema, da uđemo u ove apstrakcije. Ali to je bilo potrebno. Želio sam vam pokazati da također postoji i logika za ove oblasti — zaista duhovne oblasti života. Jedino što se ova logika ne podudara s grubom logikom koja je samo izvučena iz fizičkih pojava, i u koju ljudi obično vjeruju.

Nastavljajući čisto logično, istražujući sve nizove uzroka, čak smo i čistom linijom misli došli do ponavljanja čovjekova života na Zemlji. Moramo biti pažljivi prema ovoj činjenici: naša misao sama po sebi mora postati drugačija ako želimo shvatiti duhovno.

Ljudi umišljaju da se ne može razumjeti ono što se otkrije iz duhovnog svijeta. Doista se može, ali se mora proširiti logika. Konačno, čak i za razumjeti glazbeni komad ili bilo koje drugo umjetničko djelo, morate u sebi imati uvjete da tome izađete u susret. Ako nemate uvjete, proći ćete pored toga bez uvažavanja — kao pored puke buke, ako se radi o glazbi; ili ako se radi o plastičnoj umjetnosti, u njoj nećete 'vidjeti ništa' osim sirovih očiglednih oblika. A tako je i za komunikacije iz duhovnog svijeta: morate im izaći u susret s mišljenjem adekvatnim za duhovni svijet. A to se već može pronaći u čistom logičkom razmišljanju. Potražite moguće raznolikosti uzroka, i zapravo možete doći do razumijevanja ponavljanja zemaljskih života, čak i kao logičku posljedicu.

Sada ostanimo pri velikom pitanju koje se otvara kada razmatramo leš. Leš je postao beživotan. Vanjska beživotna priroda stoji pred nama sa svojim kristalima i raznovrsnim formacijama. Ovdje se postavlja veliko pitanje: Kako je beživotna priroda povezana s lešom čovjeka?

Možda ćete otkriti da će vas to odvesti u smjeru koji teži prema odgovoru, ako se prvo uhvatite druge faze. Recite sebi: gledam svijet biljaka oko mene. Iz širokih prostranstava eterskog kozmosa, u sebi nosi snage kojima se moje vlastito etersko tijelo vraća. Tamo gore, u eterskom prostiru, uzročni je princip koji biljkama daje njihovo podrijetlo. Tamo je oblast u koju moje vlastito etersko tijelo odlazi kada mi je poslužilo u životu. Tamo idem, odakle — iz eterskog prostora — izvire sav život biljaka. Tamo idem, to jest, sličan sam tome. U stvari, mogu čak reći: nešto je tamo, tamo gore. Tamo ide moje etersko tijelo. Odatle dolazi, zeleni, klijavajući, izbijajući svijet biljaka. Ipak postoji razlika. Ja predajem moje etersko tijelo; biljka s druge strane prima eter za njen život i rast. Ja, nakon moje smrti, predajem moje etersko tijelo; predajem ga kao stvar koja je ostavljena. One s druge strane — biljke primaju etersko tijelo, kao ono što im daje život. One imaju svoj početak iz gornje oblasti gdje ja idem završiti. Početak biljaka udružuje se s krajem čovjekova eterskog tijela.

To će vas približiti pitanju: Ne bi li tako moglo biti i za mineral, za sve raznovrsne formacije kristala? Ne bih li mogao pitati: možda je i to početak, za razliku od završetka kada, ja od sebe, ostavljam fizički leš? Možda su i ovdje također, početak i završetak udruženi?

S ovim pitanjem danas ćemo završiti, dragi moji prijatelji. Sutra ćemo početi ulaziti sasvim duboko u pitanje ljudske sudbine - takozvane karme. Nastaviti ću o karmi. Nećete se više morati probijati kroz ovakvu džunglu apstrakcija; ali ćete uvidjeti da je za određeni razvoj misli ovo bila nužna priprema.

Predavanje 17 veljače 1924

II

Sada ćemo ići naprijed od misli čija je namjena bila da pripreme za objašnjenja ljudske sudbine ili karme. Od apstraktnog elementa misli ići ćemo naprijed do stvarnog života. Korak po korak, postaviti ćemo pred naše duše razne oblasti života u koje je čovjek smješten, da bi iz sastavnih dijelova života izvukli osnove za karakterizaciju karme, ili ljudske sudbine.

Čovjek, konačno, pripada cijelom univerzumu, i u daleko širem smislu nego smo to navikli misliti. On je član univerzuma, i bez toga zaista je ništa. Često sam koristio usporedbu s članom ljudskog tijela, recimo prstom. To je prst dok god je na ljudskom tijelu; u trenutku kada je odrezan od tijela, to više nije prst. Izvana, fizički, još uvijek je isti; a ipak, to više nije prst ako je odrezan od ljudskog tijela.

Slično, čovjek nije više čovjek ako je podignut iz univerzalne egzistencije svijeta. Jer toj egzistenciji svijeta on pripada, i bez nje ne može ga se uopće gledati niti razumjeti kao čovjeka.

Sada, kao što smo ponovno vidjeli na jučerašnjem predavanju, okruženje svijeta čovjeka je prirodno podijeljeno u zasebne oblasti. Tu je, za početak, beživotna oblast svijeta koju uobičajeno nazivamo mineralnom. Postajemo poput ove mineralne ili beživotne oblasti svijeta tek kada odbacimo naše tijelo; kada smo - što se tiče tog tijela - prošli kroz vrata smrti. S našim pravim bićem, zaista nikada ne postajemo poput ovog beživotnog svijeta. Samo tjelesna forma koju smo odbacili postaje takva.

Dakle, u jednu ruku, vidimo da je ono što čovjek ostavlja iza sebe u beživotnoj oblasti — fizički leš. A s druge strane, vidimo daleko rašireni beživotni univerzum prirode, kristalni i ne-kristalni. Mi ljudska bića, dok živimo na Zemlji, prilično smo različiti od tog mineralnog svijeta. Na to sam također, često ukazivao. Mi smo u našem ljudskom obliku odmah uništeni kada smo ostavljeni kao leš mineralnom svijetu. U mineralnom svijetu smo razgrađeni, odnosno, ono što našu formu drži na okupu nema ništa zajedničko s mineralnim. Čak je i iz ove činjenice očito da čovjek, dok živi u fizičkom svijetu, ne može primiti utjecaj iz mineralnog kao takvog.

Daleko najširi utjecaji koje zapravo prima iz mineralne prirode dolaze mu preko osjetila. Vidimo mineralno, čujemo ga, percipiramo njegovu toplinu; ukratko, percipiramo ga preko osjetila. Ostali naši odnosi s mineralnim vrlo su mali. Trebate samo promisliti koliko malo stvarno mineralne prirode dolazi s nama u odnos, u našem zemaljskom životu. Sol s kojom solimo našu hranu je mineralna; kao i par drugih stvari koje uzimamo s hranom. Ali daleko veći dio hrane koju ljudsko biće apsorbira dolazi od biljnog i životinjskog carstva. Štoviše, ono što apsorbira iz mineralnog carstva nosi izvanredan odnos s onim što prima od mineralne prirode preko osjetila, kao čisto psihološke utiske, naime kao osjetilnu percepciju. U toj vezi

opet možete vidjeti važnu točku koju sam ovdje često spominjao. Ljudski mozak teži prosječno 1.500 grama. To je prilična težina. Ako bi s punom težinom pritiskao krvne sudove koji su ispod njega, u konačnici bi ih zgnječio. Ne pritišće ih tako teško, jer je podložen izvjesnom zakonu. To sam opisao nedavno. Ako tijelo stavimo u tekućinu, gubi nešto od svoje težine. To možete istražiti, ako imate vagu. Zamislite ovu posudu vode uklonjenu, za početak. Mjerite tijelo koje je ovdje pričvršćeno; ono ima izvjesnu težinu. Tada stavite posudu vode ispod njega, tako da je tijelo koje visi s vratila uronjeno u vodu. Ravnoteža je odmah narušena. Vratilo vage ide dolje na jednoj strani, jer tijelo je postalo lakše. A ako sada istražite koliko, pokazati će se da je postalo onoliko lakše koliko je predstavljeno težinom istisnute tekućine. Odnosno, ako je tekućina voda, tijelo — uronjeno u vodu — postati će lakše za težinu istisnutog tijela vode. To je dobro poznati Arhimedov zakon, koji je, kao što sam vam rekao, otkrio to kada se kupao. Sjedio je u kupki, i vidio da noga postaje lakša ili teža, prema tome je li u vodi ili je podignuta. Tada je uzviknuo: 'Eureka!' (Pronašao sam).

To je stvar od velike važnosti, ali važne stvari su također, ponekad zaboravljene. Jer da umjetnost inženjerstva nije zaboravila ovaj Arhimedov princip, vjerojatno se jedna od najgorih elementarnih katastrofa u nedavno vrijeme ne bi dogodila onako kako se dogodila, u Italiji. Ovakve stvari se javljaju čak i u vanjskom životu, zbog nedostatka jasnoće i sinteze u prevladavajućoj znanosti.

Neka bude tako, tijelo gubi težinu prema težini istisnute tekućine. Sada, mozak je potpuno uronjen u cerebrospinalnu tekućinu. Pliva u cerebralnoj tekućini. — Tu i tamo, već možete naći prepoznato u znanosti da je čovjek, utoliko što je čvrsto tijelo, kao neka vrsta ribe. Da, on je zaista riba; jer se sastoji, do 90 posto, od tijela vode, i u tome čvrsti dijelovi plivaju, kao riba u vodi. — Također, i mozak pliva u cerebrospinalnoj vodi; i tako postaje mnogo lakši da teži samo oko 20 grama. Mozak teži samo 20 grama — samo s 20 grama pritišće površinu ispod sebe. Promislite što to znači; tada ćete shvatiti koliko snažno, utoliko što naš mozak pliva u cerebrospinalnoj tekućini, mi ljudska bića imamo tendenciju osloboditi se Zemlje — i to kod organa od tolike važnosti. Mislimo s organom koji nije podložen zemaljskoj gravitaciji; razmišljamo u izravnoj suprotnosti sa zemaljskom gravitacijom. Organ našeg mišljenja je najprije oslobođen zemaljske gravitacije.

Imajte na umu široki opseg i ogromnu važnost utisaka koje primete kroz vaša osjetila, koja suočavate s vlastitom slobodnom voljom. Mislite, za usporedbu, o sićušnim utjecajima koje primete od soli, i drugih supstanci uzetih kao hrana ili začini. Onda ćete doći do zaključka da ono što dolazi iz mineralnog carstva i ima izravan utjecaj na čovjeka također je kao i 20 prema 1.500 grama ... tolika je dominacija onog što primamo kao puki osjetilni utisak, gdje smo nezavisni od stimulansa — jer naši osjetilni utisci nas ne zahvate i ne trgaju nas. Štoviše, one stvari u nama koje su još podložne zemaljskoj gravitaciji kao što su mineralni začini ili sastojci naše hrane, općenito su takvi da nas sačuvaju iznutra. Sol ima u sebi snagu očuvanja, održavanja, osvježavanja.

Čovjek je, dakle, u velikoj mjeri neovisan o okolnom mineralnom svijetu. On iz mineralnog svijeta uzima u sebe samo ono što nema neposredan utjecaj na njegovo biće. U mineralnom svijetu se kreće slobodno i neovisno.

Doista, dragi moji prijatelji, da nema ove slobode i neovisnosti u mineralnom svijetu, onoga što nazivamo ljudskom slobodnom uopće ne bi bilo. Mineralni svijet, možemo doista reći, postoji kao nužni pandan ljudskoj slobodi. Da nema mineralnog svijeta, ni mi ne bismo bili slobodna bića. U trenutku kada se podignemo do biljnog svijeta, više nismo neovisni o njemu. Samo nam se čini kada pogledamo, da svijet biljaka gledamo baš kao i kristale, nad raširenom mineralnom oblasti. U stvarnosti to nije tako. Pred nama je raširen biljni svijet. Mi ljudska bića smo rođeni u svijetu kao bića koja dišu, živa bića, obdarena specifičnim metabolizmom. Sve to je mnogo više zavisno o našem okruženju nego oči i uši i drugi organi koji prenose osjetilne utiske. Daleka i široka prostranstva biljnog svijeta žive zahvaljujući eteru, koji se sa svih strana ulijeva na Zemlju. I čovjek je, također, podložan ovom eteru. Kada se rodimo i počnemo rasti kao mala djeca, kada se u nama osjećaju snage rasta, to su eterske snage. Upravo snage koje omogućuju biljkama da rastu, žive u nama kao eterske snage. Mi nosimo etersko tijelo u sebi. Fizičko tijelo sadrži naše oči i naše uši... Kao što sam upravo objasnio, to fizičko tijelo nema ništa zajedničko s ostatkom fizičkog svijeta. To dokazuje i sama činjenica, da se kao leš, raspada u fizičkom svijetu. Ali sasvim je drugačije s našim eterskim tijelom. Zahvaljujući eterskom svijetu jako smo povezani sa svijetom biljaka.

Sada morate razmisliti o ovome. Ono što se u nama razvija dok rastemo, u konačnici je, vrlo duboko povezano s našom sudbinom. Samo da odaberemo groteskne i radikalne primjere, mogli smo odrasti na takav način da smo kratki i debeli, ili visoki i mršavi, ovisno o slučaju; ili tako da primimo ovaj ili onaj oblik nosa. Ukratko, način na koji rastemo nije bez utjecaja na naš vanjski oblik. I to je zasigurno povezano, ma kako labavo, s našom sudbinom. Ali naš način rasta ne izražava se samo u ovim grubim vanjskim stvarima. Samo kad bi naši instrumenti i metode istraživanja bili dovoljno osjetljivi, trebali bismo otkriti da svaki čovjek ima drugačiji sastav jetre, slezene ili mozga. 'Jetra' nije jednostavno 'jetra'; razlikuje se — premda u finijim aspektima, nepotrebno je reći — kod svakog čovjeka. A to je povezano s istim snagama koje uzrokuju rast biljaka. Dok gledamo Zemlju prekrivenu biljkama, trebali bismo biti svjesni: ono što se slijeva iz širokih eterskih prostora, uzrokujući rast biljaka, djeluje i u nama ljudskim bićima, dovodeći izvornu i urođenu predispoziciju svakog od nas, a to itekako ima veze s našom sudbinom. Jer duboko spada u njegovu sudbinu, hoće li čovjek iz eterskog svijeta primiti ovaj ili onaj sastav jetre, pluća ili mozga. Čovjek, pak, vidi samo vanjski aspekt svega toga. Kada pogledamo mineralni svijet vidimo, više-manje, ono što je u njemu sadržano. Zato su ljudi znanstveno toliko skloni mineralnom svijetu (ako se, u današnje vrijeme, uopće može govoriti o znanstvenoj sklonosti). Oni ga vole, jer sadrži sve ono što žele naći. Za snage koje podržavaju biljni svijet, to više nije tako. Možete odmah percipirati, kao što sam vam rekao, u trenutku kada se uzdignete do imaginativne spoznaje, da su minerali samodostatni u mineralnom carstvu; takva je priroda mineralnog. Ono što podržava biljni svijet, uopće se vanjskoj svakodnevnoj svijesti ne pojavljuje. Da bi to pronašli, moramo dublje prodrijeti u univerzum.

Što je dakle to što radi u biljnom carstvu? Što radi tako da se snage ulijevaju iz širokih eterskih prostora, uzrokujući da biljke izviru i niču iz zemlje, i u nama također, dovodeći i do našeg rasta — finijeg sastava našeg tijela? Što je to što je

djelatno? Ovdje, moji dragi prijatelji, dolazimo do bića treće hijerarhije, takozvanih — anđela, arhandela i arhaja. Ona su za nas nevidljiva, ali bez njih ne bi bilo protoka eterskih snaga, uzrokujući da biljke rastu, i također radeći u nama samima, jer i mi u sebi nosimo iste snage koje izazivaju rast biljaka. Da ne bi ostali zatupljeni u znanju, kada se približno biljnom svijetu i njegovim snagama, ne možemo se više držati samo vanjskog i vidljivog.

Također moramo biti svjesni da u bestjelesnom stanju između smrti i novog rođenja, razvijamo naš odnos prema tim bićima — anđelima, arhandelima, arhajima. A prema vrsti odnosa koji razvijemo, oblikuje se naša unutarnja karma: ono što bih mogao nazvati karma naše prirode, ono od naše karme što zavisi o načinu na koji naše etersko tijelo spaja žive tekućine u nama, tjerajući nas da narastemo niski ili visoki, i tako dalje ...

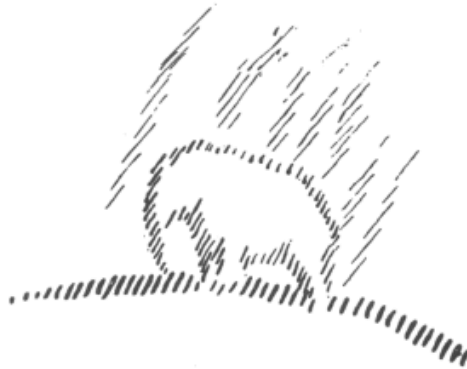
Međutim, bića treće hijerarhije imaju samo izvjestan stupanj moći. Biljke ne mogu rasti samo zahvaljujući njihovoj moći. U tom pogledu, treća hijerarhija — anđeli, arhandeli i arhaji — u službi su viših bića. Ipak, ono što proživljavamo prije nego što iz duhovnog svijeta siđemo u svoje fizičko tijelo — ono što određuje finu strukturu našeg tijela — nastaje našim svjesnim susretom s tim bićima treće hijerarhije, pripremivši se za ovo tijekom našeg ranijeg života na Zemlji. Uz smjer, uz vodstvo koje od njih dobivamo za formiranje našeg eterskog tijela iz širokih eterskih prostranstava, sve to je postignuto kratko prije nego se spustimo iz nad-fizičkog svijeta u fizičku egzistenciju.

Stoga prvo moramo promatrati ono što ulazi u našu sudbinu ili karmu iz naše vlastite unutarnje konstitucije. Možda bismo ovaj dio karme mogli opisati izrazima 'blagostanje' ili 'udobnost' ili 'nelagoda', 'zadovoljstvo' i 'nezadovoljstvo' u životu. Jer naše blagostanje ili zadovoljstvo ili naše nezadovoljstvo u životu povezani su s ovom unutarnjom kvalitetom koja je naša zahvaljujući našem eterskom tijelu. Sada, u našoj karmi živi drugi element. On ovisi o činjenici da ne samo biljno carstvo, već i životinjsko carstvo naseljava Zemlju. Razmislite kakve različite vrste životinja postoje u različitim oblastima Zemlje. Životinjska atmosfera, da tako kažemo, različita je od regije do regije.

Ali sigurno ćete priznati da i čovjek živi u ovoj atmosferi u kojoj žive životinje. U današnje vrijeme to može izgledati groteskno, ali to je samo zato jer današnji ljudi nisu navikli promatrati takve stvari. Naprimjer, postoje predjeli u kojima je slon kod kuće. To su jednostavno predjeli u kojima univerzum tako djeluje na Zemlju da može nastati život slonova. Pretpostavljate li, moji dragi prijatelji — ako je ovo dio Zemlje koju nastanjuje slon, gdje sile koje stvaraju slonove djeluju iz kozmosa — mislite li da su te sile odsutne ako se tamo zatekne čovjek? One su još tamo, ne treba ni reći, a tako je i sa svom animalnom prirodom. Baš kao što su tamo snage formiranja biljaka iz dalekih eterskih prostora, gdje god živjeli (jer ni drveni zidovi, cigla, pa čak ni betom ih neće zaustaviti; mi ovdje živimo u silama formiranja biljnog svijeta Jure Alpa) tako, također, ako se nađe u oblasti gdje je priroda Zemlje da slon može imati život, čovjek također živi pod tim snagama koje stvaraju slonove.

Lako mogu zamisliti mnoge osobine životinja, i velikih i malih, kako žive u duši čovjeka! Postoje životinje koje nastanjuju Zemlju, a kako ste sada saznali, čovjek živi

u istoj atmosferi. I sve to stvarno djeluje na njega. Naravno, na njega djeluje drugačije nego na životinje, jer čovjek ima drugačije osobine od njih; čovjek ima dodatne članove svog bića. Na njega djeluje drugačije; da nije tako, čovjek bi u sferi slonova također izrastao u slona, što on ne čini. Štoviše, čovjek se stalno uzdiže od ovih stvari koje djeluju na njega. Ipak, živi u toj atmosferi.

Sve što postoji u ljudskom astralnom tijelu ovisi o atmosferi u kojoj živi. I kao što smo upravo kazali da njegovo blagostanje, zadovoljstvo ili nezadovoljstvo, zavisi o biljnoj prirodi Zemlje, tako i ovdje možemo reći: simpatije i antipatije koje razvijemo kao ljudska bića u našem zemaljskom životu, i donosimo sa sobom od pred-zemaljskog, zavise o snagama koje čine, takoreći, animalnu atmosferu.

Slon ima surlu, i debele noge poput stupova; jelen ima rogove i tako dalje. Ovdje promatramo snage koje stvaraju, formiraju životinje. Kod čovjeka, ove snage se pokazuju samo u njihovim učincima na astralno tijelo, i upravo u astralnom tijelu rađaju se simpatije i antipatije koje svaki čovjek nosi sa sobom iz duhovnog svijeta.

Promotrite ih, moji dragi prijatelji, ove simpatije i antipatije. Promatrajte u kojoj mjeri nas vode kroz život. Bez sumnje, i s dobrim opravdanjem u određenom pogledu, mi smo odgojeni i obučeni tako da nadržavamo naše snažne simpatije i antipatije. Ipak su u prvom redu one tamo. Jedan čovjek ima simpatiju za ovo, drugi za ono; jedan za skulpturu, drugi za glazbu: jedan preferira svijetle ljude, drugi ima simpatiju za tamne ljude. To su snažne, radikalne simpatije; ali cijeli naš život prožet je simpatijama i antipatijama. U stvarnosti one svojim postojanjem ovise o onome što rađa svu raznolikost animalnih formacija.

Stoga se možete zapitati, što mi ljudska bića nosimo u sebi, u svom unutarnjem biću, što odgovara animalnim formama koje su izvan nas? One su stotruke i tisućstruke — te forme. Takve su i forme naših simpatija i antipatija, samo što veći dio ostaje u našem nesvjesnom — ili podsvjesnom.

To je još jedan svijet — treći svijet. Prvi je svijet o kojem ne osjećamo bitnu ovisnost — to je mineralno. Drugi je svijet u koje žive anđeli, arhanđeli i arhaji. To je svijet koji stvara bujajući, ničujući svijet biljaka, i koji nas obdaruje unutarnjom kvalitetom čime sa sobom donosimo dobrobit ili nelagodu s nama u naš život, tako da se zbog svoje vlastite prirode osjećamo sretno ili bijedno, ovisno o slučaju.

Iz ovoga svijeta uzeto je ono što određuje našu sudbinu zahvaljujući našoj unutarnoj konstituciji — naše individualno etersko čovječstvo. Sada dolazimo do trećeg elementa duboko povezanog s našom sudbinom, naime simpatija i antipatija. I, uostalom, upravo kroz te simpatije i antipatije u naš se život unose mnoge druge stvari koje pripadaju našoj sudbini u daleko širem smislu od samih simpatija i antipatija. Nekog simpatije i antipatije nose na velike udaljenosti. Živi u ovom ili onom dijelu svijeta jer su ga simpatije tamo odvele, i u toj dalekoj zemlji, rasplesti će se detalji njegove sudbine.

Da, te simpatije i antipatije duboko su uključene u svu našu sudbinu. One imaju život u svijetu u kojem ne sada treća, već druga hijerarhija živi: Eksuziji, Dinami i Kirioteti. U životinjskom carstvu živi zemaljska slika uzvišenih, veličanstvenih formacija ove hijerarhije. I ono što ta bića usađuju u nas, kada s njima komuniciramo između smrti i novog rođenja, živi u urođenim simpatijama i antipatijama koje donosimo sa sobom iz duhovnog svijeta u fizički.

Kada prozrete ove stvari, takvi obični koncepti kao 'nasljeđivanje' izgledati će vam zaista vrlo djetinjasto. Prije nego u sebi mogu nositi bilo koju karakteristiku mog oca ili majke, najprije moram razviti simpatije ili antipatije za tu osobinu oca ili majke. To ne zavisi o tome da sam naslijedio osobinu pukom neživom kauzalnošću prirode. Sve zavisi jesam li imao simpatije prema tim osobinama.

O tome zašto sam imao simpatije prema njima — to je pitanje kojim ćemo se pozabaviti na sljedećim predavanjima. Ali govoriti o nasljeđivanju na način kako se to obično radi u modernoj znanosti je djetinjasto, premda se znanost smatra tako pametnom.

Danas čak govore o nasljeđivanju specifično duhovnih i psiholoških obilježja. Pretpostavlja se da je genij naslijeđen od predaka, i kada se čovjek genija pojavi u svijetu, pokušavaju među njegovim precima sakupiti dijelove koji, oni pretpostavljaju, trebaju kao rezultat dati genija. Pa, to je čudna metoda dokazivanja. Razumno bi bilo pokazati da kada je jednom genijalac tamo, njegova je genijalnost prenesena nasljeđem. Ali kad bi tražili dokaz o tome, došli bi do vrlo čudnih stvari ... Goethe je, također, imao sina; a tako i drugi genijalci.

Ipak, kao što sam rekao, to bi bio način da se to dokaže. No kad je genij tu, tražiti određena obilježja među precima isto je kao i da ste morali dokazati da kada padnem u vodu i opet me izvuku, da sam moker. To ne dokazuje da imam mnogo veze, u mojoj esencijalnoj prirodi, s vodom koja kaplje iz mene.

Naravno, budući sam rođen u ovoj struji nasljeđivanja kroz moju simpatiju za te osobine, imam ih oko sebe, kao 'naslijeđene karakteristike'. Baš kao što imam vodu oko sebe, kada upadnem i opet me izvuku. Ideje ljudi u tom pogledu groteskno su djetinjaste. Jer simpatije i antipatije već se pojavljuju u čovjekovom pred-zemaljskom životu. Daju mu njegov najdublji pečat. S njima ulazi u svoj zemaljski život; s njima gradi svoju sudbinu iz pred-zemaljskog.

Sada lako možemo zamisliti: U prijašnjem životu na Zemlji bili smo s drugim ljudskim bićem. Mnoge stvari su proizašle iz našeg života zajedno, i našle svoj

nastavak u životu između smrti i novog rođenja ... Tamo, pod utjecajem snaga hijerarhija, u živim mislima i kozmičkim impulsima, oblikovano je i stvoreno ono što će prijeći iz iskustva našeg ranijeg života na Zemlji u sljedeći život, koje će se dalje proživjeti. Mi trebamo naše simpatije i antipatije kako bi razvili impulse kroz koje nalazimo jedni druge u životu. Formirane u životu između smrti i novog rođenja, pod utjecajem Ekskuzija, Dinama, Kirioteta naše simpatije i antipatije omogućuju nam da u životu nađemo ljudska bića s kojima sada moramo nastaviti živjeti, u skladu s našim prijašnjim životima na Zemlji. Sve se to oblikuje iz unutarnje strukture našeg ljudskog bića. Naravno, višestruke greške događaju se u našem stjecanju ovih simpatija i antipatija. Međutim, takva odstupanja, ponovno se uravnotežuju tijekom sudbine kroz mnoge živote na Zemlji.

Ovdje, dakle, imamo drugi sastavni dio sudbine ili karme — simpatije i antipatije. Pa možemo reći:

Prvi sastavni dio karme: dobrobit ili unutarnja ugodnost usred nelagode. *Drugi:* simpatije i antipatije. I, kako dolazimo do simpatija i antipatija u ljudskoj sudbini, popeli smo se u sferu u kojoj leže snage za oblikovanje životinjskog carstva.

Sada, uzdizemo se u kraljevstvo ljudi kao takvo. Jer ne živimo samo s biljnim svijetom; ne živimo samo s životinjama; mi živimo, iznad svega, s drugim ljudskim bićima u svijetu. To je najvažnije od svega za našu sudbinu. To je sasvim drugačije 'življenje zajedno' od zajedničkog života s biljkama i životinjama. To je zajednički život kroz koji se oblikuje ono što je od najveće važnosti u našoj sudbini.

Impulsi koji dovode do naseljavanja Zemlje s ljudskim bićima, djeluju samo na čovječanstvo. Stoga se postavlja pitanje, koji su to impulsi koji djeluju samo na čovječanstvo? Ovdje možemo pustiti da čisto vanjsko promatranje ispriča svoju priču. To je tijek koji smo često slijedili.

Uistinu, naš je život vođen — s njegove druge strane, da tako kažem — s daleko većom mudrošću nego je naša u tome da ga vodimo s ove strane. Često u kasnijem životu susretnemo ljudsko biće koje postaje iznimno važno u našem životu. Kada se prisjetimo: kako smo živjeli do trenutka kada smo ga susreli? Tada naš cijeli život izgleda kao put do tog sastanka. Kao da smo svakim korakom težili, da bi ga pronašli u pravom trenutku — ili da bi ga uopće mogli pronaći, u određenom trenutku.

Trebamo samo razmisliti o sljedećem: promislite, moji dragi prijatelji, što to znači za potpuno svjesno ljudsko promišljanje. Promislite što to znači, naći drugo ljudsko biće u danoj godini života, pa od tada iskusiti, raditi ili postići — što god to bilo — zajednički s njim. Razmislite što to znači, promislite što se pojavilo kao impuls koji je doveo do toga, kada o tome razmišljamo posve svjesno. Kada počnemo razmišljati: kako se dogodilo da smo je sreli? Vjerojatno će vam pasti na pamet da smo prvo trebali doživjeti događaj s kojim su povezani i mnogi drugi ljudi, jer inače se ne bi ukazala prilika da je upoznamo u ovom životu. A da bi se ovaj događaj mogao dogoditi, morali smo proći kroz drugi događaj ... i tako dalje. Nađemo se usred najsloženijeg niza okolnosti, do kojih je moralo doći, u koje smo sve morali ući, da bi došli do ovog ili onog odlučujućeg iskustva. A sada bismo možda mogli razmisliti: Da nam je zadatak postavljen — neću reći u dobi od jedne,

ali recimo u dobi od četrnaest — da svjesno riješimo zagonetku: u našoj pedesetoj godini dovesti do odlučujućeg susreta s drugim ljudskim bićem; zamislimo li da smo to morali riješiti svjesno, kao matematički problem — zamislite što bi to uključivalo!

Svjesno, mi ljudi smo užasno glupi, dok je ono što se događa s nama u svijetu beskrajno mudro, kad uzmemo u obzir ovakve stvari. Kada počnemo promišljati na ovaj način, postajemo svjesni goleme zamršenosti i dubokog značaja u funkcioniranju naše sudbine ili karme. I sve se to odvija u oblasti kraljevstva ljudi. Sve ovo nam se događa u dubinama nesvjesnog života. Sve do trenutka kada nam se približi odlučujući događaj, on leži u nesvjesnom. Sve se to događa kao da je podložno zakonima prirode. Pa ipak, gdje su ti zakoni prirode koji imaju moć dovesti do ovakvih stvari? Jer stvari koji se događaju u ovoj oblasti često su u suprotnosti sa svim zakonima prirode — ili sve što razradimo po obrascu vanjskih prirodnih zakona. I ovo sam, također, često spominjao. Vanjske značajke ljudskog života mogu se čak uklopiti u okvir matematičkih zakona.

Uzmimo, naprimjer, sustav životnog osiguranja. Životno osiguranje može prosperirati utoliko što se može izračunati vjerojatna duljina života bilo kojeg čovjeka, starog, recimo, 19 ili 25 godina. Ako želite osigurati svoj život, policia će biti sastavljena prema vašoj vjerojatnoj duljini života. Kao ljudsko biće od 19, vjerojatno ćete živjeti toliko i toliko dugo; taj se broj može odrediti. Ali sada zamislite da je dodijeljeno vrijeme proteklo. Nećete se osjećati dužnim umrijeti. Na kraju vjerojatnog životnog vijeka, dvoje ljudi možda je već odavno umrlo. No, s druge strane, mogu biti davno 'mrtvi' — prema procjeni osiguranja — kada se u životu nađu kao sam upravo opisao na odlučujući način. Ove stvari nadilaze ono što se može izračunati za ljudski život iz vanjskih činjenica prirode i ipak se dogode kao unutarnja nužnost poput činjenica prirode. Ne možemo a da ne priznamo: s istom nužnošću s kojom se događa bilo koji događaj u prirodi — bio to potres, ili erupcija, ili bilo koji prirodni događaj, veliki ili mali — s istom nužnošću dva ljudska bića susreću se u životu prema načinu života koji vode.

Tako ovdje vidimo uspostavljeno unutar fizičkog, drugo kraljevstvo; i u tom kraljevstvu živimo. Ne živimo samo u *udobnosti i nelagodi*, u *simpatijama i antipatijama*, već i u ovoj oblasti također — u našim *zbivanjima i iskustvima*. Potpuno smo bačeni u ovu oblast zbivanja i iskustava koji sudbinom određuju naš život.

Arhaji, Arhanđeli, Anđeli.	1. Dobrobit (udobnost, nelagoda).
Kirioteti, Dinami, Ekskuziji.	2. Simpatije, antipatije.
Serafini, Kerubini, Prijestolja.	3. Događaji, iskustva.

U ovoj oblasti djeluju bića prve hijerarhije — Serafini, Kerubini, Prijestolja. Za usmjeriti sve što djeluje ovdje — svaki ljudski korak, svaki impuls duše — za voditi sve u svijetu tako da sudbine ljudi izrastu iz toga, potrebna je veća moć nego ona koja radi u biljnom carstvu, veća nego što pripada hijerarhiji anđela, arhanđela,

arhaja, ili hijerarhiji Eksuzija, Kirioteta, Dinama. Potrebna je moć kakva pripada prvoj hijerarhiji, najuzvišenijim bićima: Serafinima, Kerubinima i Prijestoljima.

Ono što se proživljava u ovoj sferi živi u našem pravom 'Ja', u našoj ego-organizaciji, i živi dalje iz ranijeg zemaljskog života.

Sada razmilite na trenutak: živite u zemaljskom životu. U ovom zemaljskom životu utječete na ovo ili ono; možda to radite iz instinkta ili strasti ili snažnog impulsa, ili je možda promišljeno — bilo glupo ili pametno. U svakom slučaju ono što ostvarite učinjeno je u skladu s ovim ili onim impulsom. Ali sada sve što radite na ovaj ili onaj način vodi do ovog ili onog rezultata; radi na sreću ili štetu nekog drugog ljudskog bića. Zatim dolazi život između smrti i novog rođenja. U ovom životu između smrti i novog rođenja imate snažnu svijest o činjenici: nanio sam štetu drugom čovjeku, i manje sam savršen nego što bih bio da mu nisam nanio štetu. Moram to nadoknaditi. U vama se javlja impuls, poriv da nadoknadite štetu koju ste nanijeli. Ili opet, ako ste drugome učinili nešto što je za njegovo dobro, što mu pomaže, onda pogledate što ste učinili i kažete sebi: to mora poslužiti za izgradnju temelja za opće dobro, mora imati daljnje posljedice u svijetu. Sve to možete iznutra razviti. I može vam dati osjećaj blagostanja ili nelagode u skladu s oblikovanjem unutarnje prirode vašeg tijela u životu između smrti i novog rođenja. To vas može dovesti do simpatija i antipatija, utoliko što u skladu s time oblikujete svoje astralno tijelo, uz pomoć Eksuzija, Dinama i Kirioteta.

Međutim, sve ovo, još vam neće dati moć da ono što je u prošlom životu bilo samo ljudska činjenica, pretvorite u djelo kozmosa. Pomogli ste drugom čovjeku ili ste mu naštetili. To mora uključivati njegov susret s vama u sljedećem životu na Zemlji, a u susretu s njim morat ćete pronaći impuls za uravnoteženje djela.

Ono što za početak ima samo moralni značaj, mora se pretvoriti u vanjsku činjenicu — vanjski događaj u svijetu. Za to, potrebna su ona bića koja pretvaraju ili preobrazuju moralna djela u svjetska djela, kozmička djela. To su bića prve hijerarhije: Serafini, Kerubini, Prijestolja. Oni su ti koji pretvaraju ono što iz nas izlazi u jednom zemaljskom životu u naša iskustva sljedećih života na Zemlji. Oni rade u 'događajima i iskustvima' u ljudskom životu.

Ovdje dakle imamo tri temeljna elementa naše karme. Naša unutarnja konstitucija, naša vlastita unutarnja ljudska priroda podložna je trećoj hijerarhiji. Naše simpatije i antipatije (koje, kao što smo vidjeli, već postaju u nekom smislu naše okruženje) briga su druge hijerarhije. A ono s čime se susrećemo kao naš stvarni vanjski život briga su prve, najuzvišenije hijerarhije iznad čovječanstva.

Tako percipiramo čovjekovu vezu sa svijetom i cjelokupan način na koji on u njemu stoji. Dolazimo do velikog pitanja, kako se mnogi detaljni događaji njegove sudbine razvijaju iz ovo troje?

Rođen je od takvih i takvih roditelja, u takvom i takvom domu, na određenom mjestu na Zemlji, u ovoj ili onoj naciji, u danj sponi činjenica. No sve što se događa utoliko što je rođen od takvih roditelja, predan njegovim odgojiteljima, rođen u određenoj naciji i na određenom mjestu na Zemlji — sve to što tako sudbonosno

ulazi u njegov života, bez obzira što govorili o ljudskoj slobodi — na neki je način zavisno od ova tri elementa od kojih se sastoji ljudska sudbina.

Sva detaljna pitanja biti će nam otkrivena u njihovim pravim odgovorima, ako počnemo s pravim temeljima. Zašto čovjek u dvadeset petoj godini dobije male boginje, prolazeći možda kroz krajnju opasnost po svoj život? Kako neka druga bolest ili događaj pogađa njegov život? Ili neka bitna pomoć preko ove ili one starije osobe, kroz ovu ili onu naciju, ovaj ili onaj niz vanjskih događaja — kako to ulazi u njegov život? U svakom slučaju moramo se vratiti na ova tri sastavna dijela ljudske sudbine, čime je smješten u ukupnost kozmičkih hijerarhija. Čovjek se samo u oblasti mineralnog svijeta slobodno kreće. Tu je područje njegove slobode.

Tek kada toga postane svjestan, nauči postaviti pitanje o slobodi na pravi način. Pročitajte moju *Filozofiju duhovne aktivnosti* [Na njemačkom: *Philosophie der Freiheit*], i uvjerite se koliku važnost pridajem tome da se ne bi trebalo pitati o slobodi volje. Volja leži duboko, duboko u nesvjesnom, i besmisleno je pitati o slobodi volje. Možemo govoriti samo o slobodi misli. Vrlo jasno sam povukao granicu u mojoj *Filozofiji duhovne aktivnosti*. Čovjek mora postati slobodan u svojim mislima, a slobodne misli moraju dati poticaj volji — tada je slobodan. Sada sa svojim mislima živi u mineralnom svijetu. U cijelom ostatku svog bića, s kojim živi u biljnom, u životinjskom, i u čisto ljudskom kraljevstvu, čovjek je podložan sudbini. Stoga, o slobodi možemo uistinu reći: iz oblasti kojom vladaju hijerarhije, ljudsko biće dolazi u oblast u kojoj je, na neki način, slobodan od njih — u mineralno carstvo, da tamo zauzvrat postane slobodan. Ovo mineralno carstvo — upravo je carstvo kojem čovjek jedino postaje sličan sa svojim lešom, kada odloži leš i prođe kroz vrata smrti. Čovjek je u svom životu nezavisan od tog carstva koje može samo raditi na njegovoj destrukciji. Nije čudo što je u njemu slobodan, budući u njemu nema drugog dijela niti udjela nego uništiti ga istog trenutka kad ga dobije. On jednostavno ne pripada ovom carstvu. Čovjek mora prvo umrijeti; tek tada — kao leš — može on biti, čak i u vanjskoj pojavnoj prirodi, u carstvu u kojem je slobodan.

Čovjek postaje stariji i stariji, i ako se ne dogodi nesreća (i njih ćemo, također, upoznati u njihovom karmičkom aspektu), ako umre kao starac, na kraju kao leš postaje kao mineralno carstvo. Kako stari, tako postupno dolazi u sferu beživotnog. Na kraju predaje svoj leš — odvojen je od njega. To više nije čovjek — nepotrebno je reći, leš više nije čovjek. Pogledajmo mineralno carstvo: to više nije Bog. Kao što leš više nije čovjek, tako i mineralno carstvo nije više Bog. Što je onda? Božanstvo je u biljci, u životinji, u kraljevstvu ljudi; jer tamo smo ga našli u tri hijerarhije. Ali mineralno carstvo nije božanstvo, ne više nego je leš čovjek. Mineralno carstvo je leš božanskog. Međutim, dok nastavljamo, naići ćemo na čudnu činjenicu — koju ću sada samo nagovijestiti — da dok čovjek stari kako bi postao leš, bogovi postaju mlađi ... Jer oni su na drugom putu, putu kojim mi idemo nakon naše smrti. Stoga je mineralno najmlađe od carstava. Ipak, to je ono koje je odvojeno od bogova, i upravo iz tog razloga, čovjek može u njemu živjeti kao u oblasti svoje slobode.

Takve su stvarne veze. Čovjek uči osjećati se sve više kod kuće u svijetu gdje uči smjestiti svoje senzacije, svoje misli, svoje osjećaje i impulse volje u pravi odnos prema svijetu. Štoviše, samo na ovaj način može percipirati kako je od sudbine smješten u svijet i u odnos s drugim ljudima.

Predavanje 23 veljače 1924

III

Karmu će se najbolje razumjeti ako je suprotstavimo drugom impulsu u čovjeku — onom impulsu kojeg opisujemo s riječi *sloboda*. Najprije pitanje karme postavimo pred nas, sasvim grubo, ako smijem tako reći. Što to znači? U ljudskom životu moramo svjedočiti činjenici reinkarnacije, uzastopnim zemaljskim životima. Osjećajući se unutar datog zemaljskog života, možemo se osvrnuti — barem, u mislima, za početak — i vidjeti kako je sadašnji život ponavljanje brojnih ranijih zemaljskih života. Njemu je prethodio još jedan, i zatim još jedan život na Zemlji i tako sve dok se ne vratimo u doba u kojem nije moguće govoriti o ponavljanju zemaljskog života kao što to radimo u sadašnjoj epohi Zemlje. Jer ako idemo dalje unatrag, počinje vrijeme kada život između rođenja i smrti, i život između smrti i novog rođenja postaju toliko slični jedan drugom da golema razlika koja danas postoji među njima više uopće ne postoji. Danas živimo u svom zemaljskom tijelu između rođenja i smrti na takav način, da se u svakodnevnoj svijesti osjećamo prilično odsječeni od duhovnog svijeta. Iz ove svakodnevne svijesti ljudi govore o duhovnom svijetu kao o onom 'izvan'. Oni će čak govoriti o tome kao da mogu sumnjati u njegovo postojanje ili ga potpuno poricati.

To je zato jer ga čovjekov život u zemaljskoj egzistenciji ograničava na vanjski svijet osjetila, i na intelekt; a intelekt ne gleda dovoljno daleko da bi opazio ono što je, konačno, povezano s ovom zemaljskom egzistencijom. Stoga nastaju bezbrojne rasprave, koje na kraju sve imaju izvor u 'nepoznatom'. Nema sumnje da ste često stajali između, kada su ljudi raspravljali o monizmu, dualizmu i ostalom ... Naravno, besmisleno se svađati oko ovih krilatica. Kada se ljudi svađaju na ovaj način, često izgleda kao da postoji neki primitivni čovjek koji nikada nije čuo da postoji takva tvar kao što je *zrak*. Onome tko zna da zrak postoji i koje su njegove funkcije, neće pasti na pamet govoriti o njemu kao o nečemu što je 'izvan'. Niti će pomisliti deklarirati: 'Ja sam Monist; izjavljujem da su zrak, voda i zemlja jedno. Dualist ste jer ustrajete u pogledu zraka kao nečega što nadilazi zemaljske i vodene elemente'.

Ove stvari su, zapravo, čista besmislica, kao što i jesu svi sporovi oko pojmova. Stoga ne može biti govora o tome da ulazimo u ove diskusije. Želim samo ukazati na značaj. Za primitivnog čovjeka koji još ne zna za njegovo postojanje, zraka kao takvog jednostavno nema; on je 'izvan', izvan njegovog vidokruga. Slično za one koji ga ne poznaju, duhovni svijet je 'izvan', unatoč činjenici da je posvuda prisutan, baš kao i zrak. Za čovjeka koji ulazi u te stvari, to više nije 'izvan' ili 'na drugoj strani', već 'ovdje', 'na ovoj strani'.

Stoga je to jednostavno pitanje našeg prepoznavanja činjenice: u sadašnjem zemaljskom dobu, čovjek između rođenja i smrti živi u svom fizičkom tijelu, u njegovoj cijeloj organizaciji, tako da mu upravo ta organizacija daje svijest kroz koju je odsječen od određenog svijeta uzroka. Ali svijet uzroka, ipak, kao takav djeluje u

ovom fizičkom i zemaljskom životu. Zatim, između smrti i novog rođenja živi u drugom svijetu, kojeg možemo nazvati duhovni svijet za razliku od ovog fizičkog. Tamo nema fizičko tijelo, kakvo bi se moglo učiniti vidljivim ljudskim osjetilima; živi u duhovnom obliku postojanja. Štoviše, u tom životu između smrti i novog rođenja, svijet u kojem živi između rođenja i smrti, ipak je udaljen koliko je i duhovni svijet udaljen i stran za svakodnevnu svijest na Zemlji.

Umrli gledaju dolje na fizički svijet baš kao što živi (odnosno, fizički živi) gledaju gore na duhovni svijet. Ali njihovi su osjećaji, da tako kažem, obrnuti. U fizičkom svijetu između rođenja i smrti, čovjek ima način da gleda prema gore, kao u drugi svijet koji mu daje ispunjenje za mnoge stvari koje su ili oskudne ili potpuno nedostaju u sadržaju ovoga svijeta. Prilično je to različito između smrti i novog rođenja. Tamo postoji neizrecivo obilje, punoća događaja. Uvijek se previše toga događa u odnosu na ono što čovjek može podnijeti; stoga osjeća stalnu čežnju da se ponovno vrati u zemaljski život, koji je za njega tamo 'život u onostranom'. U drugoj polovini života između smrti i novog rođenja, s velikom čežnjom čeka prolazak kroz rođenje u novu zemaljsku egzistenciju. U zemaljskoj egzistenciji čovjek se boji smrti jer živi u neizvjesnosti o njoj, jer u životu na Zemlji za običnu svijest vlada velika neizvjesnost o stvarima nakon smrti. S druge strane, u životu između smrti i novog rođenja čovjek je prekomjerno siguran u zemaljski život. Ta sigurnost ga ošamućuje, čini ga zapravo slabim i nesvjesnim — tako da prolazi kroz stanja, poput nerazgovijetnog sna, stanja koja ga prožmu čežnjom da ponovno dođe na Zemlju.

To su samo oskudni pokazatelji velike razlike koja sada prevladava između zemaljskog života i života između smrti i novog rođenja. Pretpostavimo, međutim, da se sada vraćamo, recimo, ne dalje nego u egipatsko vrijeme — trećeg do prvog tisućljeća prije utemeljenja kršćanstva. (Konačno, ljudi kojima se tamo vraćamo smo mi sami, u prijašnjem životu na Zemlji.) U to vrijeme, svijest čovjeka tijekom njegova zemaljskog života bila je sasvim drugačija od naše današnje, koja je tako brutalno jasna, ako mi dopustite tako se izraziti. Uistinu, svijest današnjih ljudi brutalno je jasna, svi su toliko pametni — ne govorim ironično — današnji ljudi su svi pametni. U usporedbi s ovom užasno jasnom sviješću, svijest drevnih Egipćana bila je daleko više snolika. Nije posezala, poput naše, za vanjskim objektima. Ona je radije išla svojim putem kroz svijet bez da 'lupi u objekte'. S druge strane, bila je ispunjena slikama koje su prenosile nešto od duhovnog svijeta koji postoji u našem okruženju. Duhovno je, dakle, još uvijek prodiralo u čovjekov fizički život na Zemlji.

Nemojte prigovoriti: 'Kako je čovjek s tom snolikom, a ne jasnom sviješću današnjice, mogao ostvariti velike zadatke koje je ostvario, naprimjer, u drevnom Egiptu'? Ne trebate iznositi taj prigovor. Možda se sjećate kako luđaci ponekad u stanjima manije razvijaju ogromno povećanje fizičke snage; počinju nositi predmete koje nikada ne bi mogli podignuti u svojoj punoj, jasnoj svijesti. Doista, fizička snaga ljudi tog vremena *bila* je odgovarajuće veća; iako su izvana možda bili slabije građe nego današnji ljudi — jer, kao što znate, ne slijedi uvijek da je debeo čovjek snažan, a mršav čovjek fizički slab. Ali nisu provodili svoj zemaljski život promatrajući svaki detalj njihovih fizičkih djela; njihova su se fizička djela odvijala usporedo s doživljajima u svijesti u koju je duhovni svijet još uvijek ulazio.

A kada su ljudi tog vremena živjeli u životu između smrti i novog rođenja, daleko više od ovog zemaljskog života sezalo je gore u tamošnji život — ako smijem koristiti riječ 'gore'. Danas je iznimno teško komunicirati s onima koji su u životu između smrti i novog rođenja, jer su i sami jezici postupno poprimili oblik kakav umrli više ne razumiju. Naše imenice, naprimjer, ubrzo nakon smrti, apsolutne su praznine u percepciji zemaljskog svijeta odumrlih ljudi. Samo razumije glagole, 'riječi vremena' kako su nazvani u njemačkom — djelujući, pokretni princip. Budući da nas, na Zemlji, materijalistički nastrojeni ljudi stalno povlače gore, govoreći da sve treba biti definirano i svaki pojam dobro ocrtan i utvrđen jasnom definicijom, umrli više ne znaju definicije; znaju samo ono što je u kretanju, ne znaju ono što ima konture i granice.

Ovdje je opet, bilo drugačije u davna vremena. Ono što je na Zemlji živjelo kao govor, kao običaj i navika mišljenja, bilo je takve vrste da je dosegalo gore u život između smrti i novog rođenja, a u umrlima je to odjekivalo, dugo nakon smrti. Štoviše, također je dobivao odjek onoga što je doživio na Zemlji i također o stvarima koje su se dogodile na Zemlji nakon njegove smrti.

A ako se vratimo još dalje, u vrijeme nakon katastrofe Atlantide — 8. ili 9. tisućljeće prije Krista — razlika postaje još manja između života na Zemlji i života u onostranom, ako to još možemo tako opisati. I odatle, kako se vraćamo unatrag, postupno dolazimo u vrijeme kada su dva života bila slična. Poslije toga, više ne možemo govoriti o ponavljanju zemaljskog života.

Dakle, naši ponovljeni životi na Zemlji imaju svoju granicu kada se vraćamo unatrag, baš kao što imaju granicu kada gledamo u budućnosti. Ono s čime sasvim svjesno danas počinjemo s antropozofijom — prodor duhovnog svijeta u normalnu svijest čovjeka — doista će imati tu posljedicu. U svijet kojeg čovjek proživljava između smrti i novog rođenja, zemaljski će svijet također sve više prodirati; a ipak čovjekova svijest neće postajati snolika, već sve jasnija. Razlika će opet postajati sve manja. Dakle, u stvari, naš život u ponovljenim inkarnacijama sadržan je između dvije krajnje granice, prošlosti i budućnosti. Preko tih granica ulazimo u sasvim drugu vrstu ljudske egzistencije, gdje je besmisleno govoriti o ponovljenim zemaljskim životima, jer ne postoji velika razlika između zemaljskog i duhovnog života, koja postoji danas. Sada se koncentrirajmo na sadašnje zemaljsko vrijeme — u širem smislu riječi. Iza našeg sadašnjeg zemaljskog života, možemo pretpostaviti da postoje mnogi drugi — ne smijemo reći bezbroj drugih, jer se čak mogu pobrojiti točnim znanstveno duhovnim istraživanjem. Iza našeg sadašnjeg zemaljskog života postoje, dakle, mnogi drugi. Kada to kažemo, trebali bi prepoznati da smo u tim životima imali određena iskustva — odnose kao što su između čovjeka i čovjeka. Ti odnosi kao što su između čovjeka i čovjeka, razradili su se u iskustvima koja smo tada prošli; i njihovi učinci su s nama u našem sadašnjem zemaljskom životu, baš kao što će se učinci onoga što radimo u ovom životu protezati u naše dolazeće živote na Zemlji. Stoga u prijašnjim životima moramo tražiti uzroke mnogih stvari koje ulaze u naš sadašnji život.

U ovom trenutku, mnogi su ljudi skloni uzvratiti: 'Ako su stvari koje doživljavam uzrokovane, kako mogu biti slobodan?' To je doista značajno pitanje kada ga tako

razmotrimo. Jer duhovno promatranje uvijek pokazuje da je naš sljedeći zemaljski život uvijek uvjetovan našim prijašnjim životima. Ipak, s druge strane, svijest o slobodi je apsolutno tu. Pročitajte moju *Filozofiju duhovne aktivnosti* i vidjeti ćete: ljudsko biće se uopće ne može razumjeti ako ne shvatimo da je čitav život njegove duše orijentiran prema slobodi — ispunjen tendencijom prema slobodi.

Jedino, ta se sloboda mora pravilno shvatiti. Upravo u mojoj *Filozofiji duhovne aktivnosti* naći ćete koncept slobode koji je važno shvatiti u njegovom pravom značenju. Poanta je u tome da imamo slobodu, za početak, u *mislima*. Vrelo slobode je u mislima. Čovjek ima neposrednu svijest o činjenici da je slobodno biće u svojim mislima. Možete odgovoriti: 'Sigurno u današnje vrijeme ima mnogo ljudi koji sumnjaju u činjenicu slobode'? Da, ali to samo dokazuje da je teorijski fanatizam ljudi u današnje vrijeme često jači od njihovog izravnog i stvarnog iskustva. Čovjek je toliko pretrpan teorijskim idejama, da više ne vjeruje u vlastita iskustva. Iz svojih zapažanja o prirodi, dolazi do zaključka da je sve uvjetovano nužnošću, svaki učinak ima uzrok, sve što postoji ima uzrok. S tim u vezi ne razmišlja o ponavljanju zemaljskih života. On zamišlja da je sve što izvire iz ljudskog mišljenja uzročno određeno na isti način kao i ono što proizlazi iz bilo kojeg stroja.

Čovjek čini sebe slijepim tom teorijom univerzalne uzročnosti, kako je nazvana. Sebe čini slijepim za činjenicu da u sebi ima vrlo jasnu svijest o slobodi. Sloboda je jednostavno činjenica koju doživljavamo, u trenutku kada uopće razmišljamo o sebi.

Ima onih koji vjeruju da je to jednostavno nervni sustav; nervni sustav je tu, jednom zauvijek, sa svojstvom da iz sebe priziva misli. Prema tome, misli su poput plamena čije je gorenje uvjetovano gorivim materijalima. Naše misli bile bi nužni rezultati, i ne bi moglo biti govora o slobodi.

Ti ljudi, međutim, proturječe sebi. Kako sam često pričao, u mladosti sam imao prijatelja koji je, u izvjesnom periodu imao sasvim fanatičku tendenciju misliti na 'zdrav', materijalistički način. 'Kada hodam', rekao je, 'to su nervi mozga; oni sadrže određene uzroke za koje je posljedica moje hodanje'. S vremena na vrijeme to bi dovelo do duge debate među nama, dok mu napokon jednom prilikom nisam rekao: 'Pogledaj sada. Ti kažeš: 'Ja hodam'. Zašto ne kažeš, 'Moj mozak hoda'? Ako vjeruješ u svoju teoriju, nikada ne bi trebao reći: 'Ja hodam; Ja hvatam stvari', i tako dalje, već 'Moj mozak hoda; moj mozak ih hvata', i tako dalje. Zašto i dalje lažeš'?

To su teoretičari, ali ima i onih koji to provode u djelo. Ako primijete neke greške u sebi koje baš i ne žele nešto posebno odbaciti, kažu, 'Ne mogu to odbaciti; takva mi je priroda. To je tu samo od sebe, i tu sam bespomoćan'. Mnogo je takvih; apeliraju na neizbježnu uzročnost vlastite prirode. Ali u pravilu, ne ostaju dosljedni. Ako se dogodi da pokažu nešto što im se sviđa kod sebe, za što ne trebaju opravdanje, već im je naprotiv drago da dobiju malo laskanja, onda odstupaju od svoje teorije.

Slobodno biće čovjeka temeljna je činjenica — jedna od onih činjenica koje se mogu izravno doživjeti. Međutim, u tom pogledu, čak i u običnom zemaljskom životu to je tako: postoje mnoge stvari koje radimo u potpunoj slobodi, a koje su ipak takve vrste da ih ne možemo lako ostaviti neobavljene. A ipak svoju slobodu ne osjećamo ni najmanje narušenom.

Pretpostavimo na trenutak, da ste sada odlučili izgraditi sebi kuću. Recimo, za izgradnju će biti potrebna godina. Nakon godinu dana počete živjeti u njoj. Hoćete li to osjetiti kao zadiranje u svoju slobodu ako sebi kažete: kuća je sada gotova, i ja moram useliti ... moram živjeti u njoj; to je slučaj prisile. Ne. Sigurno nećete osjetiti svoju slobodu narušenom samom činjenicom da ste sami sebi izgradili kuću. Vidite, dakle, čak i u običnom životu dvije stvari stoje jedna uz drugu. Obvezali ste se na nešto. Time je to postala životna činjenica — činjenica s kojom morate računati.

Sada razmislite o svemu što potječe iz prošlih života na Zemlji, s čime morate računati jer je to do vas — baš kao što je i građenje kuće do vas. Gledano u ovom svijetlu, nećete osjećati da vam je sloboda narušena zato jer je vaš sadašnji život određen bivšima.

Možda ćete reći: 'Vrlo dobro. Sagradit ću sebi kuću, ali ipak želim ostati slobodan čovjek. Neću dopustiti da me se natjera. Ako se ne odlučim useliti u novu kuću nakon godinu dana, prodati ću je'. Svakako — iako moram reći, mogli bismo imati i svoje stavove o takvom ponašanju. Moglo bi se možda zaključiti da ste osoba koja ne poznaje vlastiti um. Bez sumnje bi se moglo uzeti ovakvo viđenje stvari; ali ostavimo to. Nemojmo pretpostaviti da je čovjek toliko fanatičan zagovornik slobode da stalno odlučuje činiti stvari, a kasnije ih iz čiste 'slobode' ostavlja nenapraavljenim. Tada bi se moglo reći: 'Ovaj čovjek nema čak ni slobodu ući u stvari o kojima sam odluči. Stalno osjeća žalac svoje potencijalne slobode; stvarno je maltretiran, bacan amo-tamo svojom fanatičkom idejom o slobodi'.

Promotrite koliko je važno, ne uzeti ova pitanja na rigidan, teoretski način, već živo. Prijeđimo sada na zamršeniji koncept. Ako slobodu pripisujem čovjeku, zasigurno je moram pripisati i drugim bićima, čija sloboda nije narušena ljudskim ograničenjima. Jer, dok se uspinjemo do bića hijerarhija, ona zasigurno nisu narušena ograničenjima ljudske prirode. Kod njih doista moramo očekivati viši stupanj slobode. Sada bi netko mogao iznijeti prilično čudnu teološku teoriju — u ovom smislu: Bog zasigurno mora biti slobodan. Uredio je svijet na određeni način; time se ipak obvezao, ne može mijenjati poredak svijeta svaki dan. Dakle, konačno, on je neslobodan.

Vidite, nikada nećete izaći iz začaranog kruga, ako tako suprotstavite unutarnju nužnost karme i slobodu koja je još uvijek apsolutna činjenica naše svijesti, jednostavan rezultat samopromatranja. Još jednom pogledajte primjer izgradnje kuće. Ne želim ga iscrpiti do kraja, ali u ovom trenutku nam još uvijek može usput pomoći. Pretpostavimo da osoba izgradi sebi kuću. Neću pretpostaviti da ja sebi izgradim kuću, jer to vjerojatno nikada neću učiniti! — Ali, recimo, netko sebi izgradi kuću. Tom odlukom, on je, na neki način, odredio sebi budućnost. Sada kada je kuća završena, i ako uzme u obzir svoju bivšu odluku, očito mu ne ostaje nikakva sloboda, barem što se tiče života u kući. I premda je sam postavio ovo ograničenje svojoj slobodi, ipak, očito, ne preostaje mu nikakva sloboda ... Ali sada, preklinjem vas, promislite koliko ima stvari koje biste još uvijek slobodno mogli raditi u kući koju ste izgradili. Pa čak ste slobodni biti glupi ili mudri u kući, te biti neprijatni ili ljubazni prema svojim bližnjima. Možete slobodno ustati u kući rano ili kasno. U

tom pogledu mogu postojati i druge potrebe; ali što se tiče kuće, slobodni ste ustati rano ili kasno. Slobodni ste biti antropozof ili materijalist u kući. Ukratko, postoje još neizrečene stvari na vašem raspolaganju.

Slično u jednom ljudskom životu, unatoč karmičkoj nužnosti, na raspolaganju vam je bezbroj stvari, daleko više nego u kući — bezbrojne stvari potpuno i stvarno u oblasti vaše slobode.

Čak i ovdje možete osjećati da možete odgovoriti: Pa dobro. U svom životu imamo određenu oblast slobode. Da, postoji izvjesno zatvoreno područje slobode, a svuda oko toga, karmička nužnost. Gledajući na to, mogli biste prigovoriti: Pa, slobodan sam u određenoj oblasti, ali uskoro dolazim do granica moje slobode. Sa svih strana osjećam karmičku nužnost. Krećem se okolo po prostoru moje slobode, ali na granicama sa svih strana nailazim na ograničenja.

Pa, dragi moji prijatelji, ako bi riba slično mislila, bila bi jako nesretna u vodi, jer dok pliva dolazi do granica vode. Izvan vode, više ne može živjeti. Stoga se suzdržava od izlaska izvan vode. Ne izlazi vani, ostaje u vodi. Pliva uokolo u vodi, i sve što je izvan vode, ostavlja na miru; samo pušta da bude to što jest — zrak, ili bilo što drugo. I s obzirom da to čini, mogu vas uvjeriti da riba uopće nije nesretna što misli da ne može disati plućima. Ne pada joj na pamet biti nesretna. Ali ako bi ikada došlo do toga da je riba nesretna jer diše samo škrgama, a ne plućima, tada bi morala imati pluća u rezervi, kako bi usporedila kako je živjeti u vodi ili na zraku. Tada bi cijeli način na koji se riba osjeća iznutra bio sasvim drugačiji. Sve bi bilo drugačije.

Primijenimo ovu usporedbu na ljudski život s obzirom na slobodu i karmičku nužnost. Za početak, čovjek u sadašnjem zemaljskom vremenu ima ono što zovemo običnom sviješću. S tom sviješću živi u predjelu svoje slobode, baš kao što riba živi u vodi. Uopće ne dolazi u područje karmičke nužnosti, sa svakodnevnom sviješću. Tek kada počinje vidjeti duhovni svijet (što je kao kada bi ribe imale pluća u rezervi) — tek kad doista živi u duhovnom svijetu — tada impulse koji žive u njemu počinje percipirati kao karmičku nužnost. Zatim se osvrće na svoje bivše živote na Zemlji, i, nalazeći u njima uzroke sadašnjih iskustava, on ne osjeća: 'Sada sam pod prisilom željezne nužnosti: moja je sloboda narušena', već gleda natrag i vidi kako je sam izgradio ono s čime je sada suočen. Baš kao što se čovjek koji je izgradio kuću osvrće na odlučnost koja ga je navela da je izgradi ... On općenito smatra da je mudrije

upitati se, je li to bila razumna ili glupa odluka, izgraditi tu kuću? Bez sumnje, možete doći do mnogih različitih zaključaka o tom pitanju; ali ako zaključite da je to bila strašna pogreška, najviše što možete reći je da ste bili glupi.

U zemaljskom životu to nije ugodno iskustvo, jer kad se suočimo licem u lice sa stvarima koje smo inaugurirali, nije nam drago priznati da je to bilo glupo. Ne volimo patiti zbog vlastitih glupih pogrešaka. Voljeli bismo da nismo donijeli glupu odluku. Ali to se doista odnosi na jedan zemaljski život; jer zapravo, između gluposti odluke i kazne koju trpimo doživljavajući njezine posljedice, odnose se samo na isti zemaljski život. Sve ostaje kontinuirano.

Ali između jednog zemaljskog života i drugog nije tako. Jer životi između smrti i novog rođenja uvijek se umiješaju, i to mijenja mnoge stvari koje se ne bi promijenile ako bi se zemaljski život nastavio jednoliko. Pretpostavimo da se osvrnete na bivši život na Zemlji. Učinili ste nešto dobro ili loše drugom čovjeku. Između tog zemaljskog života i ovog, postoji život između smrti i novog rođenja. U tom životu ne možete a da ne shvatite da ste postali nesavršeni čineći loše drugom čovjeku. To oduzima vašoj vlastitoj ljudskoj vrijednosti. Osakaćuje vas u duši. Morate popraviti to osakaćivanje i odlučite postići u novom zemaljskom životu ono što će ispraviti grešku. Tako između smrti i novog rođenja, svojom voljom preuzimate ono što će uravnotežiti i ispraviti grešku. Ili ako ste učinili dobro drugom čovjeku, sada znate da je cijeli zemaljski život tu za čovječanstvo kao cjelinu. To jasno vidite u životu između smrti i novog rođenja. Ako ste dakle, pomogli drugom čovjeku, shvaćate da je time postigao određene stvari koje bez vas ne bi mogao postići u prijašnjem životu na Zemlji. I tada se osjećate sve više sjedinjeni s njime u životu između smrti i novog rođenja — ujedinjeni s njime, da živite i dalje razvijate ono što ste zajedno postigli u ljudskom savršenstvu. Ponovno ga tražite u novom životu na Zemlji, kako biste na tome radili u novom životu upravo zahvaljujući načinu na koji ste mu pomogli u njegovu savršenstvu.

Kada dakle, sa stvarnim duhovnim uvidom, počnete percipirati ovu sveobuhvatnu domenu, nema govora o tome da prezirete ili pokušavate izbjeći nužnost. Upravo suprotno; jer dok se sada osvrćete na to, vidite prirodu stvari koje ste sami radili u prošlosti, toliko da sebi govorite: ono što se događa, mora se dogoditi, iz unutarnje potrebe; a iz najveće slobode moglo bi se dogoditi isto.

Zapravo se nikada, ni pod kojim okolnostima, neće dogoditi da vas pravi uvid u vašu karmu dovede do toga da budete nezadovoljni njome. Kada se u karmičkom tijeku pojave stvari koje vam se ne sviđaju, morate ih uzeti u obzir u odnosu na zakone i načela univerzuma; sve više ćete uočavati da je, na kraju krajeva, ono što je karmički uvjetovano daleko bolje — bolje nego da smo morali početi iznova, poput neispisanih stranica, sa svakim novim životom na Zemlji. Jer, u krajnjem slučaju, mi sami smo naša karma. Što je to što karmički dolazi od naših bivših života na Zemlji? To smo zapravo mi sami. I besmisleno je sugerirati da bilo što u našoj karmi (uz koju je, sjetite se, područje slobode uvijek tu), treba biti različito od onoga što jest. U organskoj cjelini ne možete kritizirati pojedine detalje. Nekome se možda ne sviđa njegov nos, ali besmisleno je kritizirati nos kao takav, jer nos koji čovjek ima mora biti takav kakav jest, ako je cijeli čovjek takav kakav jest. Čovjek koji kaže:

'Trebao bi imati drugačiji nos', implicira da bi želio biti potpuno drugačiji čovjek; i radeći tako zaista se briše u mislima — što je zasigurno nemoguće. Isto tako ne možemo izbrisati svoju karmu, jer mi sami samo ono što je naša karma. Niti nas to doista sramoti, jer ide uz djela naše slobode i nigdje ne narušava djela naše slobode.

Ovdje mogu upotrijebiti drugu usporedbu kako bih objasnio poantu. Kao ljudi, mi hodamo. Ali tlo po kojem hodamo također je tu. Nitko ne osjeća nelagodu jer je tlo ispod njega. Moramo znati da, da tla nema, uopće ne bi mogli hodati; propadali bi na svakom koraku. Tako je i sa našom slobodom; potrebno joj je tlo nužnosti. Mora se podići iz danih temelja. A ti temelji — to smo zaista mi sami!

Stoga, ako shvatite pravi koncept slobode i pravi koncept karme, naći ćete da su potpuno kompatibilni, i nećete zazirati od detaljnog proučavanja karmičkih zakona. Zapravo, u nekim slučajevima možete čak doći do sljedećeg zaključka:

Pretpostavimo da je netko zaista sposoban osvrnuti se uvidom inicijacije, u ranije živote na Zemlji. On dobro zna, kada se osvrne na ranije živote, da mu se to i to dogodilo kao posljedica. To je s njime ušlo u njegov sadašnji život na Zemlji. Da nije dosegnuo znanost inicijacije, objektivna bi ga potreba natjerala da učini određene stvari. Sasvim neizbježno bi ih učinio. Ne bi osjećao da mu je sloboda narušena, jer je njegova sloboda u običnoj svijesti, s kojom nikada ne prodire u oblast gdje je nužnost na djelu — baš kao što riba nikada ne prodire u vanjski zrak. Ali kada je dosegnuo znanost inicijacije, tada se osvrće; on vidi kako su stvari stajale u ranijem životu na Zemlji, a ono s čime se sada suočava smatra kao zadatak posve svjesno dodijeljen za sadašnji život. I doista je tako.

Ono što ću vam sada reći može zvučati paradoksalno, a ipak je istina. U stvarnosti, čovjek koji nije dosegnuo znanost o inicijaciji, uvijek zna, kroz neku vrstu unutarnjeg poriva ili impulsa, što treba učiniti. Da, ljudi uvijek znaju što moraju učiniti; uvijek se osjećaju prinuđeni učiniti ovo ili ono. Za onoga tko zaista počinje slijediti znanost inicijacije, to postaje sasvim različito. S obzirom na različita iskustva života s kojima se suočava, u njemu će se pojaviti čudna pitanja. Kada se osjeća prisiljen napraviti ovo ili ono, odmah se osjeća prisiljen da to ne učini. Nema više onog prigušenog poriva koji većinu ljudi tjera na ovaj ili onaj način djelovanja. Doista, na izvjesnom stupnju inicijacijskog uvida, ako umjesto toga ne dođe nešto drugo, čovjek lako može sebi reći: sada kad sam došao do ovog uvida — s 40 godina, recimo, najbolje da ostatak života provedem sasvim ravnodušan. Što me briga? Sjesti ću i ne raditi ništa, jer nemam konkretnih pobuda da učinim bilo što posebno.

Ne smijete pretpostaviti, moji dragi prijatelji, da inicijacija nije stvarnost. Nevjerojatno je kako ljudi ponekad razmišljaju o tim stvarima. Za pečenu piletinu, svi koji je jedu, vjeruju da je to stvarnost. Za znanost inicijacije, većina ljudi vjeruje da su njezini učinci samo teoretski. Ne, njeni učinci su stvarnosti u životu, a među njima je i onaj kojeg sam upravo naznačio. Prije nego je čovjek dosegnuo znanost inicijacije, iz mračnog poriva u njemu uvijek mu je jedno važno a drugo nevažno. Ali sada bi radije sjeo na sjedalicu i pustio svijet da ime svojim tijekom, jer doista nije važno je li nešto napravljeno a drugo ostavljeno nenapravljeno ...

Do takvog se stava lako može doći, a postoji samo jedan korektiv. (Jer to neće ostati tako; znanost inicijacije, suvišno je reći, donosi isto tako i druge učinke.) Jedini korektiv koji će spriječiti našeg iniciranog da mirno sjedi, puštajući da svijet ide svojim tijekom, i da kaže: 'Svejedno mi je', je osvrnuti se na njegove ranije živote na Zemlji. Jer tada u karmi čita zadatke za sadašnji zemaljski život, i čini ono što mu svjesno nameću njegovi raniji životi. Ne ostavlja to nedovršenim, s idejom da to zadire u njegovu slobodu, već to radi. Naprotiv, osjećao bi se neslobodno da ne može ispuniti zadatak koji mu je dodijeljen prijašnjim životima. Jer promatrajući ono što je doživio u prijašnjim životima na Zemlji, u isto vrijeme postaje svjestan svog života između smrti i novog rođenja, gdje je shvatio da je pravilno i razumno napraviti odgovarajuće, posljedične radnje. Dopustite mi da ukratko, u zagrada, kažem da je riječ 'karma' u Europu došla putem engleskog jezika, a zbog svog pravopisa ljudi često izgovaraju 'karma'. To je pogrešno. Trebalo bi izgovarati 'kärma'. Otkad vodim antropozofsko društvo uvijek sam tako izgovarao riječ i žao mi je što su mnogi ljudi navikli izgovarati strašnu riječ 'karma'. Već neko vrijeme iskreni studenti kažu 'karma'. To je strašno. [ovo se odnosi na njemački, nap. pr.]

Dakle, ni prije ni poslije znanosti o inicijaciji nema kontradikcije između karmičke nužnosti i slobode.

Još jednom, dakle: ni prije niti poslije znanosti o inicijaciji nema kontradikcije između nužnosti — karmičke nužnosti — i slobode. Prije je nema, jer sa svakodnevnom sviješću čovjek ostaje unutar područja slobode, dok karmička nužnost ide izvan tog područja, kao bilo koji proces prirode. U njemu nema ničega za što bi se osjećao drugačije od onoga na što ga sili njegova vlastita priroda. Niti postoji bilo koja kontradikcija nakon ulaska znanosti inicijacije, jer tada je potpuno u suglasju sa svojom karmom, smatra da je jedino razumno postupati u skladu s njom. Baš kao što kada sami izgradite kuću i spremna je nakon godinu dana, vi ne kažete: činjenica da se sada moram useliti zadire u vašu slobodu. Vjerojatnije ćete reći: da, u cjelini bilo je sasvim razumno izgraditi sebi kuću u ovom susjedstvu i na ovom mjestu. Sada to vidite kao da ste slobodni u kući! Slično i onaj koji se sa znanjem inicijacije osvrće na svoje bivše živote na Zemlji: zna da će postati slobodan upravo ispunjavanjem svoje karmičke zadaće - useljavanjem u kuću koju je za sebe izgradio u ranijim životima na Zemlji.

Tako sam vam, moji dragi prijatelji, želio objasniti pravu kompatibilnost slobode i karmičke nužnosti u ljudskom životu. Sutra ćemo nastaviti, ulazeći više u detalje karme.

Predavanje 24 veljače 1924

IV

Danas vam želim iznijeti neke šire aspekte koji se tiču razvoja karme, jer ćemo sada sve više ulaziti u ona pitanja koja se mogu samo ilustrirati — reći ćemo — posebnim pretpostavkama.

Da bismo stekli istinski uvid u napredovanje karme, moramo moći zamisliti kako čovjek okuplja cijelu svoju organizaciju zajedno kad siđe iz duhovnog svijeta u fizički. Razumjeti ćete da u današnjem jeziku nema pogodnih formi za te događaje koji su našoj današnjoj civilizaciji praktički nepoznati. Stoga izrazi koje koristimo ne mogu a da ne budu netočni. Kada iz duhovnog siđemo u fizički svijet, za novi život na Zemlji, imamo svoje fizičko tijelo pripremljeno za nas, za početak, linijom nasljeđivanja. Ovo fizičko tijelo ipak je povezano u izvjesnom smislu, kao što ćemo vidjeti, s iskustvima koja proživljavamo između smrti i novog rođenja. Danas će, međutim, biti dovoljno da imamo na umu da nam je fizičko tijelo dano sa zemaljske strane, dok su oni članovi koje možemo opisati kao više članove ljudskog bića — etersko tijelo, astralno tijelo, i 'Ja' — sišli iz duhovnog svijeta.

Uzmite prvo etersko tijelo. Čovjek ga povlači iz cijelog univerzalnog etera, prije nego se ujedini s fizičkim tijelom koje mu je dano nasljeđivanjem. Unija duševno-duhovnog čovjeka kao 'Ja', astralnog tijela i eterskog tijela, s fizičkim ljudskim embrijem, može se dogoditi samo u mjeri u kojoj se etersko tijelo majčinog organizma postupno povlači iz ljudskog embrija.

Čovjek se stoga ujedinjuje s fizičkim zametkom nakon što je sastavio svoje etersko tijelo iz univerzalnog etera. Precizniji opisi ovog događaja zaokupiti će nas u kasnijoj fazi. Trenutno nas zanima uglavnom općenito pitanje, odakle dolazi nekoliko članova koje ljudsko biće ima u zemaljskom životu između rođenja i smrti? Fizički organizam dolazi, kao što smo vidjeli, iz struje nasljeđivanja, a eterski organizam iz univerzalnog etera iz kojeg se u početku povlači. Što se tiče astralnog organizma, možemo uistinu reći da ljudsko biće ostaje u svakom pogledu nesvjesno, ili je samo podsvjesno toga, tijekom svog zemaljskog života. Ovo astralno tijelo sadrži sve rezultate njegovog života između smrti i novog rođenja. Jer između smrti i novog rođenja — u skladu s onim što je postao kroz njegove prethodne živote na Zemlji, čovjek stupa u višestruke odnose s drugim ljudskim dušama koje su u životu između smrti i novog rođenja, i također s duhovnim bićima višeg kozmičkog poretka koja se ne spuštaju na Zemlju u fizičko tijelo, već svoje postojanje imaju u duhovnom svijetu.

Sve što čovjek donosi iz svojih bivših života na Zemlji — upravo iz toga kako je tamo bilo i što je radio — nailazi na simpatije ili antipatije bića koja upozna tijekom

prolaska svijetom između smrti i novog rođenja. Za karmu nije samo od velike važnosti koje simpatije i antipatije nalazi u višim bićima kroz ono što je činio u prethodnom zemaljskom životu, već je prije svega od velike važnosti da čovjek dođe u odnos s onim ljudskim dušama s kojima je imao odnos na Zemlji, te da se odvija osebujna 'refleksija' između njega i onih duša s kojima je imao odnos na Zemlji. Pretpostavimo da je netko imao dobar odnos s dušom koju sada ponovno susreće između smrti i novog rođenja. Sve što taj dobar odnos prati živjelo je u njemu tijekom prijašnjih zemaljskih života. Tada se ovaj dobar odnos odražava u duši kada se ta duša sretne između smrti i novog rođenja. I doista je tako da tijekom ovog prolaska kroz život između smrti i novog rođenja, u dušama s kojima sada živite zajedno jer ste živjeli s njima na Zemlji, vidi sebe posvuda odraženog. Ako ste nekome učinili nešto dobro, nešto se od druge duše reflektira; ako mu je učinjeno nešto loše, isto tako se nešto odražava. I on sada ima 'osjećaj' — ako smijem koristiti riječ 'osjećaj' s kvalifikacijom koju sam dao na početku — on ima osjećaj: 'Ovoj ljudskoj duši, vi ste pomogli'. Sve što ste doživjeli pomažući joj, sve što ste osjećali za ovu ljudsku dušu, ono što je dovelo do toga da djelujete tako da mu pomognete, vaša vlastita unutarinja iskustva tijekom čina te pomoći, sada vam dolazi natrag iz njegove duše. Da, to se zapravo zrcali vama iz druge duše. Jedna druga duša, naštetili ste joj. Ono što je živjelo u vama za to vrijeme, reflektira se natrag.

I vi zapravo imate svoje posljednje zemaljske živote, osobito posljednji, zrcaljene pred vama iz duša s kojima ste bili zajedno, kao u moćnom, prostrtom aparatu za zrcaljenje. I dobivate dojam, osobito s obzirom na život samih djela: sve se to od vas odmiče. Čovjek gubi, ili je zapravo već davno izgubio, između smrti i novog rođenja, osjećaj 'Ja', koji je imao u svom tijelu na Zemlji; Ali sada, iz svih ovih refleksija dobivate osjećaj 'Ja'. Čovjek živi sa svim dušama u refleksijama svojih djela s kojima je bio zajedno u zemaljskom životu.

Na Zemlji, vaše 'Ja', vaš ego, bio je u tijelu — takoreći, točka. Između smrti i novog rođenja, zrcali vam se iz okoline. To je intimno zajedništvo s drugim dušama, ali zajedništvo u skladu s odnosima koji su s njima uspostavljeni.

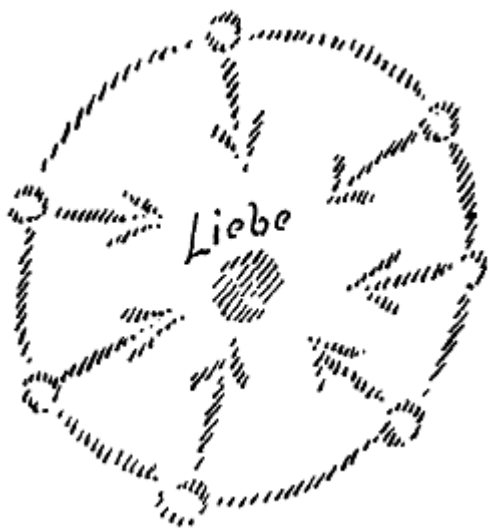
I to je stvarnost u duhovnom svijetu. Kada prođemo kroz sobu okićenu mnogim ogledalima, vidimo se odraženi u svakom od njih. Ali također znamo: To — prema običnom ljudskom jeziku — ne postoji; a kada odemo, to ne ostaje tako, više se ne zrcalimo. Ali ono što se odražava od ljudskih duša ostaje, ostaje tamo. I dolazi vrijeme u posljednjoj trećini između smrti i novog rođenja kada iz tih zrcalnih slika formiramo svoje astralno tijelo. Sve to zajedno povlačimo u svoje astralno tijelo. To povlačimo u svoje astralno tijelo, tako da kad se spustimo iz duhovnog svijeta u fizički, nosimo u sebi ono što smo uzeli nakon zrcaljenja, naša djela iz prethodnog zemaljskog života pronađena u drugim dušama između smrti i novog rođenja.

Ali to nam daje impulse koji nas guraju prema ljudskim dušama, ili nas guraju od njih, s kojima se tada ponovno rađamo u fizičkom tijelu u isto vrijeme.

I na ovaj način — uskoro ću morati detaljnije opisati proces, kasnije će morati uzeti u obzir i 'Ja' — ali na taj način se, između smrti i novog rođenja, formira impuls karme novog zemaljskog života.

I tu vidite kako impuls iz jednog života utječe na drugi. Uzmimo na primjer impuls ljubavi. Svoja djela prema drugim ljudima možemo činiti iz onoga što nazivamo ljubavlju. Razlikuje se činimo li svoja djela iz pukog osjećaja dužnosti, iz konvencije, iz pristojnosti, i tako dalje, ili ih činimo iz veće ili manje ljubavi.

Pretpostavimo da je u jednom zemaljskom životu čovjek sposoban izvršiti radnje podržane ljubavlju, zagrijane ljubavlju. Da, to ostaje kao sila u njegovoj duši. I ono što sada nosi sa sobom kao rezultat svojih djela, i ono što je odraženo u dušama, vraća mu se kao zrcalna slika. I dok čovjek iz nje formira svoje astralno tijelo s kojim silazi na Zemlju, ljubav koja je izbijala iz prijašnjeg zemaljskog života, koja je izbijala iz njega, i vraćajući se od drugih ljudi, mijenja se u radost. Tako da kada čovjek učini nešto prema svojim bližnjima u jednom zemaljskom životu, što je nošeno ljubavlju, pri čemu ljubav emanira iz njega, ide s djelima koja podržavaju drugog čovjeka, onda je metamorfoza u životu između smrti i novog rođenja takva da se ono što teče kao ljubav u jednom zemaljskom životu, preobražava u sljedećem zemaljskom životu, preobražava u radost koja teče prema čovjeku.

Ako doživljavate radost kroz osobu, dragi moji prijatelji, možete biti sigurni da je ta radost rezultat ljubavi koju ste prema njoj razvili u prethodnom zemaljskom životu. Ova radost se vraća u vašu dušu tijekom zemaljskog života. Znate tu unutarnju toplinu radosti. Znate, što je smisao životne radosti, posebno radosti koja dolazi od ljudi. Ona grije život, održava život, daje život, možemo reći, leluja. Karmički je rezultat potrošene ljubavi.

Ali u radosti mi ponovno doživljavamo odnos s osobom koja nam daje radost. Dakle, u našem ranijem životu na Zemlji, imali smo nešto u sebi zbog čega je ljubav istjecala od nas; u sljedećem zemaljskom životu već doživljavamo toplinu radosti kao rezultat. I to je opet nešto što emanira od nas. Čovjek koji može osjetiti životnu radost je za druge ljude opet nešto što ih grije. Čovjek koji ima razloga ići kroz život bez radosti, svojim bližnja je različit od čovjeka kojemu je dopušteno ići kroz život u radosti.

Ali ono što se tamo doživljava u radosti između rođenja i smrti, odražava se u najrazličitijim dušama s kojima smo bili na Zemlji, a koje su sada također u životu

između smrti i novog rođenja. I ova zrcalna slika, koja na najrazličitije načine dolazi od duša koje poznajemo, zauzvrat djeluje natrag. Ponovno je nosimo u svom astralnom tijelu kada opet dođemo u sljedeći život na Zemlji — to je treći u nizu. Još jednom je to uključeno, utisnuto u našem astralnom tijelu. I sada, kao rezultat, postaje osnova, poticaj za lakše razumijevanje ljudi i svijeta. Postaje osnova za onu ugođenost duše koja se odražava kroz naše razumijevanje svijeta. Ako možemo uživati u zanimljivom ponašanju ljudi, ako razumijemo zanimljivo ponašanje ljudi u zemaljskoj inkarnaciji, onda nas to vraća na radost prethodne, na ljubav zemaljske inkarnacije koja je prethodila. Ljudi koji mogu ići svijetom sa slobodnim, otvorenim umom na način da slobodni, otvoreni um dopušta da svijet utječe u njih, tako da ga mogu razumjeti, to su ljudi koji razvijaju taj odnos prema svijetu kroz ljubav i imaju radost.

Ono što činimo iz ljubavi sasvim je nešto drugo od onoga što činimo iz krutog, suhog osjećaja dužnosti. Znae da sam uvijek naglašavao u mojim spisima, da djela koja proizlaze iz ljubavi treba zapravo shvatiti kao etička, kao moralna.

Često sam morao isticati veliki kontrast koji u tome postoji između Kanta i Schillera. Kant je, i u životu i u znanju, sve 'nagnuo' [igra riječi, u njemačkom **verkantet**, Kante znači rub, ugao. nap. pr.]. Sve je preko Kanta postalo uglato i nagnuto, pa tako i ljudsko djelovanje. 'Dužnosti, ti uzvišeno, veliko ime, koje ne sadržiš ništa lagano ni laskavo ... ' i tako dalje. Citirao sam ovaj pasus u svojoj 'Filozofiji slobode' o licemjernom bijesu mnogih protivnika – ne stvarnom, već licemjernom bijesu mnogih protivnika – i tome suprotstavio ono što moram priznati kao svoje gledište: 'Ljubavi, ti koja toplo govoriš duši ...' – i tako dalje.

Schiller je, za razliku od Kantovog krutog, suhoparnog koncepta, skovao riječi: '*Gern dien' ich dem Freunde, doch tue ich es leider mit Neigung, drum wurmt es mich oft, dass ich nicht tugenhaft bin*'. (Rado služim svojim prijateljima, ali nažalost to radim sa zadovoljstvom, pa me često uzrujava što nisam čestit.) Jer prema kantovskoj etici, ono što se čini iz sklonosti nije krepost, nego ono što se čini iz krutog koncepta dužnosti.

Pa ima ljudi – ne dođu odmah do ljubavi. Ali zato jer ne mogu drugoj osobi reći istinu iz ljubavi – jer ako imate ljubavi reći ćete istinu a ne laž – zato jer ne mogu voljeti, govore istinu iz osjećaja dužnosti; Jer ne mogu voljeti, iz osjećaja dužnosti, izbjegavaju odmah drugoga prebiti ili ga pljusnuti, napasti ih i slično ako učine nešto što im se ne sviđa. Postoji razlika između djelovanja iz krutog koncepta dužnosti, koja je neophodna u društvenom životu za mnoge stvari, i djela ljubavi.

Dakle, djela koja se čine u krutom konceptu dužnosti ili konvenciji, 'jer tako priliči', na izazivaju radost u sljedećem zemaljskom životu, već, baš kao što sam to opisao, kroz to zrcaljenje duša, u sljedećem zemaljskom životu evociraju nešto što bi se moglo nazvati: čovjek osjeća da je više-manje ravnodušan prema ljudima. A ono što neki ljudi nose kroz život, da su ravnodušni prema ljudima i pate od toga – s pravom se pati jer je ravnodušan prema ljudima, jer ljudi su tu jedni za druge, čovjek zavisi od toga da nije ravnodušan prema ljudima – to što pate je posljedica nedostatka ljubavi u prethodnom životu na Zemlji, kada se ponašao kao kruta osoba

jer je nad njime visila kruta dužnost kao Damoklov mač, ne želim reći kao čelični, jer bi to bilo uznemirujuće za većinu savjesnih ljudi, ali baš kao drveni.

Sada smo dakle u drugom zemaljskom životu. Ono što dolazi kao radost iz ljubavi, postaje, kao što smo vidjeli, otvoreno, slobodno srce u trećem zemaljskom životu, što nam približava svijet, što nam daje pronicljiv uvid za sve lijepo, istinito i dobro. Ono što utječe u nas kao ravnodušnost od strane drugih ljudi, ono što na ovaj način doživimo u jednom zemaljskom životu, to će nas u sljedećem (odnosno, trećem) učiniti osobom koja ne zna što bi sa sobom. Kada dođe u školu ne zna što bi s onim što učitelj radi s njim. Kad malo odraste, ne zna hoće li postati bravar ili vijećnik. Ne zna što bi sa sobom u životu. Ide kroz život bez smjera, bez usmjerenja u životu. Što se tiče gledanja na vanjski svijet, nije baš dosadan. Primjerice, može razumjeti glazbu, ali ne uživa u njoj. Uostalom, njemu je svejedno radi li se o više-manje dobroj ili lošoj glazbi. Osjeća ljepotu slikarskog ili nekog drugog djela, ali ga uvijek gnjavi u duši: čemu sve to?, i tako dalje. To su stvari koje se zauzvrat događaju u trećem zemaljskom životu u karmičkom kontekstu.

Pretpostavimo, međutim, da osoba čini određenu štetu bližnjima iz mržnje ili sklonosti prema antipatiji. Možete misliti o svim stupnjevima koji mogu biti. Netko može, da tako kažemo, naškoditi svojim bližnjima zločinačkom mržnjom. Ali može, ako ćemo izostaviti među stupnjeve, biti i kritičar. Da bi se bilo kritičar, uvijek treba malo mrziti, ukoliko niste onaj koji hvali, a takvi su danas rijetki jer to nije jer to nije zanimljivo. Postaje zanimljivo samo kada ste dosjetljivi. Sada, postoje sve moguće međufaze. Ali ovdje se radi o ljudskim djelima koja proizlaze iz hladne antipatije – iz određene antipatije koje ljudi često nisu jasno svjesni, ili, iz druge krajnosti, iz mržnje. Sve što ljudi na taj način djeluju prema drugim ljudskim bićima, ili čak prema pod-ljudskim bićima, sve to opet ulazi u stanja duše, koja se sada odražavaju u životu između smrti i novog rođenja. A onda u sljedećem zemaljskom životu iz mržnje dolazi ono što nam pritječe iz svijeta kao biću koje prati, kao nezadovoljstvo koje je uzrokovano izvana, kao suprotnost radosti.

Reći ćete: Da, proživljavamo toliko patnje, treba li sve to doista proizaći iz veće ili manje mržnje u prethodnom zemaljskom životu? Nikako ne mogu misliti o sebi da sam bio tako loš tip – nešto tako je lako reći – da mogu doživjeti toliko nezadovoljstva jer sam toliko mrzio. - Da, ako želite razmišljati bez predrasuda na ovom području, onda morate shvatiti koliko je velika iluzija koja je dobra za vas i kojoj se stoga lako prepuštate kada su u pitanju bilo kakvi osjećaji antipatije prema drugim ljudima. Ljudi zapravo prolaze svijetom s puno više mržnje nego misle, barem s puno više antipatije. I sada je ovako: Mržnja, isprva jer daje zadovoljstvo duši, uopće se ne doživljava. To je prikriveno zadovoljstvom. Kad se vrati kao patnja koja nam stiže izvana, tada se patnja primijeti.

Ali razmislite samo o tome, dragi moji prijatelji, htio bih reći, na vrlo trivijalan način da zamislite što postoji kao mogućnost, promislite samo o traćanju uz kavu, pravom traćanju uz kavu, gdje pola tuceta – to je dosta! – bilo koje tetke i ujaci – to mogu biti i ujaci – sjede zajedno i naširoko razglabaju o svojim bližnjima. Pomislite samo koliko se antipatija sipa na ljude u sat i pol – ponekad to traje dulje! Dok se to

sipa, ljudi to ne primjećuju; ali kad se vrate u sljedećem zemaljskom životu, to je dobro primijetiti. I neizbježno se vraća.

Tako da zapravo dio – ne sve, upoznat ćemo i druge karmičke veze – tako da dio onoga što osjećamo u zemaljskom životu u smislu patnje nanasene izvana može zapravo proizaći iz osjećaja antipatije u ranijim zemaljskim životima.

Uza sve to, naravno, uvijek mora biti jasno da karma, taj neki karmički tijek, mora negdje početi. Tako da ako, naprimjer, imate zemaljske živote koji leže jedan iza drugog ovdje:

a b c (d) e f g h

a ako je ovo (d) sadašnji zemaljski život, onda se naravno ne mora sva bol koja nam dolazi izvana temeljiti na ranijem zemaljskom životu. To može biti i izvorna bol, koja tada samo karmički doživljava sebe u sljedećem zemaljskom životu. Stoga kažem: veliki dio te patnje koja nam pritječe izvana rezultat je mržnje koja je primijenjena u prethodnim zemaljskim životima.

Ako sada ponovno prijedemo na treći zemaljski život, onda je rezultat onoga što teče prema nama kao patnja – ali samo rezultat patnje koja nam dolazi iz, da tako kažemo, nakupljene mržnje – onda je rezultat ove patnje, koja se tada u dušu odlaže, u početku svojevrsna tupost duha, neka vrsta uvida prema svijetu. A tko je ravnodušan i flegmatičan prema svijetu često, ne stoji prema stvarima ili ljudima otvorenog srca, često je upravo slučaj da je tu tupost stekao kroz patnju prijašnjeg zemaljskog života uzrokovanu onim što leži u njegovoj vlastitoj karmi, ali za to se mora vratiti natrag, ako se tako izražava u tupom stanju uma, do osjećaja mržnje barem u trećem posljednjem životu na Zemlji. Uvijek se može biti siguran: biti glup u bilo kojem zemaljskom životu uvijek je rezultat mržnje u određenom ranijem zemaljskom životu.

Ali vidite, moji dragi prijatelji, razumijevanje karme ne treba se temeljiti samo na činjenici da mi razumijemo karmu da bismo razumjeli život, već da je možemo razumjeti i kao životni impuls, da smo svjesni da ne postoji samo život 'a b c d', već i 'e f g h', da postoje dolazeći zemaljski životi, i da će ono što jesmo u sadašnjem zemaljskom životu, razviti sadržaj u našoj duši, imati učinke, rezultate, u sljedećem zemaljskom životu. Ako netko želi biti posebna budala u sljedećem trećem zemaljskom životu, treba samo mnogo mrziti u sadašnjem zemaljskom životu. Ali ako netko želi imati slobodan, otvoren um u trećem sljedećem zemaljskom životu, treba samo puno voljeti u ovom zemaljskom životu. I tek tada uvid, znanje o karmi dobiva svoju vrijednost, kada se slije u našu volju za budućnost, kada igra ulogu u ovoj volji za budućnost. Apsolutno je slučaj da je sada trenutak u ljudskom razvoju kada se nesvjesno ne može više nastaviti raditi na isti način kao što je bilo ranije, dok su naše duše prolazile kroz ranije zemaljske živote, već ljudi postaju sve više slobodniji i svjesniji. Od prve trećine 15. stoljeća imamo doba u kojem ljudi postaju sve slobodniji i svjesniji. I tako za one ljude koji su ljudi sadašnjosti, sljedeći zemaljski život će već imati nejasan osjećaj prijašnjeg zemaljskog života. I kao što današnji čovjek, kada u sebi primijeti da nije osobito pametan, što ne pripisuje sebi nego svojoj dispoziciji, obično sljedeći materijalizam, to pripisuje fizičkoj prirodi,

tako će ljudi, koji će biti ono koji dolaze iz sadašnjosti, već imati nejasan osjećaj koji će ih zabrinjavati: ako nisu posebno pametni, moralo je biti nešto povezano s osjećajima mržnje i antipatije.

A kada danas govorimo o pedagogiji Waldorfske škole, naravno moramo uzeti u obzir suvremenu zemaljsku civilizaciju. Još uvijek ne možemo educirati s potpunom otvorenošću na način da, da tako kažemo, odgajamo za svijest u ponovljenim zemaljskim životima, jer ljudi danas nemaju čak ni nejasan osjećaj za ponovljene zemaljske živote. No pristupi koji se trenutno stvaraju u Waldorfskoj školskoj pedagogiji, ako se prihvate, razvijat će se dalje u sljedećih nekoliko stoljeća do te mjere da će se u etički, moralni odgoj uključiti sljedeće: dijete koje je malo nadareno vraća se u prijašnje zemaljske živote u kojima je mnogo mrzilo, a onda će se pomoću znanosti duha tražiti koga je moglo mrziti. Zato jer se moraju naći u okruženju, ljudi koji su omraženi i protiv kojih su počinjena djela iz mržnje. I u narednim stoljećima obrazovanje će se morati postupno mnogo više stavljati konkretnije u život. U slučaju djeteta, morati će se vidjeti odakle se to zrcali, odnosno ono što se zrcali u životu između smrti i novog rođenja, što se proživljava preobraženo kao neznanje u zemaljskom životu. I tada će se moći učiniti nešto tako da se u djetinjstvu razvije posebna ljubav prema onim ljudima prema kojima je u ranijim zemaljskim životima postojala posebna mržnja. I vidjeti će se da će se kroz tako konkretno pobuđenu ljubav razvedriti razumijevanje, općenito cijelo stanje duše. Ono što može pomoći u odgoju neće ležati u općim teorijama o karmi, već u konkretnom sagledavanju života kako bi se uočile kakve su karmičke veze. Primijetiti će se da se, na kraju krajeva, djeca sudbinom okupljaju u razredu, a to nije stvar puke ravnodušnosti. Nadići će se ta užasna nebriga koja vlada u ovim stvarima danas, kada je 'ljudski materijal' – tako to često nazivaju – okupljen u razredu, zapravo se zamišlja kao da su spojeni pukim slučajem; ne kao da je sudbina spojila ta ljudska bića; a ako netko ide dalje od ovog užasnog nemara, tada će kao odgajatelj moći vidjeti kakve se čudne karmičke niti tkaju od jednog do drugoga kroz prethodne živote. Tada će se u razvoj djece uključiti ono što može imati učinak uravnoteženja. Jer u određenom smislu karma je nešto što je podložno željeznoj nužnosti. Iz željezne nužde, apsolutno možemo postaviti niz:

Ljubav – radost – otvoreno srce.

Antipatija ili mržnja – patnja – ludost.

To su bezuvjetne veze. No, također smo suočeni s željeznom nužnošću kod riječnog toka, a ipak su rijeke regulirane, dan im je drugačiji tok, tako je također moguće regulirati i karmički tok, raditi na tome, utjecati na tok. To je moguće.

Pa kad u djetinjstvu primijetite da postoji sklonost tuposti i dođe vam na ideju da uputite dijete da razvija ljubav, posebno u svom srcu, a ako vi – to bi već danas bilo moguće za ljude koji delikatno promatraju život – ako otkrijete drugu djecu s kojima je dijete karmički povezano i navedete dijete da voli tu djecu, da prema njima čini djela ljubavi, tada ćete vidjeti da ćete pronaći protutežu antipatiji koja je bila, u ljubavi; a u sljedećem zemaljskom životu tupost će se poboljšati.

Postoje odgajatelji, školovani takoreći, instinktivno, koji često tako nešto rade iz nagona, koji loše raspoloženu djecu dovode do ljubavi, a time ih postupno odgajaju

u razumna ljudska bića. Upravo te stvari čine uvid u karmičke veze nečim korisnim za život.

Prije nego što krenemo dalje u razmatranje detalja karme, pred našim dušama će se prirodno pojaviti još jedno pitanje. Zapitajmo se: Što je ljudsko biće kojeg se, barem općenito, može upoznati u karmičkom kontekstu? Moram upotrijebiti izraz koji se danas često koristi u pomalo podrugljivom smislu: Takva osoba je suvremenik. On je u isto vrijeme s nama na Zemlji.

A kada to imate na umu, reći ćete sebi: Ako ste s određenim ljudima u jednom zemaljskom životu, onda ste bili i u ranijem zemaljskom životu – barem općenito, stvari se također mogu malo pomaknuti – zajedno s ljudima, i isto tako opet u ranijem zemaljskom životu.

Da, ali sada su oni koji žive pedeset godina kasnije od vas, opet bili s ljudima u svom ranijem zemaljskom životu! Općenito ljudi, mislim na B-niz, neće se naći zajedno s A-nizom, po ovakvoj misli kakvu smo ovdje razvili. To je depresivna pomisao, ali istinita.

Kasnije ću govoriti o drugim nedoumicama koje proizlaze iz činjenice da ljudi često govore: broj ljudi se povećava na Zemlji i tako dalje, govoriti ću o tome kasnije. No, htio bih vam sada predložiti ovu misao, to može biti depresivna misao, ali je istinita: doista je slučaj da se kontinuirani život ljudi na Zemlji odvija u ritmovima. Želio bih reći da gomila ljudi općenito odlazi iz jednog zemaljskog života u drugi, da druga skupina odlazi iz jednog zemaljskog života u drugi, i oni su na određeni način odvojeni jedni od drugih i ne dolaze zajedno u zemaljski život. U dugom životu između smrti i novog rođenja, već se nalazimo; ali u zemaljskom životu doista je slučaj da se uvijek na Zemlji silazi s ograničenim krugom ljudi. Biti nečiji suvremenik ima unutarnje značenje, unutarnju važnost, posebno kod ponavljanja zemaljskog života.

I zašto to? Mogu vam reći da mi je ovo pitanje, koje vas u početku može zaokupiti intelektualno, ovo pitanje mi je zaista nanijelo najveću moguću bol na temeljima znanosti duha, jer je potrebno iznijeti istinu o tom pitanju, iznijeti unutarnje činjenice. I možete se zapitati – ispričavam se na primjeru koji mi stvarno, rekao bih, igra ulogu, samo u odnosu na istraživanje – zašto niste bili Goetheov suvremenik? Budući da niste Goetheov suvremenik, iz ove istine općenito možete zaključiti da nikada niste živjeli s Goetheom na Zemlji. On pripada drugoj skupini ljudi.

Što se zapravo krije iza toga? Trebate okrenuti pitanje. Ali da bismo preokrenuli takvo pitanje, mora se imati otvoren, slobodan osjećaj za suživot ljudi. Morate se znati zapitati, a ovo je pitanje o kojem ću morati puno pričati u bliskoj budućnosti: Kako je to biti suvremenik neke osobe, a kako je to znati samo iz povijesti za zemaljski život osobe? Kako je to?

Pa, vidite, morate imati slobodan, otvoren um da biste odgovorili na intimno pitanje: što je sa svim unutarnjim nuspojavama duše kada vam se suvremenik obraća, izvodi radnje koje su vam bliske – kako je to? I tada se mora moći usporediti, nakon što se stekne potrebno znanje, kako bi bilo kad bi se spojili s osobnošću koja nije suvremenik, možda ni u jednom zemaljskom životu nije bio suvremenik – kojeg se dakle može veoma cijeniti, više od bilo kojeg suvremenika – kako bi bilo upoznati tu osobu kao suvremenika? Pa kako bi bilo da sam – oprostite na osobnom – bio Goetheov suvremenik? Da, ako niste ravnodušna osoba – naravno, ako ste ravnodušna osoba i jednostavno ne razumijete što suvremenik može biti, onda si ne možete dati odgovor – onda se možete pitati: Kako bi bilo da sam sada sišao niz Schillergasse, recimo, prema Frauenplan u Weimaru, i da mi je došao u susret 'debeli tajni savjetnik', recimo godine 1826. ili 1827? To dobro znate, ne bi to mogli podnijeti! Možete se slagati sa 'suvremenicima'. Ne može se tolerirati one s kojima ne možete biti suvremenik; na određeni način to bi imalo otrovan učinak na dušu. Možete tolerirati ako nije suvremenik samo utoliko što je nasljednik ili prethodnik. Svakako, ako nemate osjećaj za ove stvari, one ostaju u podsvijesti. Možete zamisliti da netko ima fin osjećaj za duhovno i zna da bi se, da je sišao Schillerstraße u Weimaru prema Frauenplan, i kao suvremenik, susreo debelog tajnog savjetnika Goethea s podbratkom, osjećao kao da je to iznutra nemoguće. Ali onaj koji nema osjećaj za to, pa, možda bi se i pozdravio.

Da, vidite, ove stvari nisu iz zemaljskog života, jer razlozi zašto ne možemo biti suvremenici bilo kojeg ljudskog bića nisu unutar zemaljskog života, tamo se mora pogledati u duhovni kontekst; Zato ponekad za zemaljski život to izgleda paradoksalno. Ali tako je, apsolutno je tako.

Uvjeravam vas da sam s pravom ljubavlju napisao uvod za Jean Paula, koji je objavljen u *Cottaschen 'Bibliothek der Weltliteratur'*. Da sam ikad morao sjesti s Jean Paulom u Bayreuth-u, sigurno bih imao grčeve u želucu. To ne sprječava čovjeka da ima najveće poštovanje. Ali to je slučaj za svaku osobu, samo kod većine ljudi ostaje u podsvijesti, ostaje u astralnom ili eterskom tijelu, ne utječe na fizičko tijelo. Jer duševno iskustvo, koje mora napasti fizičko tijelo, mora doći u svijest. Ali i ovo vam mora biti jasno, dragi moji prijatelji: Bez ovoga je nemoguće steći znanje o duhovnom svijetu, čuti stvari koje se čine grotesknim, paradoksalnim, upravo zato što je duhovni svijet drugačiji od fizičkog. Naravno, lako je ismijati nekoga tko tvrdi da bih, da sam bio suvremenik Jean Paula, imao grčeve u želucu da sam sjedio s njim. To je sasvim prirodno za običan, banalan, filistejski svijet zemaljskog života; ali ti zakoni ne vrijede za duhovni kontekst. Morate se naviknuti da možete razmišljati na druge načine ako želite razumjeti duhovni svijet. Morate se naviknuti na iznenađenja. Kada obična svijest čita o Goetheu, prirodno se može osjećati prisiljenom reći: volio bih da sam ga osobno poznao, stisnuo mu ruku i slično. To je nepromišljeno, jer postoje zakoni prema kojima smo unaprijed određeni za

određeno doba i u tom dobu možemo živjeti. To je baš kao da smo za naše tijelo određeni za izvjesni tlak zraka i ne možemo se izdići iznad Zemlje do tlaka koji nam nije ugodan, jednako tako malo osoba koja je namijenjena za život u 20. stoljeću može živjeti u doba Goethea.

To je ono što sam, za početak, htio reći o karmi.

Predavanje 1 ožujka 1924

V

Govoreći detaljno o karmi, moramo naravno razlikovati one karmičke događaje života koji čovjeku dolaze više izvana, i one koji nastaju, da tako kažem, iznutra. Sudbina ljudskog bića sastoji se od mnogih i raznolikih čimbenika. Za početak, ovisi o njegovoj fizičkoj i eterskoj konstituciji. Zatim ovisi o simpatijama i antipatijama s kojima se susreće s vanjskim svijetom, prema njegovoj astralnoj i ego konstituciji; i od simpatija i antipatija s kojima se drugi susreću s njime u skladu s njegovom prirodom. Štoviše, ovisi o bezbroj komplikacija i zavrzlama u kojima se nađe uključen na životnom putu. Sve te stvari rade zajedno kako bi odredile — za određeni trenutak, ili za njegov život kao cjelinu — karmičku situaciju ljudskog bića.

Sada ću pokušati pokazati kako je ukupna sudbina čovjeka sastavljena od ovih nekoliko čimbenika. Danas ćemo krenuti od određenih unutarnjih čimbenika u njegovoj prirodi. Promotrimo, jednom, ono što je u mnogim aspektima od kardinalne važnosti. Mislim na, njegovu predispoziciju za zdravlje i bolest; i, na toj osnovi, sve što dolazi do izražaja u njegovom životu, u fizičkoj snazi — i snazi duše — s kojom se u stanju suočiti sa svojim zadaćama, i tako dalje ...

Da bismo ispravno procijenili ove čimbenike, moramo biti sposobni vidjeti dalje od mnogih predrasuda koje su sadržane u današnjoj civilizaciji. Moramo biti sposobni ući više u istinsko izvorno biće čovjeka; moramo steći uvid u to, što zapravo znači reći da čovjek, što se tiče njegovog dubljeg bića, silazi iz duhovnih svjetova u ovaj fizički i zemaljski život.

Sve što ljudi danas nazivaju nasljeđem, čak je našlo svoj put, kao što vam je dobro poznato, u oblast poezije i umjetnosti. Ako se itko pojavi na svijetu s takvim i takvim osobinama, ljudi uvijek počinju s pitanjem, kako ih je naslijedio. Ako se, naprimjer, pojavi s predispozicijom za bolest, odmah će pitati, što je s nasljednim okolnostima?

Za početak, pitanje je sasvim opravdano; ali u svom cjelokupnom odnosu prema ovim stvarima danas ljudi gledaju mimo pravog ljudskog bića; potpuno ga promašuju. Oni ne promatraju kako je njegovo pravo biće, kako se njegovo pravo biće razvija. Na prvom mjestu, kažu, on je dijete svojih roditelja i potomak predaka. Već u njegovoj fiziognomiji, a možda još više u njegovim gestama, rado prepoznaju sličnost s njegovim precima. Ne samo to; cijeli njegov fizički organizam vide kao proizvod onoga što su mu dali njegovi preci. Taj fizički organizam nosi sa sobom. To snažno naglašavaju, ali ne primjećuju sljedeće:

Kada se rodi, u početku, nesumnjivo ima fizički organizam od svojih roditelja. Ali kakav je fizički organizam koji prima od svojih roditelja? Misli današnje civilizacije o ovom pitanju su u temelju pogrešne. Jer zapravo, kada mijenja zube, ne

samo da mijenja zube koje je prve dobio, za druge, ali to je također trenutak u životu gdje je cijelo ljudsko biće — kao organizacije — po prvi puta obnovljeno. Postoji temeljita razlika između onoga što ljudsko biće postaje u svojoj osmoj ili devetoj godini života i onoga što je bilo u svojoj trećoj ili četvrtoj godini. To je temeljita razlika. Ono što je bio — kao organizacija — u svojoj trećoj ili četvrtoj godini, to je nesumnjivo primio nasljeđem. To su mu dali roditelji. Ono što se najprije pojavljuje u osmoj ili devetoj godini života u najvišem je stupnju proizvod onoga što je on san donio iz duhovnih svjetova.

Da bi predstavili stvarne temeljne činjenice, možemo to izraziti na sljedeći način — iako sam jako svjestan da će to šokirati današnjeg čovjeka. Moramo reći, da čovjek kada se rodi, prima nešto kao model svoje ljudske forme. Ovaj model dobiva od predaka; daju mu model da ponese sa sobom u život. Zatim, radeći na modelu, on sam razvija ono što kasnije postaje. Međutim, ono što razvija, rezultat je onoga što on sam donosi sa sobom iz duhovnog svijeta.

Koliko god to izgledalo fantastično današnjem čovjeku — onima koji su potpuno uronjeni u modernu kulturu — ipak je tako. Prvi zubi koje ljudsko biće dobije nesumnjivo su naslijeđeni; proizvod su nasljeđa. Oni mu služe samo kao model, nakon čega razrađuje svoje druge zube, i to radi prema snagama koje sa sobom donosi iz duhovnog svijeta. Tako razrađuje svoje druge zube. I kao što je sa zubima, tako je i tijelom kao cjelinom.

Može se pojaviti pitanje: zašto mi ljudi, uopće trebamo model? Zašto ne možemo činiti kao što smo činili u ranijim fazama evolucije? Baš kao što se spuštamo i sakupljamo naše etersko tijelo (što, kao što znate, činimo vlastitim snagama, i donosimo ga sa sobom iz duhovnog svijeta), zašto ne bismo mogli slično prikupiti fizičke tvari i formirati naše fizičko tijelo bez pomoći fizičkog nasljeđivanja?

Za način mišljenja modernog čovjeka, to je bez sumnje groteskno glupo pitanje — ludo, jedva to moram reći. Ali s obzirom na ludilo — priznajmo to — teorija relativiteta vrijedi. Za početak, primjenjuju je samo na teoriju kretanja. Kažu da iz promatranja ne možete reći da li se vi sami — s tijelom na kojem se nalazite — krećete, ili se kreće susjedno tijelo. Ova se činjenica vrlo jasno pokazala kada je stara kozmička teorija zamijenjena kopernikanskom. Premda, kao što sam rekao, teoriju relativiteta primjenjuju samo na kretanje, pa je možemo primijeniti (jer ona svakako ima svoju sferu valjanosti) na gore spomenuto 'ludilo'. Ovdje je dvoje ljudi, stoje jedno do drugog: jedan je lud u usporedbi s drugim ... Ostaje sada pitanje, koji je od njih dvojice apsolutno lud?

U odnosu na stvarne činjenice duhovnog svijeta, ipak se mora postaviti ovo pitanje: zašto je ljudskom biću potreban model? Drevni svjetonazori odgovorili su na svoj način. Samo u moderno vrijeme, kada moral više nije uključen u svjetski poredak već je priznat samo kao konvencija, ta se pitanja stoga više ne postavljaju. Drevne koncepcije svijeta nisu samo postavile pitanje; također su na to odgovorile. Izvorno, rekli su, čovjek je bio predodređen da dođe na Zemlju na takav način da je mogao oblikovati svoje vlastito fizičko tijelo od tvari Zemlje, baš kao što skuplja svoje etersko tijelo iz kozmičke eterske supstance. Ali postao je plijen luciferskim i ahrimanskim utjecajima, i time je izgubio sposobnost, da iz vlastite prirode izgradi

svoje fizičko tijelo. Stoga ga mora uzeti iz nasljedstva. Ovaj način dobivanja fizičkog tijela rezultat je naslijeđenog grijeha.

To je ono što je drevni svjetonazor rekao — da je to osnovno značenje 'naslijeđenog grijeha'. Označava potrebu ulaska u zakone i uvjete nasljeđivanja.

U naše vrijeme prvo moramo otkriti i sakupiti nužne koncepte kako bismo prije svega iskreno pristupili tim pitanjima; i drugo, pronaći odgovore. Sasvim je točno: čovjek u zemaljskoj evoluciji nije ostao jak kao što je bio predisponiran da bude prije početka luciferskih i ahrimanskih utjecaja. Stoga on ne može samostalno formirati svoje fizičko tijelo kada siđe u zemaljske uvjete. Ovisan je o modelu, potreban mu je model za koji vidimo da raste u prvih sedam godina ljudskog života. I, kako svoje smjernice uzima od modela, prirodno je da više ili manje modela ostane u njemu i u njegovom kasnijem životu. Ako je u svom radu na sebi posve ovisan o modelu, tada zaboravlja — ako mogu tako reći — ono što je sam donio sa sobom. U potpunosti se oslanja na model. Drugo ljudsko biće, koje ima jače unutarnje snage kao rezultat ranijih života na Zemlji, manje uzima smjernice od modela; i vidjet ćete koliko se takvo ljudsko biće mijenja u drugoj fazi života, između promjene zuba i puberteta.

Upravo je to zadatak škole. Ako je to prava škola, ona bi trebala dovesti do razvoja u ljudskom biću onoga što je donijelo sa sobom iz duhovnih svjetova u ovaj fizički život na Zemlji.

Dakle, ono što čovjek kasnije ponese sa sobom u život, sadržavat će više ili manje naslijeđenih karakteristika, ovisno o tome u kojoj mjeri ih može ili ne može nadvladati.

Sada, sve stvari imaju svoj duhovni aspekt. Tijelo koje čovjek ima u prvih sedam godina života jednostavno je model od kojeg uzima usmjerenje. Ili su njegove duhovne snage u nekoj mjeri uronjene u ono što mu nameće model; tada ostaje prilično ovisan o modelu. Inače, u prvih sedam godina, ono što želi promijeniti model uspješno se probija.

Ova težnja dolazi do izražaja i izvana. Nije riječ samo o čovjekovom radu na modelu. Dok on to čini, izvorni model postupno se olabavi, ljušti, takoreći — otpada. Sve to otpada, kao što otpadaju i prvi zubi. Tijekom tog procesa, forme i snage modela pritišću s jedne strane, dok s druge strane čovjek pokušava utisnuti ono što

je donio sa sobom na Zemlju ... Na djelu je pravi sukob u prvih sedam godina života. Gledano s duhovnog stajališta, ovaj sukob je označen onim što dolazi do izražaja — izvana, kroz simptome — u bolestima djetinjstva. Tipične bolesti djetinjstva izraz su ove unutarnje borbe.

Nepotrebno je reći, slični oblici bolesti često se javljaju kasnije u životu. U takvom slučaju — da uzmemo samo jedan primjer — može biti da pacijent nije uspio dobro nadvladati model u prvih sedam godina života. I u kasnijoj dobi javlja se unutarnji impuls, da se konačno riješi onoga što je tako karmički preostalo u njemu. Tako se u 28-oj ili 29-oj godini života, čovjek može iznenada osjećati iznutra pobuđen, sve snažnije udarati u model, i kao rezultat, on ili ona će dobiti neku bolest iz djetinjstva.

Ako za to imate oko, uskoro ćete vidjeti kako je to izvanredno kod neke djece — koliko se mnogo mijenjaju u fizionomiji ili gestama nakon 7-e ili 8-e godine njihova života. Nitko ne zna odakle dolazi promjena. Stavovi o nasljeđivanju toliko su prevladavajući danas da su prešli u svakodnevni govor. Kada se u 7-oj ili 8-oj godini života kod djeteta iznenada pojavi neka osobina (koja je, zapravo, duboko, organski ukorijenjena) otac će često reći: 'Svakako, nije to dobio od mene'. Na što će majka odgovoriti: 'Pa, od mene sigurno ne'. Sve je to samo zbog prevladavajućeg vjerovanja koje se probilo u svijest roditelja — mislim naravno, da su djeca morala sve dobiti od svojih roditelja.

S druge strane, često se može primijetiti kako djeca u ovoj drugoj fazi postaju sve sličnija roditeljima nego što su bila prije. To je sasvim točno. Ali moramo ozbiljno uzeti u obzir ono što znamo o načinu na koji čovjek silazi u fizički svijet.

Među mnogim strašnim močvarnim cvjetovima koje je proizvela psihoanaliza, nalazi se teorija o kojoj danas svuda možete čitati, naime, da je u skrivenoj podsvijesti svaki sin zaljubljen u svoju majku i svaka kćer u njezina oca; i govore o mnogim sukobima u životu koji bi trebali proizaći iz toga, u podsvjesnim oblastima duše. Sve su to naravno amaterske interpretacije života. Istina je, međutim, da je ljudsko biće zaljubljeno u svoje roditelje već prije nego što siđe u zemaljski život. Dolazi baš zato jer su mu dragi.

Naravno, sud o životu koji ljudi imaju na Zemlji mora se u tom pogledu razlikovati od suda koji imaju van zemaljskog života, između smrti i novog rođenja. Jednom prilikom, u ranim fazama našeg antropozofskog rada, među nama se pojavila jedna gospođa koja je rekla: 'Ne', kada je čula o reinkarnaciji. Ostatak antropozofije joj se jako sviđao, ali s reinkarnacijom ne bi imala ništa; jedan zemaljski život je, rekla je, za nju sasvim dovoljan. Sada, tada smo imali dobronamjerne sljedbenike, i na sve su je moguće načine pokušali uvjeriti da je ideja ipak istinita, da svatko treba proći ponovljene živote na Zemlji. Nije se mogla uvjeriti. Jedan prijatelj ju je bombardirao s lijeve stvarne, drugi s desna. Nakon nekog vremena otišla je; ali dva dana kasnije, napisala mi je razglednicu u kojoj je navela da se ipak neće ponovno roditi na Zemlji!

Takvoj osobi, onaj tko jednostavno želi reći istinu iz duhovnog znanja, može samo reći: nema sumnje, dok si još na Zemlji, nije ti nimalo po volji da opet siđeš u

budući život. Ali to ne ovisi o tome. Za početak, ovdje na Zemlji, proći ćeš kroz vrata smrti u duhovni svijet. To si spreman učiniti. Želiš li ponovno sići ili ne, ovisiti će o sudu koji će biti tvoj kada oko sebe više ne budeš imao tijelo. Jer tada ćete imati sasvim drugačiji sud.

Sudovi koje čovjek ima u fizičkom životu na Zemlji, zapravo su različiti od sudova koje ima između smrti i novog rođenja. Jer tada se gledaš na mijenja. I tako je, ako kažete ljudskom biću ovdje na Zemlji — možda mladom ljudskom biću — da je odabralo svog oca, nije isključeno da može prigovoriti: 'Hoćete reći da sam izabrao oca koji mi je dao toliko batina'? Da, sigurno ga je izabrao; jer je imao sasvim drugo stajalište prije nego što je sišao na Zemlju. Imao je stajalište da će mu batinanje učiniti mnogo dobrog ... Zaista, nije to smiješno, to je apsolutno ozbiljno. Na isti način, čovjek također bira roditelje po figuri. On sam pred sobom ima sliku — sliku da će postati poput njih. On im ne postaje sličan nasljedem, već vlastitim duhovno-duševnim snagama koje spušta iz duhovnog svijeta. Dakle kada prosuđujete sa svih strana, iz duhovne i fizičke znanosti, više nikako nisu mogući sudovi kada se kaže: 'Vidio sam djecu koja su postajala sve sličnija roditeljima u njihovoj drugoj fazi života'. Bez sumnje, tu je i slučaj da su ta djeca sama postavila sebi kao ideal da poprime oblik svojih roditelja.

Sada se radi o činjenici da čovjek u osnovi cijelo vrijeme radi, između smrti i novog rođenja, u suradnji s drugim umrlim dušama i u suradnji s bićima viših hijerarhija, na onome što mu omogućuje da izgradi svoje tijelo.

Vidite, ljudi dosta podcjenjuju ono što osoba nosi u podsvijesti. Kao zemaljski čovjek, čovjek je mnogo mudriji u podsvijesti nego u površinskoj svijesti. Iz dalekosežne univerzalne mudrosti svijeta razrađuje se ono što se tada razvija unutar modela u drugoj fazi života, razvija se u ono što sada nosi kao svoju stvarnu, pridruženu osobu. Ako se jednom zna koliko malo čovjek zapravo uzima u odnosu na svoju tjelesnu supstancu iz onoga što jede — kako uzima mnogo više od onoga što uzima iz zraka i svjetlosti i tako dalje, u izuzetno finim stanjima — tada postajemo mnogo skloniji vjerovati da osoba gradi svoje drugo tijelo za drugu fazu života u potpunosti nezavisno o okruženju, potpuno neovisno o svim nasljednim osobinama. Prvo tijelo je zapravo samo model, a ono što dolazi od roditelja, supstancijalno i također prema vanjskim fizičkim silama, više nije tamo u drugoj fazi života.

Odnos prema roditeljima postaje moralni i duhovni u drugoj životnoj fazi, a odnos je tjelesni, nasljedni, samo u prvoj dobi do sedme godine života.

Pa, još uvijek postoje ljudi u ovozemaljskom životu koji su jako zainteresirani za sve što je oko njih u vidljivom kozmosu. To su ljudi koji promatraju biljke, promatraju životinjski svijet, imaju interesa za ovo i ono u njihovom okruženju. Zanima ih zvjezdano nebo. Budni su, takoreći, s dušom, u cijelom fizičkom kozmosu. Unutarnji život osobe koja ima topao interes za vanjski kozmos razlikuje se od nutrine osobe koja prolazi svijetom s određenom ravnodušnošću, indiferentnom dušom.

U tom pogledu postoji doista čitav niz ljudskih karaktera. S jedne strane, zar ne, netko je napravio vrlo kratko putovanje. Poslije razgovarate s njime. S beskrajnom

ljubaviju do najsitnijih detalja opisuje grad u kojem je bio. Budući da je bio toliko zainteresiran, možete dobiti potpunu predodžbu o tome kakav je grad u kojem je bio. Iz ove krajnosti idemo u drugu, poput one kada sam jednom sreo dvije starije žene koje su putovale iz Beča u Preßbürg. Preßbürg je prekrasan grad. Pitao sam ih kako je u Preßbürg-u, kako im se sviđa. Nisu znali ništa reći osim da su na plaži vidjeli dva prekrasna mala jazavčara! - Mogli su ih vidjeti i u Beču, za to ne bi trebalo ići u Preßbürg. Ali jednostavno nisu vidjele ništa drugo.

Tako neki ljudi prolaze svijetom. Između ove dvije krajnosti leže svakakvi mogući interesi koje čovjek može imati za ono što je fizički vidljivi svijet.

Pretpostavimo da osoba ima malo interesa za fizički svijet oko nje. Zanima ga samo ono što se izravno tiče njegove tjelesnosti, može li se jesti dobro ili loše na nekom području i slično, ali njegovi interesi ne idu dalje od toga. Njegova duša ostaje siromašna. On ne nosi svijet u sebi. I prenosi vrlo malo od onoga što je u njega zasjalo iz pojava u svijetu, kroz vrata smrti u duhovni svijet. To mu otežava rad s duhovnim bićima s kojima je sada zajedno. Kao rezultat, on ne donosi snagu, energiju, nego slabost, neku vrstu nemoći u svojoj duši za izgradnju svog fizičkog tijela. Model ima snažan utjecaj na njega. Borba s modelom izražena je u svakojakim problemima izbivanja zubića, ali slabost ostaje. U određenom smislu, formira krhko tijelo koje je izloženo svim vrstama bolesti. Na taj se način, duševno-duhovni karmički interes transformira iz jednog zemaljskog života u zdravstveno stanje sljedećeg zemaljskog života. Oni ljudi koji pucaju od zdravlja, imali su veliki interes za vidljivi svijet u ranijem životu na Zemlji. I s tim u vezi, pojedinačne životne činjenice doista imaju izvanredno snažan učinak.

Želim reći, svakako je više-manje riskantno govoriti o tim stvarima danas; ali čovjek će razumjeti karmičke veze samo ako je sklon ići u detalje o karmi. Tako je, naprimjer, u vrijeme kada su duše koje su danas ovdje živjele u ranijem životu, već postojala umjetnost slikarstva, a bilo je ljudi koje čak ni tada to nije zanimalo. Ima i danas ljudi kojima je potpuno svejedno imaju li na zidu neku slikarsku grozotu ili neku jako dobru sliku. Dakle, bilo je takvih ljudi u vrijeme kada su duše koje danas žive bile prisutne u ranijim zemaljskim životima. Da, vidite, dragi moji prijatelji, nikad nisam pronašao osobu koja ima simpatično lice, simpatičan izraz lica, a da nije uživala u slikarstvu u ranijem zemaljskom životu. Ljudi s nesimpatičnim izrazima lica – što također igra ulogu u ljudskoj karmi, koja ima značenje za sudbinu – uvijek su bili tupi i ravnodušni, flegmatični, i prolazili pored slikarskih djela.

Ali ove stvari idu puno dalje. Postoje ljudi koji tijekom svog života – a to je bio slučaj i u ranijim zemaljskim dobima – nikada nisu gledali prema zvijezdama, koji ne znaju gdje je Lav ili Ovan ili Bik, koji ne mare ni za što u vezi toga. Takvi ljudi su rođeni, u sljedećem životu na Zemlji, s nekako mlohavim tijelom, ili ako, snagom svojih roditelja, ipak dobiju model kojim to prevladaju, postati će mlohavi, nemoćni u tijelu koje sada grade za sebe.

I tako bi se moglo pratiti cjelokupno zdravstveno stanje čovjeka, koje on nosi u nekom zemaljskom životu, do interesa koje je imao u vidljivom svijetu u njegovom širokom opsegu u ranijem zemaljskom životu.

Ljudi koji danas nemaju baš nikakav interes za glazbu, naprimjer, koji su ravnodušni prema glazbi, sasvim sigurno će se u sljedećem životu na Zemlji roditi ili kao astmatičari ili s plućnim bolestima, ili će se roditi skloni za plućne bolesti ili astmu. Zapravo je slučaj da se ta duša koja se razvija u jednom zemaljskom životu kroz zanimanje za vidljivi svijet, da se to izražava u zdravoj ili bolesnoj dispoziciji tijela u sljedećem zemaljskom životu.

Možda bi sada netko mogao reći: znati ovo već bi moglo oduzeti draž sljedećeg zemaljskog života. - Ali to je opet sud koji se donosi sa zemaljskog stajališta, koje doista nije jedino, jer život između smrti i novog rođenja traje dulje od zemaljskog života. Ako je netko flegmatičan prema bilo čemu vidljivom u njegovoj okolini, onda postaje nesposoban raditi u određenim područjima između smrti i novog rođenja, i sada prolazi kroz vrata smrti, da tako kažemo, s posljedicama svoje nezainteresiranosti. Nakon smrti on nastavlja. Ne može se približiti izvjesnim bićima. Izvjesna bića se drže dalje od njega, on im se ne može približiti. Druge duše s kojima je bio na Zemlji ostaju mu strane. To bi trajalo zauvijek, postojala bi neka vrsta vječnog pakla, ako se ne bi moglo promijeniti. Jedini lijek, jedina kompenzacija, leži u toj odlučnosti, između smrti i novog rođenja, da ponovno siđe u zemaljski život i da iskusi u bolesnom tijelu ono što je to značilo u duhovnom svijetu. Između smrti i novog rođenja želi taj lijek, jer je ispunjen sviješću da postoji nešto što ne može učiniti. Tako da u daljnjem tijeku, kada netko opet umre i ponovno prolazi vrijeme između smrti i novog rođenja, ono što je na Zemlji bila bol sada je poriv da se uđe u ono što je zadnji puta propustio.

A ako se uzme u obzir da ne postoji uvijek karma koja se ispunjava, već i karma koja se razvija, da se neke stvari mogu dogoditi i prvi put, onda, naravno, sve što čovjek trpi nećemo povezati s prethodnim životom na Zemlji, recimo kod zdravlja ili bolesti. Ali biti će poznato da za sve za što je čovjek predisponiran kod zdravlja i bolesti, što sam upravo opisao, da je to karmički određeno. Svijet se može objasniti samo kada je netko u stanju vidjeti dalje od zemaljskog života. Nikako se drugačije ne može objasniti. Svijet se ne može objasniti iz zemaljskog života.

A ako idemo od ovih unutarnjih stanja krame, koja slijede iz organizacije, više prema vanjskom aspektu, onda opet možemo, za početak, krenuti od područja činjenica koje blisko dotiču ljudi. Uzmimo, naprimjer, ono što je duševno vrlo snažno povezano s općim stanjem duševnog zdravlja i bolesti, u svakom slučaju u odnosu na opće raspoloženje i ugođenost naše duše.

Želim postaviti slučaj, netko u djetinjstvu nađe prijatelja. U djetinjstvu se razvija intimno prijateljstvo. Ljudi su jako vezani jedni za druge. Život ih razdvoji, tako da se i jedan i drugi, možda s određenom melankolijom, osvrće na njihovo prijateljstvo iz djetinjstva. Ali to se ne može vratiti, koliko god se u životu sretali, prijateljstvo iz mladosti se ne može obnoviti. Kada promislite koliko sudbina može ovisiti o tako prekinutom prijateljstvu iz djetinjstva, tada ćete sami sebi reći da takvo prekinuto prijateljstvo iz djetinjstva može duboko utjecati na sudbinu osobe.

O takvim stvarima zapravo treba što manje govoriti teoretski. Razgovor iz teorije zapravo nema posebnu vrijednost. Uglavnom, o tim stvarima treba govoriti samo iz izravne percepcije ili na temelju onoga što se usmeno ili pismeno čulo od nekoga tko

može imati takvu izravnu percepciju i što nam je razumljivo. Teoretiziranje o tim stvarima nema vrijednosti. Zato želim reći, gdje god pokušate duhovnom vizijom doći iza nečega poput prekinutog prijateljstva iz djetinjstva, ispada sljedeće.

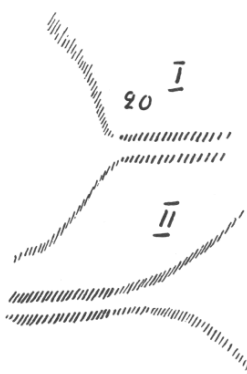
Ako se netko vrati u raniji zemaljski život, nalazi se u pravilu da su dvoje ljudi koji su imali prijateljstvo iz djetinjstva koje je potom prekinuto, da su u ranijem životu u kasnijoj dobi bili prijatelji.

Dakle, pretpostavimo da su dvoje ljudi prijatelji iz djetinjstva do svoje dvadesete godine, onda se prijateljstvo prekida. Ako se sada vratimo u raniji zemaljski život s duhovnim znanjem, otkriti ćemo da je postojalo prijateljstvo između dvoje ljudi, ali ono je počelo oko dvadesete godine i nastavilo se u kasnijem životu. To je vrlo zanimljiv slučaj kakav se često nalazi kada se bavimo stvarima znanosti duha.

Prije svega, ako se pažljivije prouče slučajevi, dolazi se do želje za upoznavanjem osobe kakva može biti u mladosti, da ga se upozna kao prijatelja iz djetinjstva, ako ste s njom bili u prijateljskim odnosima u kasnijoj dobi. Bio je poznat kao starija osoba u prethodnim životu; to je u dušu unijelo poriv da ga se upozna i u mladosti. To niste mogli učiniti u onom životu, dakle to ćete učiniti u sljedećem.

Ali to ima veliki utjecaj kada se taj poriv pojavi u jednom od njih ili u oboje, prođe kroz smrt i zatim, između smrti i novog rođenja, proživi se u duhovnom svijetu. Jer u duhovnom svijetu onda postoji nešto kao što je 'buljenje u period mladosti'. Imate posebnu čežnju da buljite u mladost, a u starosti ne razvijete želju da ponovno upoznate ljude. I tako se prekida prijateljstvo iz djetinjstva, koje je bilo predodređeno životom koji je čovjek proživio prije nego je sišao na Zemlju.

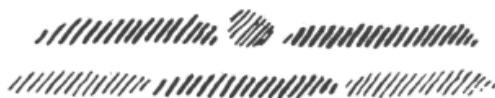
Pa, to je svakako slučaj koji vam pričam iz života. Ono što vam govorim definitivno je nešto što je stvarno. Sada se postavlja pitanje: Kakvo je bilo to prijateljstvo u ranijem životu, pa je sada iznjedrilo ovaj poriv da se u novom zemaljskom životu ljudi opet nađu u mladosti?

Pa da taj nagon za osobom u mladosti ne preraste u prijateljstvo u starosti, u životu se mora dogoditi nešto drugo. U svim slučajevima koji su mi poznati, uvijek je bilo tako da su ti ljudi ostali ujedinjeni u kasnijem život, da prijateljstvo iz djetinjstva nije puklo, pa bi se umorili jedno od drugog jer su previše sebično razvili prijateljstvo u prethodnom životu, koje je bilo staro prijateljstvo. Egoizam prijateljstava u jednom zemaljskom životu osvećuje se karmički gubitkom tih

prijateljstva u drugim zemaljskim životima. Tako su stvari zaista komplicirane. Ali u mnogim slučajevima dobijete smjernice samo kada vidite: u mnogim situacijama je slučaj da dvoje ljudi u jednom zemaljskom životu, da tako kažemo, idu svojim putem do svoje dvadesete godine, a zatim nastave u prijateljstvu (I). U sljedećem zemaljskom životu, drugom, obično dobijemo ovu drugu sliku (II) — sliku prijateljstva u mladosti, a onda se život razilazi. To je vrlo često slučaj. Onda se nalazi da se pojedinačni zemaljski životi, želim reći, promatrani prema konfiguraciji, međusobno nadopunjavaju.

To se osobito često nalazi: Ako, u srednjem periodu života u jednoj inkarnaciji, susretnete osobu koja ima snažan utjecaj na vašu sudbinu – ove stvari vrijede u pravilu, a ne za sve slučajeve – po svoj prilici, imali ste je pored sebe snagama sudbine, na početku i na kraju vašeg života u prethodnoj inkarnaciji. Tada je slika ovakva: Početak i kraj u jednoj inkarnaciji doživljavate zajedno s drugom osobom, a u drugoj inkarnaciji ne doživljavate je početkom ni krajem, već je susrećete sredinom života.

Ili ispada da ste kao dijete za nekoga vezani sudbinom. U prethodnom zemaljskom životu, neposredno prije odlaska u smrt, bili ste povezani s tom osobom. Takva se obrnuta razmišljanja često događaju u kontekstu sudbine.

Predavanje 2 ožujka 1924

VI

Idući dalje u našim razmišljanjima o karmi, prvo trebamo pogledati način na koji karma intervenira u ljudski razvoj; kako se sudbina, koja je protkana slobodnim ljudskim djelima, zapravo oblikuje iz duhovnog svijeta u fizičkom odrazu.

Danas ću imati nešto za reći o onome što je vezano za čovjeka, utoliko što živi na Zemlji. Ovu zemaljsku osobu, u ovim predavanjima, gledali smo je u odnosu na njenu strukturu. U njoj smo razlikovali fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo, organizaciju ega. No, skrećući pogled na čovjeka dok jednostavno stoji pred nama u fizičkom svijetu, strukturu čovjeka možemo vidjeti na drugačiji način.

Danas, bez obzira na ono o čemu smo već raspravljali, želimo pristupiti ljudskom biću i zatim pokušati uspostaviti vezu između onoga o čemu danas raspravljamo i onoga što već znamo.

Ako jednostavno pogledamo čovjeka kako stoji pred nama na Zemlji, prema njegovom fizičkom obliku, onda ovaj fizički oblik ima tri jasno diferencirana člana. Obično se ne pravi razlika u toj strukturi čovjeka, jer sve što se danas afirmira kao znanost samo površno gleda na stvari i činjenice, i zapravo nema nikakvog osjećaja za ono što se otkriva kad se te stvari i činjenice gledaju iznutra osvjetljenim.

Prije svega, kod ljudskog bića imamo glavu. Ova glava čovjeka, već i izvana viđena, može nam se pokazati kao sasvim drugačija od ostatka ljudske forme. Treba samo okrenuti pogled na razvoj čovjeka iz embrija. Prije svega, u onom što se u majčinoj utrobi formira kao embrij, vidi se glava, organizacija glave.

Cijela ljudska organizacija proizlazi iz glave, a sve ostalo što se kasnije ulijeva kod formiranja ljudsko bića, kod embrija je samo dodatak. Prvo je u fizičkom obliku ljudsko biće u osnovi glava, ostalo je privjesak. A ono što ti organi preuzimaju u kasnijem životu, ishranu, disanje i tako dalje, u prvom embrionalnom razvoju uopće se o tome ne vodi računa; proces disanja ili cirkulacije ne poduzima se od iznutra embrija, već od izvana, od majčinog tijela, kroz organe koji kasnije otpadaju, i koji kasnije više ne postoje kod ljudi.

Prije svega čovjek je glava, apsolutno je glava. Drugi su organi dodatak. Ne pretjerujete kada kažete sljedeću rečenicu: ljudsko biće je u početku glava, drugo je u osnovi privjesak. A budući da ono što je u početku privjesak raste, dobiva na važnosti za čovjeka, u kasnijem život se ne razlikuje strogo glava, od ostatka organizma.

Ali to je samo površna karakterizacija čovjeka. U stvarnosti, čak i kao fizički oblik, čovjek je trodijelno biće. Sve što je zapravo njegov izvorni oblik, glava, ostaje

cijelog života na Zemlji više-manje kao individualni član. Ljudi se samo ne obaziru na to, ali to je tako.

Reći ćete: da, ne treba klasificirati ljude na način da im se, takoreći, odrube glave, odsjeku glave. Da se to događa u antropozofiji, vjerovao je samo profesor koji je optužio antropozofiju da dijelu ljude na glavu, organe grudiju i organe udova. Ali to nije istina, nije tako; ali u onome što se javlja izvana kao formacija glave samo je glavni izraz tvorbe glave. Čovjek ostaje 'glava' tijekom cijelog svog života. Najvažniji osjetilni organi, oči, uši, njuha, okusa, svakako su na glavi; ali na primjer, osjećaj topline, osjećaj pritiska, osjećaj dodira, rašireni su cijelom osobom. To je zato jer se tri člana ne mogu zapravo odvojiti prostorno, već samo na način da se formiranje glave pojavljuje uglavnom u vanjskom obliku glave, ali zapravo prožima čovjeka. A tako je i s ostalim članovima. Glava je također u nožnom palcu tijekom cijelog života na Zemlji, utoliko što palac na nozi ima osjećaj dodira ili osjećaj topline.

Vidite, ovim smo najprije okarakterizirali jednog člana ljudskog bića, kako stoji pred nama u osjetilnom svijetu. U svojim sam spisima ovu sam organizaciju nazvao sustav živaca i osjetila kako bih je više okarakterizirao iznutra. To je dakle, jedan član ljudskog bića, organizacija nerva i osjetila.

Drugi član ljudskog bića je ono što živi i izražava se u ritmičkoj aktivnosti. Nećete reći za nervno-osjetilnu organizaciju da živi u ritmičkoj aktivnosti, inače biste u određenom trenutku morali percipirati, naprimjer, u percepciji oka, jednu stvar, zatim drugu, pa treću, četvrtu, pa se opet vraća prva i tako dalje. U vašoj osjetilnoj percepciji trebao bi postojati ritam. Toga tamo nema. S druge strane, ako prijedene na najvažniji dio organizacije grudnog koša, tada ćete pronaći ritam disanja, ritam cirkulacije, ritam probave i tako dalje. Tamo je sve u ritmu.

Ritam sa svojim fizičkim organima je druga stvar koja se razvija u čovjeku, a koja se pak proteže cijelom osobom, ali uglavnom ima svoju vanjsku manifestaciju u organima grudiju. Cijela osoba je opet srce, opet je pluća; ali pluća i srce su lokalizirani, da tako kažem, u organima koji se obično tako nazivaju. Uostalom, cijela osoba diše. Dišete svakim dijelom tijela. Govori se o disanju kože. Jedino što je to, uglavnom koncentrirano u aktivnosti pluća.

A treće je ono što je ljudski organizam udova. Udovi završavaju u organizmu grudi. Pojavljuju se samo kao dodaci u stadiju embrija. Oni se kasnije razvijaju. Ali oni su organi koji su najtješnje povezani s metabolizmom. Najveći poticaj organizmu daje činjenica da su ti organi u pokretu, jer ti organi odrade najviše posla kod ljudi. Time smo okarakterizirali tri člana koji nam se javljaju u ljudskom obliku.

Ali ova tri člana usko su povezana s duševnim životom ljudi. Duševni život ljudi pada na mišljenje, osjećanje i volju. Mišljenje svoju fizičku organizaciju uglavnom nalazi u organizaciji glave. Ali također nalazi svoju fizičku organizaciju u cijeloj osobi, jer je glava, na način koji sam vam upravo rekao, čak i u cijeloj osobi.

Osjećaj je vezan uz ritmičku organizaciju. Predrasuda je, čak i praznovjerje, da živčani sustav ima neke izravne veze s osjećajima. Živčani sustav nema nikakve izravne veze s osjećajima. Osjećaj ima svoje respiratorne organe i cirkulacijske

ritmove, a živci samo predstavljaju da imamo svoje osjećaje. Osjećaji imaju svoju organizaciju u ritmičkom organizmu, ali ne bismo ništa znali o našim osjećajima da nam živci ne daju ideje o našim osjećajima. A budući da nam živci daju ideje o našim osjećajima, današnji intelektualizam stvara praznovjerje da su živci također organi osjećaja. To nije slučaj.

Ali ako pogledamo osjećaje kako izranjaju iz našeg ritmičkog organizma u našu svijest i usporedimo ih s našim mislima, koje su vezane za našu glavu, za našu nervno-osjetilnu organizaciju, tada ćemo uočiti potpuno istu razliku između naših misli i naših osjećaja – ako imamo sposobnost to promatrati – kao između naših svakodnevnih misli koje imamo i snova. Osjećaji nemaju veći intenzitet u svijesti od snova. Samo imaju drugačiji oblik. Samo se pojavljuju na drugi način. Ako sanjate u slikama, vaša svijest živi u slikama. Ali ove slike znače potpuno isto u slikovnom obliku što osjećaji znače u drugom obliku. Tako da možemo reći: imamo najjasniju, najsvjetliju svijest u našim idejama, u našim mislima. Imamo neku vrstu snene svijesti u odnosu na naše osjećaje. Mi samo vjerujemo da imamo jaku svijest o svojim osjećajima. Nismo svjesniji svojih osjećaja nego svojih snova. Ako se, dok se budimo, sjećamo i formiramo budne ideje snova, onda san nismo uhvatili. San je puno bogatiji od onoga što tada o njemu zamišljamo. Isto tako, svijet osjećaja je sam po sebi beskrajno bogatiji, od onoga što činimo prisutnim u sebi u smislu ideja o ovom svijetu osjećaja.

A volja je potpuno uronjena u san. Volja je vezana za metabolizam udova, za lokomotorni organizam. Znamo samo misli ove volje. Formiram ideju: uzeti ću ovaj sat. Pokušajte iskreno priznati sebi da ste formirali ideju 'Ja ću uhvatiti ovaj sat', a zatim ga uhvatite: ono što ide iz vaše predodžbe dolje u mišiće i na kraju dovodi do nove predodžbe, hvatanje sata koje se nastavlja na prvu, ono što leži između predodžbe namjere i predodžbe realizacije, što se događa u vašem organizmu koji ostaje nesvjestan, kao u najdubljem snu, u snu bez snova, ostaje nesvjesno.

Barem sanjamo svoje osjećaje. Od nagona volje nemamo ništa drugo osim onoga što imamo iz sna. Možete reći: nemam ništa od sna. Pa ne govorim sad s fizičke točke gledišta. Naravno, od početka je besmislica reći da nemam ništa od sna sa fizičkog stajališta. Ali i u duši, također, dosta toga izvlačite iz sna. Da nikad niste spavali, nikada ne biste došli do svoje ego svijesti.

Samo trebate imati na umu sljedeće. Dakle, kada se sjetite iskustva koje ste doživjeli, onda se vratite, iz sada, dalje unatrag. Da, mislite da je tako, stalno se vraćate. - Ali nije tako. Jednostavno se vratite u trenutak kada ste se zadnji puta probudili [vidi crtež]. Tada ste zaspali – sve što je između samo se isključuje – i onda od posljednjeg puta kada ste zaspali do posljednjeg puta kada ste se probudili, sjećanje je stvarno ponovno strukturirano. I tako se vraćate. A kada pogledate unatrag, zapravo morate stalno uključivati nesvijest. Gledajući unatrag, moramo uključiti nesvijest trećine života. Ne obraćamo pažnju na to. Ali to je isto kao kad

imate bijelu površinu i crnu rupu u sredini. Možete vidjeti crnu rupu, ali tamo nema nikakvih sila. Tako možete vidjeti u sjećanju, iako tamo nema ničega od uspomena života, osim crnog, noći koje ste prespavali. Vaša se svijest susreće s tim. To vas tjera da sebe nazovete 'Ja'.

Da se to nastavilo i nigdje se ni na što nije doticalo, nikada ne biste došli do svijesti o 'Ja'. Tako već možete reći da dobivate nešto od sna. I kao što imamo nešto od sna u običnom zemaljskom životu, tako ima nešto od tog sna što vlada u našoj volji.

Mi prespavamo, ono što se zapravo događa u nama tijekom čina volje. Ali u tome se nalazi istinsko 'Ja'. I baš kao što crno čuva ego-svijest [vidi crtež] tako i ego leži u nama u onome što prespavamo u činu volje, onaj ego koji prolazi kroz prethodni zemaljski život.

Da, vidite, tu vlada karma. Karma vlada u volji. Impulsi iz prethodnog zemaljskog života prevladavaju u volji. Samo kad su ljudi budni, utonu u san.

Dakle, ako zamislimo čovjeka kako se suočava s nama u zemaljskom životu, tada u njemu susrećemo trostruku strukturu: organizacija glave, ritmička organizacija, organizacija pokreta. Ovo je shematski podijeljeno; svaki član opet pripada cijeloj osobi. Predodžbe su vezane uz organizaciju glave, osjećaj je vezan za ritmičku organizaciju, a volja je vezana uz organizaciju pokreta. Stanje u kojem su predodžbe je budnost. Stanje u kojem su osjećaji je sanjanje. Stanje u kojem je volja, impulsi volje, je spavanje, čak i dok smo budni.

Sada, moramo razlikovati dvije stvari u smislu glave, ili u smislu predodžbi. Želim reći, još jednom, glavu moramo predstaviti intimnije. Ta intimnija struktura nas navodi da razlikujemo ono što imamo kao trenutne ideje u ophođenju sa svijetom ili ono što imamo kao sjećanje.

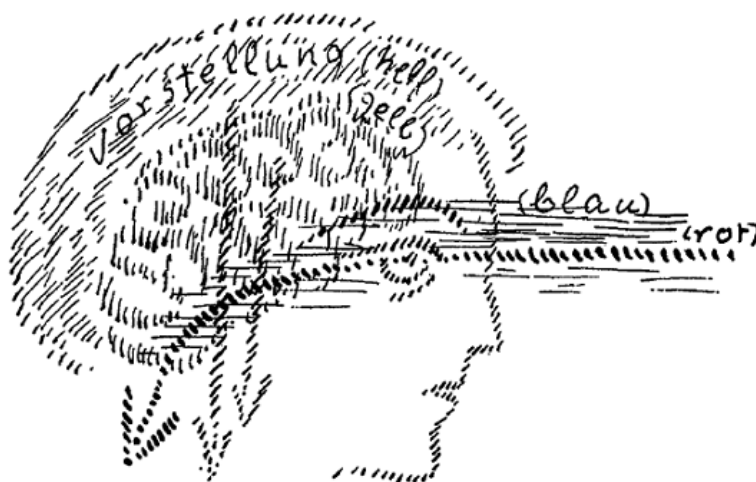
Idete kroz svijet. Kontinuirano stvarate ideje prema dojmovima koje primete iz svijeta. Iznutra, ideje koje trenutno stvarate u svom ophođenju sa svijetom ne razlikuju se od ideja koje se pobuđuju kada u igru uđe sjećanje. Jednom ideje dolaze izvana, drugi puta dolaze iznutra. Prilično je naivna ideja ako mislite da sjećanje funkcionira ovako: ja se sada suočavam s nekom stvari ili događajem, formiram ideju, ova ideja, ona se nekako spusti u mene, u neki ormarić, a kada se sjetite, opet se vadi iz ormarića. Postoje čitave filozofije koje opisuju kako se ideje koje idu ispod praga svijesti ponovno izvlače u sjećanje. To su naivne ideje.

Naravno, ne postoji takav pretinac u kojem leže ideje kada ih se sjetimo. Niti postoji nešto u nama gdje se gibaju, hodaju natrag u glavu kada se sjetimo. Ne postoji ništa od toga. Niti to nešto objašnjava. Dapače, činjenice su sljedeće.

Razmislite samo, ako želite nešto zapamtiti, onda često ne radite samo s predodžbama, već vam priskače u pomoć nešto sasvim drugo. Već sam vidio kako ljudi pamte, što je manje moguće rade predodžbu, ali su stalno činili žestoke govorne pokrete [pokrete rukama]: *'und es wallet und woget und brauset und zischt'* [stih iz Schillerove pjesme]. Mnogo ljudi što manje pamti i razmišlja. I tako

ima još jedna sugestija, udare se šakom po čelu. Ima i toga. To je upravo ovako: ideje koje stvaramo kada imamo posla sa svijetom ispare poput snova. S druge strane, ono što izbija iz sjećanja nije ideja koja je pala u nas, već nešto drugo. Ako bi vam želio dati ideju o tome, morao bih to učiniti na ovaj način. Ovo je naravno samo neka vrsta simboličkog crteža. Samo zamislite ljude kao bića koja vide. On nešto vidi. Pa ne želim detaljnije opisivati proces, mogao bih, ali to nam sada ne treba. On nešto vidi. To ide kroz njegovo oko, kroz vidni živac u organe kroz koje zatim prolazi vidni živac.

Imamo dva jasno diferencirana člana našeg mozga: imamo više vanjski mozak, sivu tvar, ispod je više bijela tvar. Bijela tvar odlazi u osjetilne organe; ovdje leži siva tvar, mnogo je slabije razvijena od bijele tvari. Izrazi 'sivo' i 'bijelo' su, naravno, približni. Dakle, čak i s 'grube' anatomske točke gledišta stvari stoje ovako: stvari na nas ostavljaju dojam, prolaze kroz oko, i idu u procese koji se odvijaju u bijeloj masi mozga.

S druge strane, naše predodžbe imaju svoj organ u sivoj tvari, koja tada ima potpuno drugačiju formaciju stanica. Tamo ideje zatrepere, nestanu kao snovi. Zatrepere jer se ovdje dolje odvija proces utisaka.

Kad biste se morali osloniti na to da se ideje spuštaju, i da ih morate ponovno dohvatiti, tada se ne biste ničega sjećali, onda uopće ne biste imali pamćenje. Evo u čemu je stvar: u ovom trenutku, recimo, vidim nešto. U mene ulazi dojam toga, posredovanjem bijele tvari mozga. Siva tvar djeluje tako što sanja te dojmove i stvara slike dojmova. One dođu i odu. Ono što je ostalo, to u ovom trenutku ne uvodimo, ali to ide u našu organizaciju dolje. A kada se sjećamo, pogledamo unutra: dojam ostaje dolje.

Dakle, ako ste vidjeli plavu, dobivate dojam o plavoj boji; ovdje gore formirate ideju o plavoj boji. To će proći. Nakon tri dana promatrate dojam koji vam je ostao u mozgu. I sada, gledajući unutra, zamišljate plavu. Kada prvi put vidite plavu izvana, izvana ste stimulirani objektom koji je plavi. Drugi puta kada se sjetite, biti ćete stimulirani iznutra jer se plavetnilo ucrtalo u vama. Proces je isti u oba slučaja. To je uvijek percepcija, sjećanje je također percepcija. Tako da naša dnevna svijest zapravo leži u predodžbama, ali ispod predodžbi postoje određeni procesi koji do

nas dolaze samo kroz predodžbe, naime, kroz prezentacije sjećanja. Ispod ove predodžbe leži percepcija, stvarna percepcija, a ispod toga leži osjećaj. Tako možemo intimnije razlikovati predodžbe i opažanje u organizaciji glave, u organizaciji mišljenja. Onda imamo ono što smo percipirali, onda se toga možemo sjetiti. Ali zapravo ostaje uvelike nesvjesno. Dolazi do svijesti samo u sjećanju. Ono što se zapravo događa u ljudskom biću, čovjek više ne doživljava. Kada percipira, on doživljava predodžbu. U njega ulazi učinak percepcije. Iz tog stvarnog učinka, može izazvati uspomene. Ali tu počinje nesvjesno.

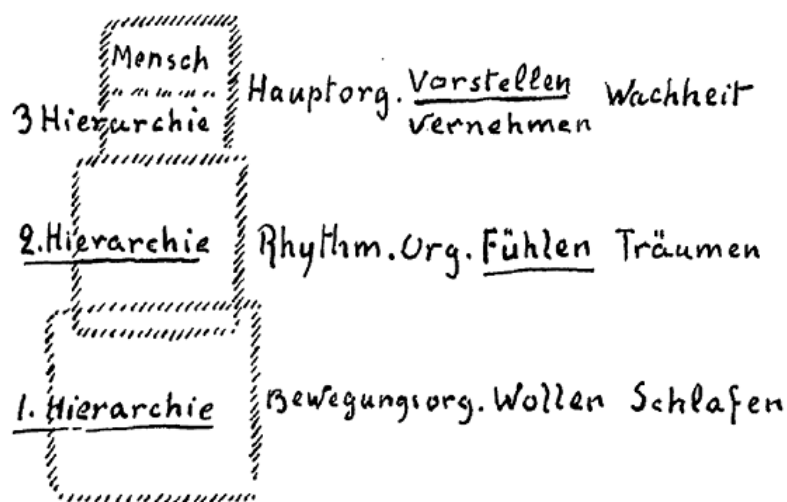
Sada, vidite: tamo gdje u budnoj dnevnoj svijesti pravimo predodžbe, samo tamo smo mi zapravo sami kao ljudi, tu imamo sebe kao ljudska bića [vidi sliku]. Gdje ne dopiremo svojom sviješću – ne dolazimo ni do uzroka sjećanja – tamo nemamo sebe kao ljudi, tamo smo integrirani u svijet. To je baš kao što je u fizičkom životu: Udišete, zrak koji sada imate u sebi bio je vani malo prije, bio je svjetski zrak; sada je to vaš zrak. Nakon kratkog vremena vraćate ga svijetu: vi ste jedno sa svijetom. Ne biste bili čovjek da niste toliko povezani sa svijetom, da imate samo ono što je unutar vaše kože, već imate i ono s čime ste povezani s cijelom atmosferom. Kao što ste povezani s fizičkom stranom, tako ste povezani s obzirom na svoje duhovno – u trenutku kada se spuštate u sljedeću oblast podsvijesti, u onu regiju iz koje proizlazi sjećanje – tako ste povezani s onim što zovemo treća hijerarhija: anđeli, arhanđeli, arhaji. Baš kao što ste svojim disanjem povezani sa zrakom, povezani ste kroz svoju organizaciju glave, to jest nižu organizaciju glave, koja je prekrivena samo vanjskim režnjevima mozga – koji pripada isključivo Zemlji – s onim što je odmah ispod povezano je s trećom hijerarhijom, s anđelima, arhanđelima, arhajima.

Ako se sada spustimo u regiju, duševno govoreći osjećaja, a fizički govoreći ritmičku oblast, iz koje proizlaze snovi našeg života osjećaja, mi zasigurno nemamo sebe kao ljudska bića. Tu smo povezani s onim što je druga hijerarhija: duhovna bića koja se ne utjelovljuju ni u kakvom zemaljskom tijelu, koja ostaju u duhovnom svijetu, ali koja stalno šalju svoje struje, impulse, ono što iz njih proizlazi kao sile, to neprestano šalju u ritmičku organizaciju čovjeka. Eksuziji, Dinami, Kirioteti, to su bića koja nosimo u svojim grudima.

Kao što zapravo nosimo svoj ljudski ego samo u vanjskim režnjevima našeg mozga, nosimo anđele, arhanđele i tako dalje, odmah ispod u našoj organizaciji glave. Tu je poprište njihovog rada na Zemlji. Tu su točke napada njihove aktivnosti.

U svojim grudima nosimo drugu hijerarhiju, Eksuzije i tako dalje. Tamo u našim grudima nalaze se točke napada njihove aktivnosti. A ako uđemo u našu motoričku sferu, ako uđemo u našu organizaciju kretanja, u njoj rade bića prve hijerarhije: Serafini, Kerubini i Prijestolja.

U našim udovima cirkuliraju transmutirane hranjive tvari koje jedemo, tamo prolaze kroz proces koji je živi proces izgaranja. Jer ako napravimo korak, u nama dolazi do živog izgaranja. Ono što je vani je u nama. U kontaktu smo s tim. Povezani smo s onim najnižim, putem našeg metaboličkog organizma udova kao fizičko ljudsko biće. I upravo kroz našu organizaciju udova povezani smo s najvišim. S prvom hijerarhijom, sa Serafinima, Kerubinima, Prijestoljima, povezni smo kroz ono što nam je dalo duh.

Sada se postavlja veliko pitanje – izgleda trivijalno jer ovo pitanje oblačim zemaljskim riječima, ali moram to učiniti – pitanje: što zaista rade ova bića iz tri hijerarhije koja su među nama, čime se bave?

Pa, treća hijerarhija, anđeli, arhanđeli i tako dalje, bavi se onim što ima fizičku organizaciju u glavi, bavi se našim mišljenjem. Da ona nije zaokupljena našim mišljenjem, onim što se događa u našim glavama, ne bismo imali pamćenje u običnom zemaljskom životu. Bića ove hijerarhije čuvaju impulse koje primamo u nas percepcijom; ona su u temelju aktivnosti koja se otkriva u našem sjećanju. Ona nas vode kroz zemaljski život u prvom području koje imamo kao podsvjesno, nesvjesno područje.

Idemo na bića druge hijerarhije, Eksuzije i tako dalje. Susrećemo ih, ta bića, kada smo prošli kroz vrata smrti, u životu između smrti i novog rođenja. Tamo susrećemo duše ljudi koji su živjeli s nama na Zemlji, ali tamo susrećemo prije svega ova bića druge hijerarhije; i treće hijerarhije zajedno s njima, ali je druga hijerarhija tamo važnija. Zajedno s njima radimo u vremenu između smrti i novog rođenja na svemu što smo osjećali u našem zemaljskom životu, što smo stavili u našu organizaciju. U suradnji s bićima ove druge hijerarhije razvijamo sljedeći zemaljski život.

Kad stojimo ovdje na Zemlji, imamo osjećaj da su duhovna bića božanskog svijeta iznad nas. Kada smo tamo u sferi između smrti i novog rođenja imao suprotnu predodžbu. Anđeli, arhanđeli i tako dalje, koji nas vode kroz zemaljski život na naznačen način, oni žive s nama u određenom smislu na istoj razini nakon smrti; odmah ispod su bića druge hijerarhije. S njima radimo na formiranju, oblikovanju naše unutarnje karme. I ono što sam vam jučer rekao o karmi zdravlja i bolesti, to radimo s tim bićima, s bićima druge hijerarhije.

A ako pogledamo još dublje u vrijeme između smrti i novog rođenja, odnosno ako pogledamo kroz bića druge hijerarhije, onda ispod otkrivamo bića prve hijerarhije, Serafine, Kerubine i Prijestolja. Kao zemaljski ljudi najviše božanstvo tražimo gore. Kao ljudi između smrti i novog rođenja, najviše božanstvo, koje nam je kao ljudima dostupno, tražimo duboko dolje. I dok se s bićima druge hijerarhije razrađuje unutarnja karma između smrti i novog rođenja, koja se zatim pojavljuje

preslikana u zdravom ili bolesnom stanju sljedećeg zemaljskog života, dok je netko u tom poslu, radeći sam, i s drugim ljudima, na tijelima koja se zatim pojavljuju u sljedećem zemaljskom životu, ispod su aktivna bića prve hijerarhije na osebujan način. To je ono što možete vidjeti. U odnosu na njihovu djelatnost, u odnosu na dio, mali dio njihove djelatnosti, ona su uključena u nužnost. Oni moraju reproducirati – jer su oni tvorci zemaljskog – ono što je čovjek oblikovao u zemaljskom životu, ali reproducirati na vrlo specifičan način.

Zamislite da čovjek u svojoj volji – koja pripada prvoj hijerarhiji – ostvaruje u zemaljskom životu određena djela. Ta djela su dobra ili loša, mudra ili luda. Bića prve hijerarhije, Serafini, Kerubini i Prijestolja, moraju formirati protu-slike u svojoj vlastitoj sferi.

Vidite, moji dragi prijatelji, živimo zajedno. Bilo da je to dobro ili loše, što radimo jedni s drugima: za sve dobro, za sve loše, bića prve hijerarhije moraju oblikovati protu-slike. Sve se prosuđuje u prvoj hijerarhiji, ali i osmišljava. I dok se radi na unutarnjoj karmi s drugom hijerarhijom i s drugim ljudskim dušama, između smrti i novog rođenja gleda se ono što su Serafini, Kerubini i Prijestolja, doživjeli u našim zemaljskim djelima.

Da, dragi moji prijatelji, ovdje na Zemlji plavo nebo sa svojim oblacima nadvija se nad nama, sa Suncem i tako dalje, nad nama se noću nadvija zvjezdano nebo. Između smrti i novog rođenja, djelo Serafina, Kerubina, Prijestolja, prostire se ispod nas. I mi gledamo ove Serafine, Kerubine i Prijestolja kao što ovdje gledamo plavo nebo, zvjezdano nebo. Vidimo nebo ispod sebe, nastalo od aktivnosti Serafina, Kerubina, Prijestolja. Ali u kojoj vrsti aktivnosti? Dok se nalazimo između smrti i novog rođenja, u Serafinima, Kerubinima i Prijestoljima vidimo onu aktivnost koja proizlazi iz pravednog uravnoteženja naših vlastitih zemaljskih djela i onih koja dijelimo s drugim ljudima. Bogovi moraju vršiti uravnoteženje, a mi to vidimo kao svoje nebo, koje je sada ispod. Posljedice naših zemaljskih djela, bilo ona dobra ili loša, mudra ili luda, vidimo u djelima bogova. Između smrti i novog rođenja imamo odnos s odrazom naših djela gledajući dolje, baš kao što imamo odnos s nebom koje se u zemaljskom životu prostire iznad nas. Nosimo svoju unutarnju karmu u svoju unutarnju organizaciju. Mi to donosimo na Zemlju kao svoje sposobnosti, talente, genijalnost, ludost. Ono što bogovi oblikuju tamo dolje, što moraju iskusiti kao rezultat našeg zemaljskog života, susrećemo u sljedećem zemaljskom životu kao sudbinske činjenice koje nam se približavaju. I možemo reći: ono što zapravo prespavamo nosi nas u našu sudbinu u našem zemaljskom životu. Ali u njoj živi ono što su odgovarajući bogovi prve hijerarhije morali u sebi doživjeti kao posljedice naših djela u vremenu između naše smrti i novog rođenja.

Takve stvari čovjek uvijek ima potrebu izraziti slikama. Recimo da smo negdje u fizičkom svijetu. Nebo je oblačno. Gledamo oblačno nebo. Odmah potom pada kiša. Kiši. Ono što je lebdjelo iznad nas, vidimo to odmah potom u posutim poljima, u posutom drveću. Ako se pogledom inicijata osvrnemo na vrijeme kroz koje smo prošli prije nego smo sišli u zemaljski život, vrijeme između posljednje smrti i posljednjeg rođenja, u tome se prije svega vidi oblikovanje božanskih djela, rezultat

naših djela u posljednjem zemaljskom životu; tada možete vidjeti kako se to duhovno uvlači i postaje naša sudbina.

Ako sretnem osobu koja za mene ima značenje u zemaljskom životu, koja određuje moju sudbinu: ono što se događa u tom susretu s drugom osobom, bogovi su opisali kao rezultat onoga što smo imali s tom osobom u prethodnom zemaljskom životu. Ako sam tijekom zemaljskog života prebačen u područje koje mi je važno, u zanimanje koje mi je važno, sve što mi dolazi kao vanjska sudbina slika je onoga što su doživjeli bogovi, bogovi prve hijerarhije, kao posljedica mog ranijeg zemaljskog života u vremenu u kojem sam i sam stajao između smrti i novog rođenja.

Da, vidite, ako netko razmišlja apstraktno, misli: 'Postoje raniji zemaljski životi, djela ranijih zemaljskih života imaju učinak; tada su bili uzroci, sada su posljedice'. Ne možete puno razmišljati o tome; zapravo to nije puno više od riječi. Ali iza svega što se opisuje kao zakon karme leže božanska djela, božanska iskustva. A iza svega toga je nešto drugo.

Ako mi ljudi svojoj sudbini pristupamo samo s osjećajem, onda se, ovisno o svojoj vjeri, ugledamo na bogove ili neku providnost i osjećamo kako tijek našeg zemaljskog života ovisi o tome. Ali bogovi, upravo oni koje prepoznamo kao bića prve hijerarhije, Serafini, Kerubini, Prijestolja, imaju takoreći, izokrenutu religijsku vjeru. Oni osjećaju svoju nužnost s ljudima na Zemlji, čiji su oni tvorci. Odstupanja i napredovanja tih ljudi bogovi moraju uravnotežiti i kompenzirati. Što god nam bogovi pripreme kao sudbinu, to su proživjeli prije nas.

Ove stvari se, moraju pronaći kroz antropozofiju. Iz nepotpuno razvijene svijesti, percipirane su u nekadašnjoj instinktivnoj vidovitosti čovječanstva. Stara mudrost je sadržavala ovakve istine. Kasnije je postojao samo nejasan osjećaj. U mnogim stvarima koje susrećemo u duhovnom životu čovječanstva, još uvijek postoji nejasan osjećaj. Sjetite se samo stiha Angelusa Silesiusa, kojeg također citiram u mojim spisima, koji izgleda kao drskost ograničenoj vjerskoj svijesti:

*Znam da bez mene Bog ne može živjeti ni trenutka,
Ako ja propadnem, on se nužno mora odreći Duha.*

Angelus Silesius je prešao na katoličanstvo i kao katolik napisao takve izreke. I dalje mu je bilo jasno da bogovi ovisе o svijetu kao što svijet ovisi o bogovima, da je ovisnost uzajamna, i da bogovi moraju usmjeravati svoje živote prema životima ljudi. Ali božanski svijet djeluje kreativno, sa svoje strane utječe na sudbinu ljudi. Osjećajući nejasno, ne znajući točno što, Angelus Silesius reče:

*Znam da bez mene Bog ne može živjeti ni trenutka,
Ako ja propadnem, on se nužno mora odreći Duha.*

Svijet i božanstvo su međusobno ovisni, djeluju jedno na drugo.

Danas smo vidjeli ovu interakciju na primjeru ljudske sudbine, karme. To sam morao umetnuti u razmatranja karme.

Predavanje 8 ožujka 1924

VII

U svojim razmišljanjima o karmi danas, nakon što sam prošli put detaljnije opisao formiranje karmičkih sila, želio bih postaviti temelje, da tako kažem, kako bih evocirao razumijevanje karme gledajući pojedinačne sudbine u životima ljudi, kako bi se suočili s karmičkom određenošću, sudbinom, takoreći, tih pojedinačnih ljudskih sudbina.

Takve sudbine mogu naravno poslužiti samo kao primjer, ali možete, ako se povežete s konkretnim ljudskim sudbinama i imate na vidiku karmu, možete, počevši odatle, steći uvid u način na koji karma zapravo djeluje u ljudima.

Naravno na raznolike načine, koliko je i ljudi na Zemlji. Konfiguracija karme je potpuno individualna. Dakle, o primjerima se može govoriti samo ako uđemo u detalje. Danas bih želio navesti primjere koje sam ispitao, a koji su mi postali transparentni u svom karmičkom tijeku. Međutim, hrabar je poduhvat govoriti o karmičkim vezama, iako dalekim, jer je običaj kada se govori o karmi, govoriti općenito: 'Ovo ili ono je uzrokovano na ovaj ili onaj način'. – ili: 'Ovaj ili onaj udarac sudbine mora se pripisati nečemu što je čovjek zaradio'. – i slično. Pa, stvari nisu tako jednostavne! Kada ljudi govore o karmi, mnogo toga je banalizirano.

Sada se želimo pozabaviti određenim, čak i dalekim karmičkim primjerima, doista provesti ovaj smioni pothvat govorenja o individualnim karmama, koliko se to može nakon istraživanja koja su bila moguća. Dakle, trebali bi dati primjere.

Najprije bih želio govoriti o poznatom esteti i filozofu *Friedrichu Theodor Vischeru* – spomenuo sam ga nekoliko puta tijekom svojih predavanja. Danas bih želio istaknuti upravo one osobitosti njegovog životopisa koje onda mogu odabrati kao osnovu za karmičku raspravu.

Svojim obrazovanjem, Friedrich Theodor Vischer izrastao je u dobu u kojem je unutar Njemačke cvjetala takozvana njemačka filozofija idealizma: hegelijanstvo. I Friedrich Theodor Vischer, koji je bio mlad, prošao je studij u vrijeme kada su svima bile pune glave hegelijanskog razmišljanja, usvojio je taj način razmišljanja. Bio je prijemčiv za to hegelijansko razmišljanje, bilo mu je očito da je misao – kako Hegel tvrdi – božanska bit svijeta; tako da kada mislimo kao ljudska bića, živeći u mislima, živimo u božanskoj supstanci.

Zapravo, Hegel je bio apsolutno uvjeren da sav razvoj Zemlje zapravo ovisi o životu misli. Drugo iz toga slijedi. Svjetske planove rade mislioci koji razmišljaju o svijetu. - Svakako, ima puno istine u tome. Ali kod Hegela sve to ima vrlo apstraktan karakter.

Ali Friedrich Theodor Vischer se navikao na ovu hegelijansku filozofiju. U isto vrijeme, međutim, on je također bio osoba koja je proizašla iz naroda i koja je s velikom jasnoćom nosila osobitosti ovog naroda. Imao je sve karakteristike Švaba, svu tvrdoglavost, svu pravednosti i svu neovisnost Švaba! Bio je usko povezan s Švabama. A u nošenju tog švapskog lika ipak je imao osobne karakteristike: ako se pogleda izvana, imao je lijepe plave oči, crvenkastosmeđu bradu, pomalo čupavu, koju je unatoč tome nosio s određenim estetskim entuzijazmom, jer u svojim spisima govori o nestašnosti onih muškaraca koji ne nose bradu. Naziva ih 'majmunskim licem bez brade', tako da nikako nije bio suzdržan. Sve je to napravio s osebujućom, odsječnom švapskom odlučnošću.

Bio je umjereno visok, nije bio debeo, već prilično vitak; ali hodao je ulicama držeći ruke kao da laktovima uvijek čisti put. To je svakako činio u duhovnom smislu! - Takav je bio izvana.

Imao je vrlo snažnu, također osobnu potrebu za neovisnošću, i nije se suzdržavao kod onoga što je htio reći. Tako se jednom dogodilo da je, nakon što su ga 'prijatelji' – a to se vrlo često događa od strane prijatelja – oklevetali u Stuttgartskoj vladi, dobio strogu opomenu od vlade Stuttgarta – istog dana kada mu se rodio sin, Robert, koji se također proslavio kao esteta – da je to objavio u predavaonici rekavši: Gospodo, danas sam dobio veliku *Wischer* (strogu kaznu) i malog Vischera!

Njegova osobina je bila vrlo izvjesno govoriti o stvarima. Postoji njegov divan esej: 'O mlataranju nogama na željeznici'. S velikim je nezadovoljstvom promatrao kako ponekad putnici koji sjede s jedne strane kupea stavljaju noge na klupu s druge strane. To nije mogao podnijeti! I to je divan esej o mlataranju nogama na željeznici.

Ono što je napisao u svojoj knjizi *Mode und Zynismus*. Stuttgart, 1878. o svakakvim nestašlucima i nepristojnostima na balovima i drugim prigodama, o tome danas radije šutim. Jednostavno je bio jaka osoba.

Jedan moj prijatelj ga je jednom posjetio i pristojno pokucao na vrata. Ne znam je li to uobičajeno u Švapskoj, ali on nije rekao 'Uđi', ili što se kaže u tom slučaju, umjesto toga je viknuo '*Glei*' [gleich ili sogleich]— znači *odmah*.

Pa, Friedrich Theodor Vischer je relativno mlad pristupio velikom zadatku: napisati estetiku u smislu hegelijanske filozofije. A tih pet svezaka koje je napisao zaista su čudno djelo. Postoji stroga podjela na pasuse, kao što je bilo uobičajeno kod Hegela; i karakteristične definicije. Kad bih vam pročitao dio, svi biste zijevali, jer je napisano u ne baš popularnom hegelizmu, s odsječnim definicijama poput ove: 'Lijepo je pojava ideje u osjetilnom obliku. Uzvišeno je pojava ideje u osjetilnom obliku na način da ideja nadmašuje osjetilni oblik. Čudno je pojava ideje u osjetilnom obliku na način da prevladava osjetilni oblik' – i tako dalje. To su stvari koje su još relativno zanimljive, ali ima još puno toga! Ali onda nasuprot tim 'definicijama', 'deklaracijama', nalazi se ono što je poznato kao 'mala slova'. Većina je čitala ovu knjigu Friedricha Theodora Vischera 'Estetika' na način da izostavljaju velika slova i čitaju samo ono sitno. A ova mala slova doista sadrže najgenijalniju estetiku koja je iznesena u raznim područjima. Nema pedanterije, nema hegelizma, nego Švapski Vischer sa svom svojom duhovitom savjesnošću, ali i svojim finim

osjećajem za sve lijepo, veliko i uzvišeno. Pritom su prirodni događaji prikazani na neusporediv način, slobodnim stilom koji je gotovo uzoran. Nakon mnogo godina ovaj je posao doista doveo do kraja željeznom dosljednošću.

U vrijeme kada je ovo djelo objavljeno, a hegelijanizam je u određenom smislu još uvijek vladao, ovo je djelo zapravo dobilo veliko priznanje. Naravno, bilo je i protivnika, ali ipak veliko priznanje. Ali sada, s vremenom, na sceni se pojavio veliki protivnik, razoran protivnik, koji mu nije išao 'niz dlaku', koji ga je kritizirao na sjajan, duhovit način, kritizirao ga je na majstorski način: to je bio sam Friedrich Theodor Vischer u svojim poznim godinama!

I opet je divno, nešto divno čitati ovu samokritiku u *Kritische Gängen*. Toliko je toga što je Friedrich Theodor Vischer objavio kao esteta, kao filozof, kao općenito beletrističar, u svojim *Kritische Gängen*, ili kasnije u prekrasnoj zbirci *Altes und Neues*. - Još kao student, pisao je liriku na ironičan način. Uz sve veliko divljenje koje sam oduvijek gajio prema Friedrich Theodor Vischeru, nikad nisam mogao prihvatiti ono što je postigao kao student, zapravo filistar! Ali to je ponovno oživjelo kada je u svojoj sedamdesetoj, nakon sedamdesete, napisao svoju zbirku pjesama pod pseudonimom '*Schartenmayer*' - filistarska stvar!

Bio je rani filistar s obzirom na Goetheova *Fausta*. Iz Goetheova *Fausta* prvi dio, pa, priznao je par stvari. Ali u svakom slučaju imao je mišljenje: Drugi dio je naslagan, zalijepljen zajedno, proizvod senilnosti, jer bi drugi dio *Fausta* trebao biti potpuno drugačiji! - I tada ne samo da je napisao svog *Fausta*, treći dio tragedije, u kojem je ironizirao drugi dio Goetheova *Fausta*, već je zapravo skicirao plan kako bi Goethe trebao napisati *Fausta*. To je filistar, nema greške! To je jednako filistarski kao što je Du Bois-Reymond, veliki prirodoslovac, rekao u svom govoru 'Goethe, i tu nema kraja': 'Faust je greška. Bio bi u redu da nije bio uključen u takve ludosti kao evokacije duha i prizivanje zemaljskog duha, već da je jednostavno pošteno izumio električni stroj i zračnu pumpu i učinio Gretchen iskrenom'. - Na vrlo sličan način, sve što je Friedrich Theodor Vischer izgovorio u vezi s Goetheovim *Faustom* zapravo je filistarski.

Bilo je kako kažu, možda ne u Württembergu, nego u mojoj domovini Austriji: bio je to 'švapski puč' što je učinio s Goetheovim *Faustom*! Ovakvi izrazi malo odstupaju u značenju, ovisno gdje se koriste.

Pa, vidite, ono što je važno kod ovog čovjeka su ove individualne osobine. One otprilike čine njegov život. Možete reći i pojedinačne činjenice, ali ja to ne želim. Želio bih da vam ga predstavim kao osobnost, a zatim bih ga na temelju toga htio karmički razmotriti. Danas vam samo želim pružiti materijal za proučavanje.

Druga osobnost koju bih želio sagledati karmički – kao što sam rekao, rizik je davati ovakve pojedinačne primjere, ali ih treba dati, a ja želim stvoriti osnovu za njih – druga osobnost je *Franz Schubert*, skladatelj pjesama, skladatelj općenito.

Također želim naglasiti one osobine koje će mi trebati za karmički opis. Franz Schubert cijeli je život bio prilično siromašan. Kada je već neko vrijeme bio umro, u Beču je zaista bilo jako puno ne samo 'dobrih poznanika' nego i 'prijatelja' Franza

Schuberta! Mnogi ljudi su mu, prema njima, željeli posuditi novac, govorili o njemu kao o Schubert-Franzi i slično. Da, ali za njegova života nije bilo tako!

Ali pronašao je pravog prijatelja. Ovaj prijatelj, barun von Spann, bio je izvanredno plemenita osoba. Od malena se zapravo na nježan način brinuo za Schuberta. Bili su školski kolege. Već se tada morao brinuti za njega, a onda se to nastavilo. A s karmičke točke gledišta, čini se da je to od posebne važnosti – to ćemo onda vidjeti u karmičkom razmatranju – da je Spaun bio uključen u profesiju koja mu je zapravo bila prilično strana. Spaun je bio obrazovana osoba koja je voljela svaku vrstu umjetnosti, bio je blizak prijatelj s Moritzom von Schwind kao i sa Schubertom, osobom na koju je sve umjetničko zaista ostavljalo veliki dojam na delikatan način. U Austriji se mnogo toga događa – Grillparzer je također bio porezni službenik – ali Spaun je također, iako nije imao ni najmanje sklonosti za to, cijeli život u poreznim uredima. Bio je porezni službenik, morao je upravljati novcem, zapravo upravljati brojevima, a kad je navršio određene godine postao je čak i direktor lutrije. Tako se morao pobrinuti za lutriju u Austriji. To mu je bilo izrazito antipatično. Ali razmislite samo o tome čime zapravo upravlja direktor lutrije! Samo morate razmisliti: direktor lutrije upravlja strastima, nadama, slomljenim nadama, razočaranjima bezbroj ljudi. Direktor lutrije upravlja ljudskim praznovjerjima u najvećem stilu, direktor lutrije upravlja ljudskim snovima u najvećem stilu! Promislite samo do čega dolazi kada direktor lutrije, poduzima svoje administrativne mjere! Sigurno dok ulazite i izlazite iz ureda to ne primjećujete na taj način; ali stvarnost je tu. A oni koji svijet smatraju stvarnim moraju uzeti u obzir tako nešto.

Ovaj čovjek, koji nije imao ništa s praznovjerjem kojim je upravljao, s onim razočaranjima, težnjama, koji je bio Schubertov intimni prijatelj, sudjelovao je u njegovoj materijalnoj i duhovnoj dobrobiti u najvećem stupnju. Izvana se može ostati zapanjen za što je svijet sposoban. Postoji biografija Schuberta koja Schuberta opisuje kao da je izgledao otprilike kao crnac. Nije bilo ni govora o tome! Čak je imao vrlo simpatično lice! Ali samo je bio siromašan. Čak je i večeru, koju je obično jeo s barunom von Spaun, Spaun obično na taktičan način plaćao. Nije imao novca da iznajmi klavir za svoje glazbene potrebe. U svom vanjskom izgledu – to vjerno opisuje i barun von Spaun – bio je zapravo odmjeren, gotovo flegmatičan. Ali nešto unutarnje vulkansko moglo bi povremeno izbiti iz njegove prirode na čudan način.

Zanimljivo je da je svoje najljepše glazbene motive zapisivao ujutro nakon što bi ustao. Iz sna bi sjeo i na taj način zapisao svoje najljepše glazbene motive. Sam Spaun često je bio s njim. Kao što je slučaj s intelektualnim Bečom: dva gospodina, Schubert i Spaun, voljeli su navečer i dobru kapljicu vina, a onda je bilo kasno. Tada se Schubert, koji je živio daleko, više nije mogao vratiti kući. Zatim bi ostao kod Spauna u vrlo skromnom krevetu. A barun von Spaun često je doista svjedočio kako bi Schubert, ustajući, jednostavno sjeo, i kako bi se probudio zapisivao svoje najljepše glazbene motive.

Relativno mirne crte lica ne otkrivaju zapravo vulkansku vatru u dubinama Schubertove duše. Ali bio je vulkan, i upravo tu posebnu vrstu osobnosti moram vam opisati kao osnovu za razmatranje karme. Jer vidite jednom je bilo ovako:

Schubert je bio u operi. Vidio je Gluck-ovu 'Iphigenie' i bio oduševljen u najvišem stupnju. Izrazio je svoj entuzijazam Spaunu za vrijeme i nakon izvedbe odmjerenim riječima, suzdržano. Postao je nježno emotivan, da ako kažem, a ne vulkanski emotivan – samo biram crte koje će nam trebati. Bilo je tako da je u trenutku kada je upoznao 'Iphigenie' mislio da je to najdivnije glazbeno umjetničko djelo. Oduševila ga je pjevačica Milder. A što se tiče pjevača Vogla, rekao je da bi ga želio upoznati samo kako bi kleknuo pred njega, toliko je bio oduševljen nastupom. Sada kada je prikaz *Ifigenije* došao do kraja, Schubert i Spaun otišli su u takozvani *Bürgerstübl* u Beču. Mislim da je bila i treća osoba koju sada nemam ispred sebe. Sjedili su vrlo tiho, ali na trenutke su oduševljeno pričali o onome što su doživjeli u operi te večeri. Pokraj njih je bio stol; u tom društvu je bio poznati profesor, sveučilišni profesor. U početku se bio malo zarumenio dok je slušao ovaj oduševljeni razgovor. Rumenilo je zatim postajalo sve jače. Zatim je počeo gundati. Nakon što je neko vrijeme gundao, a oni se nisu dali uznemiravati, počeo je bjesniti i grditi te preko stola ovom društvu rekao: 'I onako je cijela *Ifigenija* sranje, nije prava glazba, a Milder uopće nije pjevačica, nema ni ritma ni uzbuđenja, uopće ne zna pjevati. A Vogl, hoda po sceni slonovskim nogama!'

Sada se Schubert nije mogao suzdržati. U svakom trenutku prijetilo je fizičko nasilje. Schubert, koji je inače potpuno miran, otpustio je svoj vulkan, a ostali su ga zapravo samo smirivali.

Da, vidite, važno je za ovaj život koji proučavamo da imamo posla s čovjekom čiji je prijatelj porezni službenik, čak i direktor lutrije, da je karmički spojen s ovim čovjekom u životu. U karmičkom kontekstu, važno je da je Schubert bio siromašan u ovim okolnostima; nije bilo mnogo prilike da bijes izbije. Naravno da je živio jer je bio siromašan, u ograničenim društvenim uvjetima; nije uvijek imao priliku imati takvog susjeda za stolom, pa taj vulkan nije mogao uvijek ispuhati.

Ako sebi predstavimo što se zaista tamo dogodilo, i ako se znaju osobitosti naroda iz kojeg je Schubert izniknuo, onda se može postaviti pitanje – takve negativne pretpostavke su naravno besmislene, ali se ponekad stvari razbistre – pa se može postaviti pitanje: Da su okolnosti bile drugačije – naravno da nisu mogle biti, ali možete to sebi predočiti kako bi razjasnili stvari – da nije imao priliku izraziti glazbeni talent u sebi, da nije našao odanog prijatelja u Spaunu, nije li mogao postati nasilnik u nekom podređenom položaju u životu? Može se postaviti pitanje: Nije li to nešto što je njemu svojstveno, što je izbilo na tako vulkanski način te večeri u *Bürgerstüblu*? A ljudski život ne proziremo ako se ne može odgovoriti na pitanje: Kako se zapravo događa preobrazba, da se u jednom životu karmički ne proživi razularenost, nego postane fini glazbenik i ta se ratobornost preobrazi u finu glazbenu fantaziju?

Zvuči paradoksalno, zvuči groteskno, ali to je pitanje koje se, ako se život gleda šire, mora postaviti, jer se samo iz gledanja u takve stvari nameću dublja pitanja karme.

Treća ličnost koju želim pogledati je omraženi *Eugen Dühring*, ali kojeg također mali krug ljudi voli. Ja sam se s tim likom pozabavio u skladu s karmom i želio bih početi davanjem biografske građe, da tako kažem.

Eugen Dühring je bio izvanredno nadarena osoba, koja se u mladosti bavila cijelim nizom znanosti, posebno s matematičke strane, ali i cijelim nizom drugih znanosti, ekonomijom, filozofijom, mehanikom, fizikom i tako dalje.

Eugen Dühring je doktorirao sa zanimljivom raspravom, a zatim je o toj temi pisao jasno, nadasve uporno, u knjizi koja je davno izašla iz tiska. Volio bih, unatoč činjenici da je stvar teška gotovo kao i teorija relativiteta – ali uostalom, neko vrijeme su svi pričali o teoriji relativiteta a nisu ništa razumjeli u njoj, smatrali su je sjajnom i još danas tako misle – iako je teško, htio bih nešto reći o ovim idejama prvih Dühringovih djela na način koji se možda može razumjeti.

Vidite, stvar je u tome što ljudi obično zamišljaju: postoji prostor, on je beskonačan, i prostor je ispunjen materijom. Materija se sastoji od sitnih čestica. Njihov broj je također beskonačan. Beskonačno mnogo sićušnih dijelova materije koncentrirano je u prostoru, nekako zajedno kristalizirano i slično. Postoji beskonačno vrijeme. Svijet nije imao početak, niti se može reći da će doći kraj.

Ti neodređeni pojmovi beskonačnosti bili su odbojni mladom Dühringu, i on je doista vrlo oštroumno govorio o činjenici da taj razgovor o konceptima beskonačnosti zapravo nema nikakvog smisla, čak i ako se mora govoriti o velikom broju kozmičkih atoma ili molekula svijeta, naprimjer, ali to mora biti određeni broj koji se može prebrojiti. Koliki god se zamišljao kozmički prostor, to mora biti mjerljiva veličina, kao što kozmičko vrijeme mora biti mjerljiva veličina, ova tema je predstavljena s velikom jasnoćom..

U ovome ima nečeg psihološkog. Dühring je želio posvuda imati jasno mišljenje, a u konceptima beskonačnosti, u osnovi, još nigdje nema jasnog mišljenja. Zatim je Dühring to proširio na druga razmatranja, naprimjer na takozvane negativne količine, naprimjer kada netko ima imovinu, negativne količine su označene znakom minus. Zatim se pravi razlika između niza brojeva: nula, u jednom smjeru plus jedan i tako dalje, u drugom smjeru minus jedan i tako dalje.

Dühring je sada zauzeo stav: svo brbljanje o negativnim brojevima je zapravo besmislica. Što znači negativan, minus broj? Kaže: ako imam pet i oduzmem jedan, dobijem četiri; ako imam pet i oduzmem dva, dobijem tri; ako imam pet i oduzmem tri, dobijem dva; ako imam pet i oduzmem četiri, dobijem jedan; ako imam pet i oduzmem pet, dobivam nulu. Sada pristaše negativne količine kažu: ako imam pet i oduzmem šest, imam minus jedan; ako imam pet i oduzmem sedam, imam minus dva.

Dühring kaže: ovo je nejasan način razmišljanja, tu nema jasne misli! Što znači minus jedan? To znači da bih trebao oduzeti šest od pet; ali imam jedan premalo. Što znači minus dva? Od pet trebam oduzeti sedam; imam dva premalo. Što znači minus tri? Trebao bih oduzeti osam od pet; imam tri premalo. Dakle, negativni brojevi se ne razlikuju od pozitivnih brojeva. Samo uvijek znače da kada oduzmem određeni broj, da imam premalo. - Dühring je to zatim proširio na najrazličitije matematičke koncepte.

I sada znam kako je to na mene kao mladog čovjeka ostavilo strahovito snažan dojam, jer je Dühring bio stvarno jasan u vezi s tim stvarima.

S istom je intelektualnom oštrinom nastavio u ekonomiji, nastavio je, naprimjer, u povijesti filozofije. I postao je predavač na berlinskom sveučilištu; ondje je držao predavanja u najpopularnijoj predavaonici i o najrazličitijim temama, o ekonomiji, filozofiji i matematici.

Sada se dogodilo da je Göttingenska akademija raspisala nagradu za najbolju knjigu o povijesti mehanike. - U takvom natječaju uobičajeno je da se radovi onih koji se natječu za nagradu šalju na način da se ne zna autor, već se izabire moto koji je napisan na omotnici. Tako se ne zna ime autora; na omotnici je moto. To je ono što piše izvana, a suci ne znaju autora.

Pa, Göttingenska akademija dodijelila je nagradu za povijest mehanike Eugenu Dühringu, a autoru je čak napisala pismo izuzetne zahvalnosti. Na taj način Eugen Dühring ne samo da je proglašen sposobnim predavačem pred svojom publikom, nego je bio prepoznat i od tijela koje je bilo učeno u najjemenentnijem smislu.

Pored svih talenata koje već jasno vidite iz ovoga što sam vam sada rekao, ovaj isti Dühring je također – ne može se drugačije reći – imao zao jezik. Imao je u sebi nešto od zlonamjerne kritike svega. U tom pogledu on se zapravo sve manje suzdržavao. A kada mu je dodijeljena nagrada od tako učenog tijela kao što je Göttingenska akademija znanosti, to ga je stvarno potaknulo. To je bio prirodan tijek stvari, ali ipak je potaknut. I tada su se u njemu počele spajati dvije stvari: ne može mu se zanjekati izvanredno jak osjećaj za pravdu, ali s druge strane – čovjek je tada sklon govoriti u tvorbama riječi ulice – izvanredno jaku sklonost vrijeđanju.

Sada je imao tu nesreću, pogotovo u vrijeme kada je bio toliko sklon vrijeđanju, da je oslijepio. Predavao je u Berlinu kao slijepi predavač. Potpuno je oslijepio. Nastavio je s radom kao autor i uvijek se mogao brinuti za sebe – do određene mjere, naravno – iako je bio potpuno slijep. Ali prvo je upoznao doista tragičnu sudbinu u povijesti znanstvenika 19. stoljeća: sudbinu Julijusa Roberta Mayera, pravog otkrivača mehaničkog toplinskog ekvivalenta, koji je, kako se može tvrditi, nevino zaključan u ludnicu, stavljen u 'luđačku košulju', i koji je užasno tretiran od obitelji, kolega i 'prijatelja'. Dühring je tada napisao svoj pamflet: 'Robert Mayer, Galileo iz devetnaestog stoljeća'. Bila je to doista neka vrsta Galilejeve sudbine u ovom Robertu Mayeru.

Dühring je to napisao s jedne strane s izvanredno visokom razinom stručnosti, sa zaista dubokim osjećajem za pravdu, ali obrušio se kao s mlatom na sve u smislu štete koja je napravljena. Jezik mu je uvijek izlijetao. Naprimjer, kada je čuo o postavljanju spomenika Juliusu Robertu Mayeru u Heilbronn, što mnogi od vas znaju, te o svečanosti otkrivanja: 'Ova lutkarska slika koja stoji na tržnici u Heilbronn nešto je što je učinjeno kao konačna sramota ovog Galileja iz 19. stoljeća. Visoki muškarac sjedi ondje prekrštenih nogu. Da ste ga stvarno htjeli prikazati u stanju u kakvom bi vjerojatno bio da je mogao pogledati govornika i sve dobre prijatelje koji su mu podignuli ovaj spomenik, ne biste ga trebali prikazati prekrštenih nogu, već pretučenog s rukama preko glave!'

Propativši dosta u rukama novinara, postao je i ljuti antisemit. I tu je opet bio dosljedan. Naprimjer, napisao je pamflet: *'Die Ueberschätzung Lessings und dessen Anwaltschaft für die Juden'* ['Precjenjivanje Lessinga i njegovo zalaganje za Židove'], u kojem se Lessing grdi kao da je ubojica! Ali onda se na tome temeljilo njegovo posebno gledanje na literaturu.

Ako ikada poželite, dragi prijatelji, sami sebi učiniti uslugu da pročitate nešto o njemačkoj književnosti što inače ne biste pročitali, što je potpuno drugačije od ostalih rasprava o njemačkoj književnosti, onda pročitate Dühringova dva toma: 'Velikani moderne književnosti'. Tu je ono što je bilo u Dühringu, taj strogi matematički način razmišljanja, ta oštrina razumijevanja, primijenjena na lijepu književnost. I tu mora, da bi pokazao da razmišlja drugačije od drugih ljudi, mora čak i preimenovati velikane njemačkog duhovnog života. Naprimjer, u jednom poglavlju govori o Kotheu i Schillereru što na Dühringovu jeziku znači: Goethe i Schiller. Dühring piše Kothe i Schillerer i to nastavlja kroz sve rasprave. Ponekad je groteskan u svojim izumima tvorbe riječi. *'Intellektuaille'* – naprimjer, on uvijek piše o ljudima koji su *'intellektualistisch'*. *'Intellektuaille'* – odnos prema *Kanaille* – uvijek ima slične tvorbe riječi. Pa neke stvari su iznimno zanimljive.

Vidite, meni se to jednom dogodilo. Bavio sam se Nietzscheovim još neobjavljenim spisima, kad sam se dočepao sada već ima dugo tiskanog o *'vraćanju istog'*. Nietzscheovi rukopisi se ne mogu sasvim jasno čitati, ali naišao sam na pasus gdje sam sebi rekao: Ovo *'vraćanju istog'* ima čudno podrijetlo! Pa, išao sam iz Nietzscheove arhive, gdje su pohranjene njegove bilježnice – ja sam tada bio prijatelj s gospođom Elisabeth Förster-Nietzsche – otišao sam s tim rukopisom pogledati u knjižnicu, i pogledao Dühringovu *'Wirklichkeitsphilosophie'*, gdje kao što sam mislio, brzo sam našao *'vraćanje istog'*! - Zato jer je Nietzsche skovao mnoge ideje kao 'protu ideje'. Uspio sam to vrlo brzo naći. Izvadio sam *'Wirklichkeitsphilosophie'* koja je bila u Nietzscheovoj biblioteci, otvorio je: Na relevantnoj strani pronašao sam odlomak – znao sam ga, dakle odmah sam ga pronašao – gdje se kaže da je nemoguće za bilo koga s izvornim znanjem o materijalnim činjenicama svijeta govoriti o vraćanju stvari, povratku konstelacija koje su jednom bile tamo!

Dühring je pokušao dokazati nemogućnost da se isto ponovi. Na mjestu gdje Dühring to objašnjava, na stranici se nalazi riječ koju je Nietzsche često ispisivao na marginama spisa i koju je koristio na način da je formirao suprotnu ideju: magarac.

Ta oznaka je također pronađena na ovoj konkretnoj stranici. I zapravo kod Dühringa možete pronaći neke stvari koje su tada prešle u Nietzscheove ideje, premda na genijalan način. Neću prigovarati Nietzscheu na ovaj način, ali stvari stoje tako.

Ono što je upečatljivo u vezi s Dühringom i karmičkom odnosu jest to da on stvarno može razmišljati samo matematički. U filozofiji, u ekonomiji, u matematici razmišlja matematički, ali matematički oštro i jasno. I u prirodnoj znanosti razmišlja oštro i jasno, ali matematički. On nije materijalist, ali je mehanicistički mislilac, on misli svijet po shemi mehanizma. I imao je hrabrosti doista slijediti ono što je pošteno u takvom načinu razmišljanja u svojim posljedicama. Jer zapravo je

točno: Tko tako misli, ne može drugačije pisati o Goetheu i Schilleru ako se zanemari psovanje i uzme činjenično.

Dakle, to je posebna priroda njegova razmišljanja. U isto vrijeme oslijepio u ranoj dobi, također prilično nepravedno tretiran osobno. Uklonjen je s Berlinskog sveučilišta. Pa, naravno da je bilo razloga. Naprimjer, kada se pojavilo drugo izdanje njegove *'Kritischen Geschichte der allgemeinen Prinzipien der Mechanik'* više se nije suzdržavao. Prvo izdanje je bilo dosta pitomo u svom tretmanu velikana mehanike, tako da je netko rekao: Samo je napisao onako da bi mu se mogla dodijeliti nagrada od učenog tijela! Ali kad se pojavilo drugo izdanje, nije se više suzdržavao, jer je već bilo nagrađeno: sada je dodavao! Sada je netko rekao – Dühning je to ponovio mnogo puta – : Akademija u Göttingenu je dodijelila nagradu kandžama bez da uoči da je iza kandži lav! Ali lav se pojavio tek kada se pojavilo drugo izdanje.

U drugom izdanju je već bilo čudnih stvari. Pogotovo u vezi s Julijusom Robertom Mayerom, njegovom sudbinom Galileja 19. stoljeća, zbog koje je bio toliko ogorčen, nazvao je nekoga za koga je mislio da je plagijator Julijusa Roberta Mayera – naime, Hermanna Helmholtza – sveučilišni stalkom, drvenim sveučilišnim stalkom! Kasnije je to proširio, uređivao je novine *'Der Personalist'*. Stvari su bile vrlo osobne. Naprimjer, proširio je ono o Helmholtzu. Ne govori samo o 'sveučilišnom stalku'; Umjesto toga, budući da je prilikom seciranja leša pronađeno na Helmholtz ima vodu u glavi, rekao je: Ali šuplja glava se primjećivala još dok je čovjek bio živ, nije trebalo čekati potvrdu nakon smrti.

Dühning nije bio baš u redu. Ne može se reći da je grdio kao pralja, jer u načinu na koji grdi nema ništa filistarski, a nije ni genijalan. To je nešto vrlo neobično.

Pa, sljepoća, cijeli taj mehanistički način razmišljanja, progonstvo – zato što je bio proganjan, izbačen je sa sveučilišta, a nepravde su se događale u tom procesu, kao i bezbrojne nepravde u njegovom životu – to su sve odnosi sudbine kod osobe koji postaju jako zanimljivi kada ih pogledate karmički.

Sada sam vam predstavio ove tri ličnosti: Friedrich Theodor Vischera, skladatelja pjesama Schuberta i Eugena Dühninga, a sutra ću vam karmički opisati ono za što sam vam danas želio dati materijala, odnosno vidjeti kako stvari stoje u karmičkom kontekstu.

Predavanje 9 ožujka 1924

VIII

Dornach

Jučer sam rekao da, iako je poduhvat govoriti o individualnim karmičkim vezama, da bih ipak želio predstaviti primjere takvih karmičkih veza, na temelju onih osobnosti o kojima sam vam jučer iznio karakteristične biografske podatke. Kasnije ćemo moći karmički razmatrati i manje reprezentativne osobnosti, ali ja bih najprije želio izabrati ovakve osobnosti jer one mogu ilustrirati kako cjelokupni razvoj čovječanstva napreduje. U današnjoj civilizaciji govorimo o povijesti kao o kontinuiranom tijeku događaja, opisujemo stvari na način da ono u 20. stoljeću povezujemo s 19. stoljećem, ono u 19. stoljeću s onim u 18. stoljeću, i tako dalje. Da su sami ljudi ti koji prenose stvari iz jedne povijesne epohe u drugu, odnosno ljudi koji danas žive prenijeli su u ovu sadašnjost ono što živi i daje stvarnost, iz ranijih epoha, to znanje daje istinsku unutarnju povezanost u povijesnom životu.

Ako govorimo samo o uzroku i posljedici, ne vidimo pravu vezu.. Kada ljudske duše prijeđu iz drevnog vremena u mlađa zemaljska vremena, u stalno nove zemaljske živote, tada dolazi do stvarne povezanosti u razvoju čovječanstva. Te povezanosti mogu se vidjeti u punom značaju upravo kada se gledaju takve osobnosti koje su reprezentativne ličnosti.

Jučer sam prvo spomenuo takozvanog švapskog Vischera, estetičara Friedrich Theodor Vischera i dao određenu karakterizaciju. Pa, rekao sam da želim dati samo primjere za koje stvarno imam istraživanje. Istraživanja su stvar vizije i provedena su onim duhovnim sredstvima o kojima je već bilo riječi i o kojima se može čitati u antropozofskoj literaturi. Zato nema drugog načina za raspravljati o tim stvarima osim svojevrstne narativne metode. Jer u ovom području može se pripočeti samo ono što proizlazi iz neposredne intuicije. U trenutku kada se iz ovozemaljskog života okrenemo na raniji, svako intelektualno razumijevanje prestaje. Postoji samo mogućnost vizije. Postoje zadnji ostaci intelektualnog razumijevanja kada je riječ o povezivanju s posljednjom fazom egzistencije između smrti i novog rođenja, povezivanju zemaljskog života s onim iz čega je neposredno nastao; u određenoj mjeri to se može učiniti intelektualno. Međutim, kada je stvar prikazati vezu jednog života s drugim, to se može samo vrstom narativa, jer je vizija jedini kriterij. I tko je sada u položaju gledati takvu osobnost kao što je bio švapski Vischner i shvatiti ono što u takvoj ličnosti živi kao vječno, odnosno, prelazi iz jednog zemaljskog života u drugi, tada on, ako nađe prave struje koje prelaze iz jednog života u drugi, vidi takvu osobnost u ranijoj inkarnaciji. Međutim, što se tiče istraživanja, prvo se vraćamo u pred-zemaljsko iskustvo. Ali sada u prezentaciji ovo iskustvo u pred-zemaljskom životu stavio bih na drugo mjesto, i prije svega skrenuo pozornost na to kako se prethodni zemaljski život pojavljuje iza sadašnjeg zemaljskog života takve osobnosti.

Ako netko želi istraživati takve stvari, mora potpuno biti oslobođen predrasuda. Ako se na neki način, zato jer netko ima ovaj ili onaj pogled na zemaljski život osobe ili na posljednji život osobe, zamišlja da se može intelektualno reći, onda, zato što je sada takav, u ranijem zemaljskom životu mora da je bio takav i takav; ako stvarate takve prosudbe, zapravo griješite, barem lako možete pogriješiti. To kada donosite takav sud od jedne inkarnacije do druge, to je kao da ste prvi put negdje u kući: Gledate kroz sjeverne prozore, vidite drveće vani, a po drveću koje vidite kroz sjeverne prozore htjeli bi zaključiti kako izgledaju stabla ispred južnih prozora. Morate samo otići do južnih prozora i pogledati tamošnja stabla, i suočiti se s drvećem sa svom nepristranošću. Dakle, stvarno morate isključiti sve ono intelektualno kada je riječ o shvaćanju onih imaginacija koje su jednostavno tu kao imaginacije odgovarajućih ranijih zemaljskih života za takve ličnosti.

Sa Schwaben-Vischer-om se vraćamo u sljedeću odlučnu inkarnaciju – između može biti ova ili ona nevažna, a možda i kratak zemaljski život, to sada nije važno – u onu inkarnaciju u kojoj je njegov sadašnji zemaljski život – 'sadašnji' u širem smislu, umro je krajem osamdesetih – odnosno njegov posljednji zemaljski život bio pripremljen. Ta inkarnacija pada oko 8. stoljeća nove ere. Vidimo ga među predstavnicima maorsko-arapskih naroda koji su u to vrijeme došli na Siciliju iz Afrike, a također su se sukobili s onim ljudima koji su sišli na Siciliju sa sjevera.

Bitno je da je ova individualnost o kojoj govorim, u prethodnoj važnoj inkarnaciji, primila potpuno arapsko obrazovanje, arapsko obrazovanje u svim detaljima, na takav način da je ovo arapsko obrazovanje obuhvaćalo sve ono što bih nazvao umjetnički, možda i neumjetnički, dio arabizma, ali je istovremeno prigrlio svu energiju s kojom je arabizam tada prodirao u Europu, a posebno je prigrlio ljudsku vezu s prilično velikim brojem drugih ljudi koji pripadaju istoj arapskoj populaciji.

Ova individualnost, koja je tada živjela u 19. stoljeću kao Friedrich Theodor Vischer, ta je individualnost tražila u 8. stoljeću blisku vezu s mnogim ljudima koji su pripadali istom arapskom narodu i arapskoj kulturi, koji su u to vrijeme već bili u bliskom kontaktu s Europom, stalno su pokušavali da se učvrste na Siciliji i morali su izdržati teške bitke, ili prije su to bili Europljani koji su se morali suočiti s bitkama. Ta je individualnost imala punog udjela u tim borbama. I može se reći da je bio briljantna ličnost, briljantna u smislu u kojem se to tada shvaćalo.

Ova će se individualnost dakle, naći u 8. stoljeću. Ali sada se stvar nastavlja. Kada ova osobnost prođe kroz vrata smrti, a život se nastavi između smrti i novog rođenja, tada postoji intimna zajednica, posebno s onim dušama s kojima je netko bio na Zemlji. Dakle, to su oni za koje mogu reći da je individualnost koju razmatramo tražila bliskiju povezanost s njima. Ali posebno među ljudima – teško je naći izraze u jeziku, koji je naravno, oblikovan za zemaljske prilike, za okarakterizirati nadosjetilne stvari – s kojima je naša individualnost sada bila povezana nakon što su i drugi također prošli kroz vrata smrti, među tim ljudima je postojala duhovna povezanost, duhovna veza, kroz stoljeća koja slijede, pa sve do 19. stoljeća.

Iz predavanja o karmi koje sam održao prije osam dana, shvatiti ćete da ono što se događa na Zemlji unaprijed proživljavaju bića najviših hijerarhija, Kerubini, Serafini i Prijestolja, i da onaj tko živi život između smrti i novog rođenja, gleda dolje na nebo duha i duše kao što mi gledamo u nebesa. Serafini, Kerubini i Prijestolja koji proživljavaju, rekao sam, ono što će onda postati naša sudbina kada se ponovno spustimo, što nam je sudbina da ostvarimo.

Pa, u onim kontekstima koji nastaju tamo u duhovnom svijetu, cijelo ovo društvo – koje je sada naravno bilo duhovno društvo u koje je ta individualnost upletena – bilo je predviđeno da mora očuvati napredak čovječanstva kroz stoljeća, a da na njega ne utječe kršćanstvo. Ovo što govorim činit će vam se neobično čudnim; jer netko ima ideju da je ljudski poredak jednostavna stvar kao što čovjek želi da sve bude. Poredak svijeta nije takav, ali ako je s jedne strane misterijom Golgote najmoćniji impuls utonuo u cjelokupni zemaljski razvoj, s druge strane postoji potreba da ono što je bilo prije misterija Golgote odmah ne propadne, već da se pusti da otječe, dakle ne želim reći antikršćanski, već nekršćanski, ono što ne mari za kršćanstvo, pustiti da otječe kroz stoljeća.

A zadatak da podupire taj trend za Europu, da još nastavi nekršćansko vrijeme u stoljećima kršćanstva, pao je na niz ljudi koji su rođeni u arabizmu u 8-om, u 7-om i 8-om stoljeću, jer nije bio izravno kršćanski, ali nije bio tako zaostao kao stare poganske religije, barem se tijekom stoljeća kretao u nekom smjeru. U njemu se rodio niz duša koje bi sada, bez utjecaja zemaljskih uvjeta, trebale prenositi u duhovni svijet ono što ljudski duh može znati, što ljudski duh može osjećati i iskusiti, osim kršćanstva. U određenom smislu, one bi trebale susresti kršćanstvo tek kasnije, u kasnijim epohama zemaljskog razvoja. A to je doista nešto izvanredno značajno, nešto šokantno veliko, vidjeti kako relativno velika zajednica danas živi u duhovnom, daleko od kršćanstva, sve dok se u 19. stoljeću većina tih duša nije spustila u zemaljsku inkarnaciju. Pa naravno, postojale su različite individualnosti, individualnosti s najrazličitijim talentima i raspoloženjima.

Švapski Vischer, Friedrich Theodor Vischer, bio je jedna od prvih duša koja je istupila iz ovog društva u 19. stoljeću. I zapravo je bio lišen, uvelike lišen mogućnosti da uopće nauči mnogo o kršćanstvu. S druge strane, dok je još bio u predzemaljskom postojanju, imao je priliku dobiti impulse od onih duhovnih vođa čovječanstva koji su bili više ili manje bliski kršćanstvu, ali čiji su se pogledi na svijet u smislu svjetonazora razvili u smjeru koji nije primarno ni intrinzično kršćanski.

Naravno da je paradoks ako se o tim stvarima govori na isti način kao o zemaljskim stvarima, ali ja sam rekao da želim riskirati. Za dušu poput ove koju sada imamo na umu, prolazak kroz ovu inkarnaciju u 7. ili 8. stoljeću bila je posebno dobra priprema za zajednički rast s dušama u duhovnom svijetu, kao s dušom Spinoze i slično, naime velikim brojem nekršćanskim kulturnim nositeljima koji su umrli u tim stoljećima i došli u duhovni svijet, posebno kabalističkim kulturnim nositeljima.

I tako pripremljena, ova duša je došla u zemaljsko postojanje u 19. stoljeću – ostale su došle tek nešto kasnije. Svi ostali postali su, nešto kasnijim dolaskom, nositelji znanstvenih osjećaja u drugoj polovini 19. stoljeća. Jer u tome je, naime,

tajna, dragi moji prijatelji, za čudan razvoj znanstvenog mišljenja u drugoj polovini 19. stoljeća, da su gotovo svi nositelji ove znanstvene struje u drugoj polovini 19. stoljeća bili u svom prijašnjem zemaljskom životu, u svom određujućem zemaljskom životu, bili su Arapi, suborci te individualnosti, koja se tada spustila kao Friedrich Theodor Vischer. Jedino što je Friedrich Theodor Vischer – u smislu duševnog i duhovnog prijevremenog poroda – sišao ranije.

To je također duboko ukorijenjeno u njegovu karmu kroz povezanost s onim dušama s kojima je Hegel imao veze prije nego što je sišao u zemaljski život. Friedrich Theodor Vischer također je imao veze s tim dušama u svom duhovnom životu. To je na njega utjecalo kroz njegovo individualno usmjerenje, posebno na ono što je hegelijanstvo bilo na Zemlji. Njegovo hegelijanstvo spasilo ga je od izrastanja u više-manje potpuno materijalističko-mehanicistički pogled na svijet. Da se rodio nešto kasnije, kao i ostali njegovi duhovi, njegova bi ga estetika odvela u vrlo uobičajeni materijalistički smjer. Tako je bio zaštićen od onoga što je prošao u pred-zemaljskom životu, a i svojim ranijim silaskom. Ali on to nije mogao zadržati. Zato je napisao ovu razornu kritiku vlastite estetika, jer nije sasvim odgovarala njegovoj karmi, već se dogodila kao zaokret njegove karme. U potpunosti bi odgovaralo njegovoj karmi da se rodi s ljudima druge polovine 19. stoljeća koji su definitivno bili prirodoznanstveno nastrojani, koji su mu bili suborci u prethodnom zemaljskom životu i koji su pripadali arabizmu, s onima istog usmjerenja misli.

Sada se događa neobična stvar: Kroz otklon u karmi, koji će se izbalansirati u kasnijem zemaljskom životu Friedrich Theodor Vischera, on najprije postaje hegelijanac, odnosno istrgnut je, premda unaprijed određeno pred-zemaljskim postojanjem, ali ne i zemaljskom karmom, istrgnut je iz pravocrnog smjera njegove karme. Ali u određenoj dobi to više ne može podnijeti. Mora ući u svoju karmu. On odbacuje svoju estetiku u pet svezaka, i podliježe iskušenju da izgradi estetiku na način koji bi prirodoslovci odobrili. Svoju prvu estetiku pogledao je od vrha do dna, krenuo od principa i prešao na osjetilne pojave. To sada kritizira u korijenu i izdanku. Sada želi graditi estetiku odozdo prema gore, postupno se uzdižući od činjenica do principa. I vidimo ogromnu borbu, vidimo kako radi na uništavanju vlastite prve estetike. Vidimo odstupanje njegove karme, i kako je bačen natrag u svoju stvarnu karmu, odnosno spojen s onima čiji je drug bio u prethodnom životu na Zemlji.

I zaista je potresno značajno vidjeti kako Friedrich Theodor Vischer zapravo ne napreduje s ovom drugom strukturom svoje estetike, baš kao da se nešto kaotično uvlači u cijeli njegov intelektualni život. Pričao sam vam o filistru, tom neobičnom ponašanju filistra, također i u vezi Goetheova *Fausta*. Sve je to jer se osjeća nesigurno, a ipak se želi vratiti svojim starim suborcima. Treba samo uzeti u obzir koliko snažno nesvjesno djeluje u karmi, ovo nesvjesno, koje je onda svjesno za viši stupanj percepcije. Ali treba se samo sjetiti kako su neki prirodoslovci filistri mrzili Goetheova *Fausta*! Sjećate li se izjave koju sam jučer dao od Du Bois-Reymonda: da bi bilo bolje da pusti Fausta da napravi netko otkriće radije nego da priziva duhove, evocira duh Zemlje, a zatim ih udruži s Mefistom ili zavodi mlade djevojke ne oženivši ih. Du Bois-Reymond sve to gleda kao ludiranje, Goethe je trebao opisati heroja koji izumi električni stroj, pumpu zraka! - Tada bi to bilo društveno ispravno,

dotični bi mogao postati i gradonačelnik Magdeburga. Iznad svega, ne bi trebalo biti tragedije Gretchen, već da se umjesto scene u tamnici održi pravo građansko vjenčanje. Pa, naravno, opravdano je s određene točke gledišta; ali Goethe sigurno nije to mislio.

Nije li istina, Friedrich Theodor Vischer jednostavno više nije bio u potpunoj sigurnosti kada je, kao što sam rekao, doživio ovaj preokret karme. No, uvijek je iznova bio guran natrag, i nesvjesno, iako je bio slobodan duh, uvijek je uživao kada bi čuo kako filistri grde Goetheova *Fausta*. Pritom naravno, postaje duhovit; to je kao da se dvojica dodaju s grudom snijega. Upravo kada se promatraju stvari o ljudskom biću koje su više stvar vizije, osvjetljavamo imaginacije koje vode iza kulisa materijalne egzistencije.

To je pravi spektakl. S jedne strane, tu su prvorazredni filistri poput Du Bois-Reymonda: Goethe je trebao prikazati Fausta kao gradonačelnika Magdeburga, izmisliti stroj za elektrifikaciju i pumpu zraka, neka se Gretchen uda – zar ne, oni su filistri prvog reda! Pa to je u podsvijesti jer postoji karmička veza. Svi su oni također bili Maori, ljudi koji su bili s Friedrich Theodor Vischerom u arabizmu. To ga je privlačilo, osjećao se rodbinski, ali opet nije; u međuvremenu su ga dotaknule druge struje koje su mu upravo dale otklon karme. I sada, kada su filistri prvog reda, bacili svoje grude snijega, on ih je bacio natrag i rekao: Netko bi trebao napraviti disertaciju o, primjerice, ozeblinama gospođe Christiane von Goethe i simboličko-alegorijsko-mitološkim figurama u drugom dijelu *Fausta*. Nije li istina, to je filistarska domišljatost, filistarstvo drugog reda.

Uzimajući te stvari u njihovoj pravoj vrijednosti, to je ono što nas udaljava od pukog intelektualnog i i onda omogućuje da se približimo percepciji. Pa, prije svega, želio sam vam dati nagovještaj – na ove stvari ću se još vraćati – kako se može razumjeti jedan zemaljski život na temelju prethodnih zemaljskih života.

Figura koja je hodala okolo Stuttgartom za mene je zapravo bila od ogromnog značaja. Opisao sam vam jučer: divne plave oči, pomalo crvenkasto-smeđu punu bradu, držeći ruke kako sam vam opisao. Vidite, vizija njega nije se poklapala s fizičkim stavom Swabian Vischera dok je hodao uokolo Stuttgartom, jer čak ni okultnom gledanju nije izgledao kao reinkarnirani Arap. To sam uvijek iznova ostavljao po strani, jer se postaje, ne mogu reći skeptičan, ali sumnjičav u svoje vizije. Želi se konačna potvrda. Stalno sam to ostavljao po strani, dok se zagonetka nije riješila na sljedeći način:

Taj je čovjek – on je u to vrijeme također bio muškarac – smatrao je svojim idealom ljude koji su mu došli u susret sa sjevera, posebno koje je susreo u Siciliji. Tada je postojala mogućnost da se, takoreći, bude ponesen od ljudi kojima se posebno divimo. I tako je u sljedećoj inkarnaciji dobio svoju figuru od onih s kojima se borio. To je onda, kao što sam rekao, riješilo zagonetku oko stasa.

Jučer sam stavio pred vaše duše drugu osobnost, *Franza Schuberta*, u vezi s njegovim prijateljem i zaštitnikom, barunom *von Spaun*, i u vezi s njegovom elementarnom prirodom, koja je s jedne strane, u tako rijetkim slučajevima kao što sam pokazao, mogla biti veoma nasilna, a s druge je strane bila izuzetno delikatna,

poput šetača u snu koji ujutro prilikom ustajanja zapisuje svoje najljepše melodije. Izuzetno je teško dobiti sliku o ovoj ličnosti. Ali u ovom slučaju sliku daje upravo veza sa *Spaunom*. Jer s *Franz Schubertom*, ako ga želite pronaći u okultnom polju u retrospektivi – ako smijem upotrijebiti taj izraz – imate osjećaj, ako se smijem trivijalno izraziti: *Schubert* uvijek izmiče kada se želite vratiti u njegovu prethodnu inkarnaciju. Ne vraćate se lako, to izmiče.

To je zapravo nešto suprotno sudbini, želio bih reći, Schubertova djela nakon smrti Franza Schunerta, nešto što izgleda kao suprotnost tome. Sa Schubertovim djelima, s njegovim skladbama, bilo je to da se, kada je Schubert tek umro, o njemu znalo vrlo malo, u narodu se malo znalo. Tada su prolazile godine, postajao je sve poznatiji, a bilo je već vrlo kasno, sedamdesetih i osamdesetih godina 19. stoljeća, kada su svake godine uvijek dolazila nova djela Franza Schuberta. Bilo je zanimljivo, jer je Schubert iznenada, nakon što je davno umro, postao najplodniji skladatelj. Njegova djela su se stalno pojavljivala. Čovjek se uvijek vraćao Schubertu.

Ali ako se duhovno osvrnete od Schubertova života u 19. stoljeću do njegovog ranijeg zemaljskog života, onda se gubi trag. Nije ga lako pronaći.

S druge strane, još uvijek je relativno lako moguće pronaći tragove baruna von Spauna. I ova linija, vodi natrag u vrijeme 8. i 9. stoljeća, ali u Španjolsku. Barun von Spaun je bio kastiljski princ kojeg su smatrali izuzetno mudrim, koji se bavio astrologijom i astronomijom u smislu tog vremena, čak je reformirao i oblikovao astronomske tablice, a koji je u određenom trenutku pobjegao iz domovine, i u određenom trenutku svog života morao je pronaći utočište kod najjačih neprijatelja kastiljskog stanovništva toga doba, Maora.

I tu mora ostati neko vrijeme nakon bijega, a onda se s jednom maorskom osobnošću razvija izvanredno delikatan odnos, u kojoj se krije individualnost kasnijeg Franza Schuberta. A taj bi kastiljski princ zasigurno propao da se u to vrijeme ta delikatna osobnost među Maorima nije pobrinula za njega i upoznala ga, kako bi još neko vrijeme mogao nastaviti svoj ovozemaljski život, na duboko zadovoljstvo obojice.

Ono što vam govorim udaljeno je od svih mogućih intelektualnih promišljanja. Čak sam i ukazao kakav je to bio zaobilazni put. Ali na tom zaobilaznom putu vođeni smo do činjenice da je u Franzu Schubertu reinkarnirana maorska osobnost, ali koja je u to vrijeme bila prilično daleko od obrade glazbe u duši, a s druge strane je, s najvećom sklonošću, za sve ono što je u arapskoj kulturi obrađeno fino umjetnički, ne želim reći promišljeno, ali obrađeno finim mišljenjem, što je preneseno iz Azije, preko Afrike i onda konačno dospjelo u Španjolsku.

U tadašnjoj inkarnaciji te osobe, razvila se prije svega ona nezahtjevna, a opet energična mekoća duše, koja se, rekli bi se, umjetnički maštovito, somnabulistički, dočarala u sljedećoj inkarnaciji, u inkarnaciji Franza Schuberta. S druge strane, ta je osobnost također morala sudjelovati u teškim bitkama koje su se tada ponovno vodile između Maora i ne-maurskog stanovništva, kastiljskog, aragonskog stanovništva i tako dalje. A onda se razvila ona suzdržana emocionalna crta, koja je tada, rekao bih, samo u posebnim prilikama u Schubertovu životu izlazila oprezno.

I čini mi se da kao što čovjek razumije posljednji ovozemaljski život Friedricha Theodora Vischera samo ako ga pogleda s pozadinom njegova arabizma, i sama posebnost Schubertove glazbe shvatit će se, posebno pozadina nekih njegovih pjesama, ako tamo već imate percepciju – nisam to konstruirao, to proizlazi iz činjenica – ako se već ima percepcija: nešto duhovno i azijsko neko je vrijeme obasjavalo pustinjsko Sunce, pa se bistrilo u Europi, pa prošlo kroz duhovni svijet između smrti i novog rođenja, a onda se ponovno rodilo u čistom čovječstvu, izvan svog umjetničkog društvenog konteksta, u siromašnom školskom učitelju.

Treća osoba o kojoj sam govorio jučer – kao što sam rekao, sada ću prvo nagovijestiti ove stvari, na neke stvari se možemo vratiti – treća osoba o kojoj sam govorio, Eugen Dühning, bila mi je jako zanimljiva iz razloga, jer sam, kao mladić, imao poseban interes za njegove spise. Bio sam svjestan Dühningovih fizikalnih i matematičkih spisa, posebno: *'Neue Grundmittel und Erfindungen Zur Analysis, Algebra, Funktionsrechnung'* i njegovo tretiranje zakona temperature ključanja, bio sam oduševljen ovim stvarima. Ludo me iznervirala takva knjiga kao što je *'Sache, Leben und Feinde'*, gdje piše svojevrsnu autobiografiju. To je zapravo nešto stvarno samozadovoljno, ali strašno samozadovoljno; da i ne govorimo o nečemu što podsjeća na maliciozne brošure, poput *'Die Ueberschätzung Lessings und dessen Anwaltschaft für die Juden'*. Opet, mogao sam se diviti *'Kritische Geschichte der allgemeinen Prinzipien der Mechanik'* sve dok unutra nije bio lav, već samo lavlje kandže. Bilo je pomalo neugodno, za priču o mehanici, zar ne, pričao je o tračevima, recimo, gospođi Helmholtz, jer se tu manje radilo o Hermannu Helmholtzu kojeg Dühning toliko vrijeđa, ali sve se zapravo svelo na brbljanje – da, na krug oko gospođe Helmholtz. Ali dobro, to su takve stvari. Brblja se u svakakvim krugovima. Brblja se čak i u antropozofskim krugovima. Ipak, od Božića imate novu liniju vlaka, možete saznati razne stvari o kojima se tu i tamo brblja u antropozofskim krugovima, što je vrlo suvišno, a pod određenim okolnostima može postati i neugodno za dotične brbljavce, tamo to sami možete doživjeti. Ali kao što sam rekao, proživio sam sve nijanse štovanja, uvažavanja i kritiziranja neke osobe i ljutnje na nju, u spisima Dühninga. I shvatiti ćete želju da se u pozadini prethodnog života na Zemlji, želi vidjeti kako se takvo nešto razvilo.

Ali ovdje opet nije bilo lako, a prije svega – ne želim se suzdržavati od spominjanja ovih stvari – prvo su, slike bile obmanjujuće. Kad god se pristupi takvim istraživanjima, uvijek se stječu svakakvi dojmovi, ponekad i strašni. I sjedio sam jednom za stolom u Budimpešti, tamo su se okupili reinkarnirani Josip II, Fridrik Veliki, markiza od Pompadura, Seneca, vojvoda od Reichstadta, Marija Antoaneta, a onda im se tijekom večeri pridružio Wenzel Kaunitz. Bili su za stolom u kavani, to jest, ljudi su mislili da su to, mislili su da to jesu. Pa, mislim, uvijek nešto ispliva kada ljudi razmišljaju ili počnu raditi nekakvu vidovitu glupost ili nešto slično. Kao što rekoh, do grešaka se lako dolazi, jer se ponekad doista radi o tome da se krene od najsazetije točke u životu svake osobe, odnosno u određenom zemaljskom životu, kako bi se na određeni način to vratilo. A kod Dühninga dugo nisam uspijevao pronaći točku sažetka.

Pa sam učinio sljedeće. Sjetio sam se onoga što mi se na njemu isprva najviše dopalo: to je njegovo mehanicističko-materijalističko, ali zapravo u određenom

smislu barem intelektualno-duhovno poimanje svijeta. Razmišljao sam kako sve to ima veze s konačnim svijetom prostora, s konačnim svijetom vremena, pa sam konstruirao cijeli Dühringov svjetonazor. Lako je to učiniti. Ali kada se to napravi i gleda unatrag na prethodne inkarnacije, postoji bezbroj inkarnacija i opet zabluda. Da, ne možete pronaći ništa; rezultiraju brojne inkarnacije, kojih naravno nema i ne može biti u tolikom broju: one su samo odraz sadašnje inkarnacije. To je baš kao da imate ogledalo ovdje u hodniku i jedno tamo, sve vidite zrcaljeno u beskraj. Pa mi je palo na pamet da intenzivno formiram ideju: kakav je to svjetonazor kojeg Dühring ima, sasvim jasno? Sada izostavljam sve što se sastoji od kriticizma, zlostavljanja i druge trivijalnosti, izostavljam sve, uzimam samo ono što je veliko, koje mi je još uvijek dovoljno antipatično kao svjetonazor, ali koje je posljedica načina na koji to Dühring predstavlja, bio je simpatičan – zamišljam to živo. Sada počinjem stvarati jasnu sliku Dühringove stvarnosti. Sve to vidi od određene godine nadalje kao slijepac! Slijepa osoba uopće ne vidi svijet! Stoga ga predstavlja drugačije od osobe koja vidi. A zapravo, obični, htio bih reći, svakodnevni materijalisti, svakodnevni mehanicisti, oni se razlikuju od Dühringa. Dühring je u usporedbi s njima briljantan. Zaista, svi ovi ljudi koji su izgradili svjetonazore, debeli Vogt, Büchner, Moleschott, Spiller, Wießner, i ostali, kako ih zovu – kod njih je to sasvim različita stvar od onoga kako Dühring izgrađuje ovaj svjetonazor. Također možete vidjeti da je već imao sklonost suprotstavljati se određenom obliku ovog pogleda na svijet kada je još mogao vidjeti, te da mu je taj pogled na svijet samo dogovarao samo kada više nije mogao vidjeti, nego je prostor oko njega bio zamračen. Jer principi na kojima je Dühring izgradio svoj svijet u osnovi pripadaju mračnom prostoru. Kada zamislite da je to učinio netko tko vidi, tada nešto nije u redu.

Sada razmislite, to je sada ogromna istina s Dühringom, s Dühringom je drugačije, kod Dühringa postoji istina: drugi vide i stvaraju svjetonazore kao slijepci; Dühring je slijep i stvara svjetonazor poput slijepca. Sada je to nešto zapanjujuće. I kad jednom dođete do toga, pogledate tu osobu i znate: ovdje je netko tko je u svojoj evoluciji duše bio poput slijepca, čije gledanje postaje mehanicističko jer je slijep. Zatim ga se ponovno pronalazi u početku – i tu dolaze u obzir dvije inkarnacije – nalazi se usred tog pokreta na kršćanskom istoku kao onaj koji, oko 8. ili 9. stoljeća, kao onaj koji štiti uništavanje svega slikovnog kao ikonoklast, a kasnije će ih ponovno postavljati. Posebno je u Carigradu izražena ova borba za religiju sa slikama ili religiju bez slika. Ovdje nalazimo kasniju Dühringovu individualnost kao osobu koja sa svim entuzijazmom juriša za kulturalni život bez slika, s pravom plaćeničkom naravi. I želio bih reći da se čisto u fizičkoj borbi sada u njemu vidi sve što kasnije izađe na vidjelo u riječima.

Nešto mi je bilo iznimno zanimljivo: u drugom svesku rada Juliusa Robert Mayera nalazi se čudna riječ. Zapravo vidite cijelu stvar! Kao ikonoklast, Dühring je imao poseban način vitlanja sabljom, tim osebujnim jataganom, koji se u to vrijeme postupno razvijao. Pronašao sam sklad – to stvarno ovisi o slikovnim detaljima, zar ne – u jednoj riječi u knjizi Juliusa Robert Mayera. To poglavlje ima naslov: 'Schlichologisches', *Schlichologisches* na njemačkom sveučilištu i tako dalje! Gdje podmuklo udeš sa strane!

Kao što je oblikovao lijepi izraz '*Intellectuaille*' povezano s '*Kanaille*', tako formira i '*Schlichologisches*'. On izmišlja najrazličitije riječi. Kao što sam rekao, može se puno toga vidjeti u takvim naizgled podređenim stvarima. I koliko god to paradoksalno zvučalo, zapravo ne dolazimo do veze između različitih zemaljskih života ako nemamo osjećaj da nešto vidimo u simptomima. Svatko tko ne može zaključiti o njenom karakteru iz načina na koji osoba hoda ili kako korača, neće lako napredovati u stvarima koje sada predstavljam. Morate moći vidjeti kako je način na koji je osoba vitlala sabljom u to vrijeme, uskočio u riječi koje je formirala.

A taj je Dühring zapravo toliko gundao, pogotovo protiv učenih 'zavedenih'! Rekao je da bi bio zahvalan da nema imena koja ga podsjećaju na staru znanost. On ne želi nikakvu logiku, želi imati anti-logiku, ne sofiju, anti-sofiju, ne želi znanost, želi anti-znanost. On bi najradije radio sve 'anti'; tako izričito kaže. Pa, ovaj čovjek, koji je tako grdio sve naučeno, bio je u inkarnaciji, koja je iza ove vatrenog ikonoklasta, još uvijek unutar škole grčkih stoika, pravi stoički filozof. U davnim danima Dühring je i sam bio vrsta ljudi koje žestoko zlostavlja; u trećoj inkarnaciji natrag bio je filozof, stoički filozof, jedan od onih koji su se povukli iz zemaljskog života.

Ali tada mi je prvi put sinulo: ogroman broj misaonih oblika koji se mogu naći kod Dühringa, nalaze se kod stoika! Samo nije uvijek tako lako! Mogla bi se napraviti disertacija o misaonim oblicima kod stoika i Dühringa.

Dakle, prvo se vraćate u doba ikonoklasta, oko 9. stoljeća, u Istočnoj Europi gdje je Dühring bio ikonoklast, a zatim natrag u 3. stoljeće prije Krista, u stoičko doba stare Grčke.

I sada je opet šokantno: stoik koji je nezahtjevan u životu, povlači se od onoga što nije neposredno potrebno za život, onaj tko se povlači tijekom drugog sljedećeg života pred pogledom na zemaljski život. U njemu se to ostvaruje. Onda je on upravo taj koji na grandiozan način pokazuje sljepoću modernog svjetonazora.

Kakva god bila pozicija Dühringova svjetonazora, tragično i šokantno je to, što je Dühring personifikacija onoga što je stvarno prevladavajući svjetonazor u 19. stoljeću. Ovaj stoik, koji je odbio pogledati u svijet, postao je slijep; ovaj ikonoklast, koji je htio uništiti slike, ne podnosi nikakvu sliku, pretvara povijest književnosti i poezije u ono što je postala u Dühringova dva sveska o '*Velikim ljudima pera*', gdje nisu samo Goethe i Schiller ostali po strani već u najboljem slučaju čovjek kao Bürger igra nekakvu ulogu. Ovdje imamo istinu onoga što je drugdje prikazano lažno. Inače bi ljudi tvrdili: Mehanicizam, materijalizam druge polovine 19. stoljeća koji vidi! Ne, to je neistina, on ne vidi, on je slijep, a Dühring ga predstavlja onakvim kakav doista jest!

Dakle, reprezentativna ličnost, pravilno promatrana, ujedno predstavlja i svjetsku povijesnu karmu, karmu koju je sama civilizacija imala u svom svjetonazoru u drugoj polovini 19. stoljeća.

O ovim stvarima još ćemo govoriti sljedeći put.

Predavanje 15 ožujka 1924

IX

Ovdje govorimo o karmi, putevima ljudske sudbine, a na prošlom predavanju smo razmatrali sudbinske veze, koje bi mogle biti prikladne da bace malo svjetla na način na koji sudbina djeluje kroz različite zemaljske živote. Odlučio sam, iako je odluka dvojben, jednom progovoriti o takvim detaljima karmičkih veza, i želio bih još malo nastaviti s takvim razmatranjima.

Vidjeli ste kako je, kada se raspravlja o karmičkim vezama, postalo potrebno razgovarati o određenim detaljima u životu i prirodi osobe koji bi inače mogli proći nezapaženo. Tako sam pokazao jedan detalj u prijelazu fizičke osobitosti jedne inkarnacije u određeno duševno stanje sljedeće inkarnacije, u slučaju Dühringa. Jednostavno je slučaj kada se tražeći ljudska bića približimo duhovnim svjetovima, s jedne strane, sve duhovno gubi apstraktnost, postaje moćno, postaje djelotvorno. S druge strane, fizičko, također i ono što je izraženo u ljudskom tijelu, gubi svoju, da, moglo bi se reći, materijalnost, dobiva duhovno značenje, dobiva određeno mjesto u cjelokupnom kontekstu ljudskog života.

Kako zapravo funkcionira sudbina? Sudbina djeluje tako da djeluje iz cjelokupnog jedinstva čovjeka. Ono što čovjek traži u životu iz nagona karme, što se potom razvija prema sudbini, posljedica je činjenice da sile sudbine, koje idu iz života u život, u svojoj delikatnosti utječu na sastav krvi i iznutra uvjetuju da se regulira nervna aktivnost, ali također potiču duševno-instinktivnu prijemčivost za ovo ili ono. A nije lako prodrijeti u nutrinu sudbinskih, karmičkih konteksta, ako se ne obrati pažnja na pojedinačne izražaje osobe – naravno uvijek okom duše. Doista za karmičku kontemplaciju jednako je važno biti zainteresiran za pokret ruke kao i za veliki duhovni talent. Jednako je važno znati promatrati – naravno i s duhovne strane, prema astralnom tijelu i egu – kako osoba sjeda, moći promatrati recimo, kako ispunjava svoje moralne obveze. Jednako je važno voli li se čovjek mrštiti ili se lako mršti, koliko je važno i je li pobožan ili nepristojan. Mnogo toga što se nekome čini beznačajnim u običnom životu, iznimno je važno kada počnemo razmišljati o sudbini dok se ona prepliće od zemaljskog života u zemaljski život, a nešto od onoga što se čini posebno važno za ovu ili onu osobu postaje manje važno.

Općenito govoreći, kao što znate, nije lako obratiti pažnju na tjelesne osobitosti, naprimjer. One su tu, i morali bi naučiti promatrati ih prirodno bez da povrijedimo svoje bližnje, što bi bio slučaj kada bi ih promatrali samo radi promatranja. To zapravo nikada ne bi smio biti slučaj, sve što se radi u tom smjeru trebalo bi doći sam od sebe. Ali ako je netko uvježbao pažnju, individualne osobitosti se pokažu kod svake osobe, osobitosti koje se spadaju u sitnice ali koje mogu biti važne za karmičku kontemplaciju u najeminentnijem smislu. Ali ljude s obzirom na njihove karmičke veze možemo promatrati samo ako možemo razlučiti osobitosti.

Za mene je prije nekoliko desetljeća filozof *Eduard von Hartmann* bio izuzetno zanimljiva ličnost, kako u odnosu na unutarnji duhovni život ove ličnosti, tako i u odnosu na vanjski život. Posebno me zanimao ovaj filozof. Ali ako sada gledam na njegov život na takav način da to promišljanje vodi do karmičke refleksije, onda ono što je vrijedno moram staviti pred svoju dušu na sljedeći način. Moram sebi reći da je Eduard von Hartmann, filozof nesvjesnog, filozofiju gradio u početku na eksplozivno način. Stvarno je ovako: mislioci 19. stoljeća – oprostite ako zvuči kao da kritiziram, ne mislim to neljubazno – tako eksplozivno djelo primili su s velikom apatijom. Zaista, ljudi 19. stoljeća, naravno i s početka 20. stoljeća, jednostavno se ne mogu probuditi iz svog flegmatičnog stava za sve što zapravo pokreće svijet iznutra, U ovom našem duhovno flegmatičnom dobu doista se teško može pronaći entuzijazam na dubok način.

Naprimjer, u drugom ciklusu predavanja u to vrijeme morao sam opisati povijesnu činjenicu: sukob rimskog svijeta sa sjevernim germanskim plemenima u vrijeme Velike seobe, u vrijeme kada se kršćanstvo širi na sjever iz južnih grčko-latinskih područja. Samo pred sobom morate imati ove fizičke pretke srednjoeuropskog i južno-europskog svijeta da steknete dojam koliko je ljudske impulzivnosti bilo u svijetu. Germanska plemena koje su Rimljani susreli u prvim kršćanskim stoljećima znala su što znači živjeti u jedinstvu s duhovnim snagama prirode. Ti su se ljudi ponašali prema duhovnom sasvim drugačije od nas. Većinom su još bili zahvaćeni instinktivnom sklonošću prema duhovnom. I dok danas obično govorimo flegmatično, tako da jedna riječ slijedi drugu, kao da u riječima nije ništa stvarno, ti ljudi bi pretočili u jezik ono što su doživjeli. Za te ljude puhanje vjetra bilo je jednako fizička gesta duhovnog, manifestacija duhovnog, kao i kada čovjek pomiče ruku. Netko bi ovo puhanje vjetra, treperenje svijetla na vjetru koji puše, shvatio kao izraz Wotana. I kada ove činjenice stavite u jezik, kada ove stvari stavite u jezik, u jezik stavljate karakter onoga što ste doživjeli. Ako bismo to htjeli izraziti modernim jezikom: '*Wotan weht im Winde*' (Wotan tka u vjetru) – riječi su slične onima u starim vremenima – tada se to iskustvo ulijeva dolje u jezik! Kada osoba podigne pogled, postane svjesna grmljavine koja izbija iz oblaka, a iza te geste, iza ove prirodne geste grmljavine, gleda i izražava duhovna bića: '*Donner* (ili *Donar*) *dröhnt im Donner*' (Donner ili Donar huči u grmljavini) – u suvremeni se jezik ulijeva ono što je na sličan način zvučalo u starom jeziku. I onda, kao što su ovi ljudi osjećali duhovno u djelovanju prirode i izražavali to svojim jezikom, tako su kada su išli u bitku izražavali božanstvo pomagača, koje je živjelo u njihovim udovima, koje je živjelo u njihovim gestama. I tu su imali svoj štit, svoj moćni štit, i jurišali su, može se reći, držeći štit. A činjenica da je, bio to dobar ili demonski duh, to upalo u jezik, koji je snažno rezonirao, sve su to izražavali kada su jurili u napad riječima: '*Ziu Zwingt Zwist*'! To rečeno iza štita, uz bijes i žudnju za bitkom, zaista je bilo poput oluje! Morate misliti na štitove iz tisuću grla odjednom. U ranim stoljećima, kada su ljudi s juga došli u sukob s onima koji su se ulijevali dolje iz Srednje Europe, nije vanjski tijek bitke imao odlučujući učinak. Bili su to silni juriši uz krikove prema Rimljanima. Već u prvim danima je bio slučaj da je beznadni strah zavladao narodima koji su se približavali s juga. Koljena su klecala od '*Ziu Zwingt Zwist*', koje je urlalo tisuću grla iza štitova.

I zato treba reći: Naravno, ti ljudi su se vratili, ali postali su flegmatični! Mnogi su tada urlali, a danas su postali flegmatični, flegmatični do najvišeg stupnja, prihvatili su unutarnji stav duše 19. i 20. stoljeća. Ali kada bi se ti momci koji su urlali u tadašnjem stanju duha, vratili u takvo raspoloženje, stavili šiljaste kape, na sadašnju inkarnaciju, rekli bi: Ova flegmatična apatija iz koje se ljudi jednostavno ne mogu probuditi, spada pod noću kapicu; mjesto za to je krevet, a ne poprište ljudskog djelovanja!

Ovo govorim jer želim ukazati na to koliko je bilo malo sklonosti da se nešto učini eksplozivnim poput onoga što je Eduard von Hartmann učinio u svojoj *Filozofiji nesvjesnog*. Prije svega, naravno, govorio je o tome da sve što je svjesno u čovjeku, svjesno razmišljanje, ima mali značaj u usporedbi s onim što nesvjesno vlada i tka u čovjeku, kao što vlada i u prirodi ono što nije podignuto u svijest. O vidovitoj imaginaciji, intuiciji, Eduard von Hartmann nije znao ništa, nije znao da nesvjesno može prodrijeti u ljudsku spoznaju. Istaknuo je kako upravo ono što je stvarno bitno ostaje u nesvjesnom. Ali upravo je iz tih razloga vjerovao da je svijet u kojem živimo najgori koji se može zamisliti. Nosio je taj pesimizam čak dalje i od Schopenhauera i došao do zaključka da bi vrhunac kulturnog razvoja zapravo trebalo biti uništenje cijele ove zemaljske evolucije, uništenje što je prije moguće. Rekao je da ne želi inzistirati na tome da se to učini sutra, jer ne bi bilo vremena za primijeniti sve što je neophodno da se Zemlja stvarno uništi do te mjere da nijedna ljudska civilizacija – uostalom po njemu su bezvrijedne – ne opstane. I sanjao je o tome – to ćete naći u *Filozofiji nesvjesnog* – sanjao je o tome kako će ljudi doći do izuma velikog stroja kojeg mogu staviti dovoljno duboko u Zemlju, da izazove strašnu eksploziju, i cijela Zemlja eksplodira i rasprsnje se u kozmosu.

Zasigurno su neki ljudi bili oduševljeni ovom *Filozofijom nesvjesnog*. Ali kada govore o nečemu takvom, ne vidi se da su time duboko dirnuti. Tako nešto se može reći! To je onda nešto moćno ako se to može reći! Ali ljudi to govore kao da izgovaraju usputnu napomenu, a to je strašno.

Ali to se baš dogodilo, postojao je takav filozof. A onda je ovaj filozof pogledao na ljudski moral na Zemlji. Njegov rad *Phänomenologie des sittlichen Bewusstseins* (Fenomenologija moralne svijesti) me najviše zanimao. Napisao je tada i djelo o vjerskoj svijesti, estetiku, napisao je mnogo toga. I sve je to u početku bilo iznimno zanimljivo, pogotovo kada se niste slagali s njime.

Sada se, naravno, već može javiti želja da se sazna, kakva je sudbinska veza s takvom osobom? U početku ćete, možda, biti u iskušenju, da stvarno uđete u njegovu filozofiju. Pokušati ćete iz filozofskih razmišljanja dobiti neku ideju o prijašnjim zemaljskim životima. Ali tamo nećete naći ništa. Ali upravo mi je takva osobnost bila zanimljiva, iznimno zanimljiva.

I vidite, onda kada imate, rekao bih, okultizam u svom tijelu, onda se pojavljuju impulsi da gledate na pravi način. A postoji činjenica: Eduard von Hartmann je u početku bio vojnik, časnik. *Kürschner Directory*, osim zapisa o njegovom doktoratu iz filozofije i tako dalje, uvijek stavlja i sve do njegove smrti i 'poručnik'. Eduard von Hartmann je u početku bio pruski časnik, a priča se da je bio vrlo dobar časnik.

Vidite, od izvjesnog dana nadalje, to mi se činilo mnogo bitnijim u odnosu na kontekst ljudske sudbine od detalja njegove filozofije. Pojedini njegove filozofije – pa eto, to je sklonost da se prihvati ovo ili ono, da se opovrgne ovo ili ono. Ali to nije toliko važno; svatko tko je naučio malo filozofije to može učiniti. Iz toga ne proizlazi nešto posebno. Ali sada se zapitajmo: Kako dolazi do toga, da je postojao jedan časnik koji je bio dobar časnik, koji je za vrijeme svog časničkog vremena uglavnom mario za vježbe sa sabljom, kako to, on sada postaje reprezentativni filozof svog doba? Kako je to postao?

Da, vidite, dragi moji prijatelji, postao je to jer je bolovao od bolesti koljena, morao je ići u mirovinu i patio je od te bolesti koljena cijeli život. Ponekad ne bi mogao hodati, morao je noge držati uspravno, protegnuo bi ih na sofi. A onda je, upijajući suvremeno obrazovanje, pisao filozofska djela jedno za drugim. Hartmannova filozofija je cijela biblioteka. Puno je napisao.

Ali jednoga dana, dok sam promatrao osobnost, bol u koljenu, početak boli u koljenu, postao mi je od posebne važnosti. Mnogo me više zanimala činjenica da je čovjek u određenoj dobi patio od bolova u koljenu nego što me je zanimalo njegov transcendentni realizam, ili to da je rekao: 'Prvo je postojala vjera Oca, zatim vjera Sina, i u budućnosti će doći religija Duha'. To pokazuje oštrinu uma, ali su se takve stvari više-manje mogle naći na ulicama na svakom kutku u 19. stoljeću. Ali činjenica da filozof postaje kada kao poručnik pati od bolova u koljenu vrlo je važna činjenica. I prije nego čovjek obrati pažnju na takve stvari, dok se dopusti da se bude zasljepljen onim što je naizgled najistaknutije, ne dolazi se do karmičkih veza.

A kada sam uspio na pravi način spojiti problem koljena sa cijelom osobnošću, tada se otvorio pogled na ono što se zapravo u toj osobnosti pojavilo kao nešto što je u skladu sa sudbinom. I tada sam se mogao vratiti. Put do njegovih ranijih inkarnacija nisam pronašao iz glave Eduarda von Hartmanna, već iz koljena. Za druge ljude počinje od nosa i tako dalje. U pravilu nije ono što se obično uzima kao najvažnije za zemaljski život između rođenja i smrti.

Pa, kako je to povezano? Vidite, ljudsko biće koje je pred nama u zemaljskom životu, zapravo je već kao fizičko biće, na što sam više puta skretao pozornost, trodijelno biće. Ima svoju nervno-osjetilnu organizaciju, koja je uglavnom koncentrirana u glavi, ali koja se proteže na cijelu osobu. Ima svoju ritmičku organizaciju, koja se posebno jasno pojavljuje kao ritam disanja, cirkulacija krvi, ali koja se pak proteže preko cijele osobe i izražava se u svemu, a ima i svoju motoričku, metaboličku organizaciju udova, to jest, metaboličku obnovu, zamjenu tvari i tako dalje. Čovjek je tročlano biće.

I s obzirom na cijeli kontekst života, čovjek postaje svjestan: u prolazu kroz rađanje i umiranje, ono što se smatra najvažnijom stvari u zemaljskom životu, glava, ima relativno malu važnost ubrzo nakon smrti. Glava, koja je u fizičkom svijetu najbitniji dio čovjeka, stvarno iscrpljuje svoju bit u fizičkoj egzistenciji; dok je ostatak ljudske organizacije, koja je u fizičkom inferiorna, ima višu važnost upravo u duhovnom. U glavi je čovjek najviše tjelesan i najmanje duhovan. S druge strane, u ostalim članovima svoje organizacije, u ritmičkoj i organizaciji udova, on je duhovniji. Čovjek je najduhovniji u motorici, u aktivnosti svojih udova.

A sada je slučaj da se sve ono što su talenti u ljudskoj glavi, gubi relativno brzo nakon smrti. S druge strane, ono što u nesvjesnom pripada nižim organizacijama duha i duše postaje posebno važno između smrti i novog rođenja. Ali dok je općenito slučaj, da iz jednog zemaljskog života u sljedeći zemaljski život, organizacija osim organizacije glave postaje glava prema svom obliku, također je točno da ono što je prirode volje u glavi, posebno radi u udovima u sljedećoj inkarnaciji. Tko je trom u svom razmišljanju u jednoj inkarnaciji, sasvim sigurno neće trčati brzo u sljedećoj inkarnaciji, već sporost razmišljanja prelazi u sporost udova, kao što je i obrnuti slučaj, sporost udova sadašnje inkarnacije, izražava se u tromom, sporom mišljenju u sljedećoj.

Dakle, postoji preobrazba, interakcija triju različitih dijelova ljudskog bića od jednog zemaljskog života do drugog, od jedne inkarnacije do druge.

Ovo što vam govorim ne govorim vam kao teoriju, već govorim iz životnih činjenica. Vidite, kada je jednom, postojala ta namjera da se posebno osvrnem na bol u koljenu kod Eduarda von Hartmanna, bio sam usmjeren na njegovu raniju inkarnaciju u kojoj je u određenom trenutku dobio sunčanicu. Ovaj sunčani udar, koji je u početku bio sudbonosni uzrok da se preobrazi u krhkost koljena u sljedećem životu, bio je glavobolja. Jednog dana više nije mogao razmišljati; imao je svojevrsnu paralizu mozga. To je izašlo na vidjelo u sljedećoj inkarnaciji u paralizi jednog od udova. A ovo sudbonosno stanje dolaska do cerebralne paralize proizašlo je iz sljedećeg: Ova je individualnost bila jedna od onih koji su tijekom križarskih ratova išli na Orijent i borili se tamo u Aziji protiv Turaka i Azijata, Ali koji su se u isto vrijeme naučili silno diviti Azijatima. Nakon što je ova individualnost s divljenjem primila sve s čime su se križati susretali u smislu duhovnosti na Orijentu, nakon što je sve to upijala, postala je svjesna osobe za koju je instinktivno osjećala da je imala nešto s njom u još ranijem zemaljskom životu. Račun, takoreći, koji je trebalo podmiriti između ove i ranije inkarnacije, to je bio moral. Preobrazba sunčeva udara u jednoj inkarnaciji na nevolju s koljenom u koljenom u sljedećoj izgleda u početku kao čisto fizička stvar; ali kad god je riječ o sudbini, ona stvar uvijek vraća na nešto moralno, ovdje na činjenicu da je iz još ranije inkarnacije nosila impuls snažne, bijesne borbe protiv osobe s kojom se suočavala. I potjera za ovim neprijateljem počinje na žarkom Suncu. Bila je nepravedna. Vratila se na samu individualnost progonitelja, jer joj je blistava sunčeva svjetlost paralizirala mozak. Ono što je trebalo dovesti u pitanje u ovoj borbi proizlazilo je iz činjenice, dragi moji prijatelji, da je u ranijoj inkarnaciji ova individualnost bila posebno pametna, bila je izuzetno pametna. Sada se moglo nazrijeti još raniju inkarnaciju, gdje je bila posebna pamet. A protivnik s kojim se ova individualnost suočila tijekom križarskih ratova, taj je protivnik bio stjeran u kut od ove pametne individualnosti u ranijoj inkarnaciji, bio je u nepovoljnom položaju. To je dalo moralnu povezanost, dalo impuls za borbu i tako dalje. To se vratilo na moral, jer su se snage koje su se tamo razvije vratile u raniju inkarnaciju.

Tako pronađemo tri uzastopne inkarnacije individualnosti: Izuzetno pametna, pronicljiva osoba u vrlo stara vremena – jedna inkarnacija. Nakon toga, križar koji u jednom trenutku, uzrokovano upravo onim što je učinila njegova pamet, doživi cerebralnu paralizu, pamet se gasi, ali nakon što je ta pamet stekla ogromno

divljenje za orijentalnu civilizaciju. Treća inkarnacija: Pruski časnik koji se mora oprostiti od karijere zbog bolova u koljenu, sada ne zna što bi, uzima filozofiju, i piše impresivnu knjigu '*Filozofija nesujesnog*', koja je potpuno izrasla iz civilizacije druge polovine 19. stoljeća.

Pa, ako imate takvu vezu, onda odjednom svijetle stvari koje su prije bilo vrlo mračne. Jer vidite, kad sam čitao Hartmanna, a da nisam poznao te veze kao mladić, uvijek sam imao osjećaj: Da, ima tu nečeg pametnog. Ali kad pročitam stranicu: Da, ima nešto strašno pametno, ali to pametno nije na ovoj stranici. Uvijek sam želio okrenuti stranicu i pogledati natrag da vidim je li to prava stvar. To nije pametno danas, ali je bilo pametno jučer ili prekjučer.

Svjetlost mi je došla tek kad sam vidio: ova pamet, posebna pamet, bila je već prije dvije inkarnacije unatrag i još uvijek djeluje. Tek tada pada ogromno svjetlo na ovu literaturu, na ovu Hartmannovu literaturu, koja je, kao što sam rekao, knjižnica sama po sebi, kada se zna da pamet iz mnogo ranije inkarnacije i dalje djeluje.

A kada ste osobno upoznali Hartmanna, razgovarali s njim, zaista ste imali osjećaj: drugi je iza njega, ali čak ni on ne govori; ali onda je iza toga treći koji zapravo daje inspiraciju. Jer kad bi ga slušali, ponekad bi pali u očaj: časnik priča o filozofiji, bez entuzijazma, ravnodušno, s nekim hrapavim tonom, o najvišim istinama. Moglo se primijetiti kako stvari zaista stoje kada se znalo: iza toga stoji razboritost dviju prethodnih inkarnacija.

Svakako, može izgledati i nepoštovanje ako takve stvari pričate, ali nisu bez poštovanja, uvjeren sam da svakom čovjeku može biti vrlo vrijedno imati takve veze za vlastiti život, čak i ako netko mora sebi reći: u svojoj trećoj od posljednje inkarnacije zapravo sam bio jako loš momak! Za život može biti neizmjereno korisno kada netko sebi može reći: bio sam užasno loš momak. - Jednom u nekoj inkarnaciji, da, čak možda ne u samo jednoj, stvarno si bio loš momak! S tim stvarima, vidite, sadašnje inkarnacije su uvijek isključene, kao što su isključene ovdje prisutne inkarnacije.

Također me je zanimalo, jer sam se s tom osobnošću doista upoznao kroz svoj život, sudbonosnom vezom s *Friedrichom Nietzsche*. Nietzscheov problem, gledao sam ga sa svih strana; puno sam pisao i govorio o *Nietzscheu* i gledao *Friedricha Nietzsche* sa svih strana.

Bila je to čudna sudbina. Vidio sam ga samo jednom u životu, u Naumburgu, kad je već bio ozbiljno lud. Poslijepodne, oko dva i pol, medicinska sestra me odvela u njegovu sobu. Ležao je na kauču, s okom nije mogao vidjeti da netko stoji pred njim, bezvoljan; s tim čudnim, umjetnički tako lijepo oblikovanim čelom koje bi vam posebno zapelo za oko. Unatoč tome što mu je pogled bio ravnodušan, ipak se imao osjećaj da pred sobom nemate luđaka, nego osobu koja je cijelo jutro intenzivno radila u duši, ručala i sada legla da razmisli, napola sanjajući o tome što je ujutro razrađeno u duši. Gledano duhovno, zapravo je postojalo fizičko i etersko tijelo, posebno s obzirom na gornje dijelove ljudskog bića, jer je duševno-duhovno zapravo već bilo vani, samo je visjelo na tijelu kao na debeloj niti. U osnovi, neka vrsta smrti već je bila nastupila, ali smrt koja se nije mogla u potpunosti dogoditi jer je fizička

organizacija bila toliko zdrava, da su astralno tijelo i ego koji je pokušavao pobjeći, još uvijek držani izuzetno zdravim metabolizmom – i ritmičkom organizacijom, dok potpuno uništeni nervno-osjetilni sustav više nije mogao zadržati astralno tijelo i ego. Tako je čovjek imao prekrasan dojam da pravi Nietzsche zapravo lebdi nad njegovom glavom. Tu je bio. I dolje je nešto što se tiče duše moglo biti leš, ali nije bilo leš jer se još uvijek svom snagom držalo za dušu, ali samo za donje dijelove ljudskog bića zbog izvanredno zdravog metabolizma i ritmičke organizacije.

Vidjeti nešto poput ovoga može u najdubljem smislu privući pažnju na veze sudbine. U ovom slučaju, međutim, kontekst sudbine prikazan je u drugačijem svijetlu. Ovdje se nije moglo krenuti od bolnog uda ili slično, već se trebalo vratiti na cjelokupnu duhovnu individualnost Friedricha Nietzsche.

U Nietzsche-ovom životu postoje tri razdoblja, koja se moraju strogo odvojiti jedno od drugog. Prvo razdoblje počinje kada je kao vrlo mlad napisao '*Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik*' (Rođenje tragedije iz duha glazbe), oduševljen nastankom glazbe iz prirode grčkih misterija, izvodeći tragediju iz glazbe. Zatim iz istog raspoloženja piše četiri spisa: '*David Friedrich Strauss; der Bekenner und der Schriftsteller*', '*Schopenhauer als Erzieher*', '*Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben*', '*Richard Wagner in Bayreuth*'. To je godina 1876. ('*Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik*' bilo je napisano 1871). '*Richard Wagner in Bayreuth*' je himna u slavu Richarda Wagnera, zapravo možda najbolje djelo napisano od obožavatelja Wagnera.

Zatim za Nietzschea počinje druga epoha. Nietzsche piše svoje knjige, '*Menschliches, Allzumenschliches*', u dva sveska, djelo '*Morgenröte*' i tekst '*Die fröhliche Wissenschaft*'.

Nietzsche, koji je u svojim prvim spisima do 1876. godine bio idealist u najvišem smislu te riječi i želio sve podići do ideala, on se u ovoj drugoj epohi života oprašta od svakog idealizma. Ismijava ideale. Sam sebi jasno daje do znanja: ako ljudi postavljaju ideale ispred sebe, to je zato jer su slabi u životu. Ako netko ne može ništa u životu, kaže, život je bezvrijedan, treba težiti idealu. I tako Nietzsche pojedinačne ideale razbija, stavlja ih, kako kaže, na led, shvaćajući ono što predstavlja božansko u prirodi kao nešto ljudsko, upravo sitno. Ovdje je Nietzsche učenik Voltaire-a, Voltaire-u je posvetio i knjigu. Nietzsche je ovdje potpuno racionalist, intelektualist. I to traje otprilike do 1882 ili 1883. Tada počinje posljednja epoha njegova života, gdje razvija ideje poput one o vječnom ponavljanju, gdje kao ideal čovjeka razvija Zaratustru. Zatim piše svoju '*Also sprach Zarathustra*' u stilu himne.

Zatim ponovno vadi svoje bilješke o Wagneru. To je vrlo čudna stvar! Ako ste upoznali Nietzscheov način rada, to je zaista čudno. Pročitajte danas tekst '*Richard Wagner in Bayreuth*': to je entuzijastična himna, u slavu Richarda Wagnera. Sada se u posljednjoj epohi pojavljuje knjiga '*Der Fall Wagner*': sve što je moguće reći protiv Wagnera nalazi se u ovoj knjizi.

Ako želite biti trivijalni, možete reći: Nietzsche je upravo promijenio strane, predomislio se. Tko god je upoznat s Nietzscheovim rukopisima, to ne kaže. Jer ako

je Nietzsche napisao u svojoj knjizi '*Richard Wagner in Bayreuth*' nekoliko stranica kao oduševljenu himnu o Wagneru, on je onda nastavio zapisivati i sve što je mogao reći protiv njega. Zatim je napisao još jednu himnu u slavu i opet je napisao što je imao protiv. Cijeli '*Der Fall Wagner*' zapravo je napisan već 1876. godine. Samo ga je vratio, stavio sa strane, i ispisao samo himnu oduševljenja. Kasnije je samo uzeo svoje stare bilješke i umetnuo nekoliko oštrih rečenica.

Ali imao je tendenciju u posljednjoj etapi svog života napadati, što bi ranije odbacio. Vjerojatno da su rukopisi koje je ostavio po strani, jer se ne slažu u potpunosti s '*Richard Wagner in Bayreuth*' stradali u požaru, uopće ne bi bilo '*Der Fall Wagner*'.

Vidite, ako pratite ove tri epohe, sve su redom prožete ujednačenim karakterom. Pa čak i posljednji spis, u svakom slučaju zadnji objavljeni spis, '*GötzenDämmerung, oder: Wie man mit dem Hammer philosophiert*', gdje je sve, takoreći, prikazano s druge strane, čak i ovaj posljednji spis nosi nešto od osnovnog karaktera Nietzscheove duhovnosti. Tek kad je ovaj rad sastavljen, u starosti, postaje imaginativan, živ. Naprimjer, želi okarakterizirati Micheleta, francuskog pisca Micheleta. Zasnivajući vrlo prikladan izraz kada za njega govori da ima entuzijazam koji mu skida kaput. Ovo je nevjerojatno prikladan opis jednog aspekta Micheleta. Slične živopisne stvari ima u svom '*Götzen-Dämmerung*'.

Pa, kad jednom imate ovu strašno šokantnu sliku Nietzscheove individualnosti koja lebdi iznad tjelesnosti, morati ćete o njegovim spisima, reći da je utisak koji ostavljaju kao da Nietzsche nikada nije potpuno prisutan u svom tijelu kada zapisuje rečenice. Običavao je pisati, znate, ponekad sjedeći, ali često dok je hodao, pogotovo dok je išao u dugu skitnju. Kao da je uvijek bio malo izvan svog tijela. Taj dojam najjače ćete imati u pojedinim dijelovima četvrtog dijela '*Also sprach Zarathustra*', gdje ćete odmah imati osjećaj: ne piše kada tijelo regulira, piše samo kada više ne regulira, već kada je netko s dušom izvan tijela.

Čovjek ima osjećaj da kada je Nietzsche duhovno produktivan, on uvijek ostavlja tijelo iza sebe. A uostalom, to je i dio njegovog životnog stila. Osobito je volio *kloral* kako bi ušao u određeno raspoloženje, raspoloženje koje je neovisno o tjelesnom. Svakako da je ta težnja za osamostaljenjem duše od tjelesnog, u raspoloženju duše bila uzrokovana činjenicom da je tjelesno često bolesno, da je uvijek imao dugotrajnu glavobolju i slično.

Ali sve to daje jedinstvenu sliku Nietzschea u njegovom utjelovljenju na kraju 9. stoljeća, koja je potom kulminirala ludilom, tako da na kraju više nije znao tko je on. Jer postoje pisma Georgu Brandesu u kojima se Nietzsche potpisuje: 'Razapeti' – to jest, gleda na sebe kao na razapetog – ili gleda na sebe kao na nekoga tko je zapravo prisutan izvan njega, misli da je bog hodajući uz rijeku Po, i sebe potpisuje kao 'Dioniz'. To odvajanje od tijela kada je duhovno produktivan, to rezultira kao nešto što je posebno karakteristično za ovu osobnost, za inkarnaciju ove individualnosti.

Ako prodremo u to unutarnje, s imaginacijom, vraćamo se u inkarnaciju koja ne leži daleko natrag. Osobitost mnogih takvih reprezentativnim osobnosti je da njihove inkarnacije nisu daleko unatrag, već su relativno malo unatrag, možda i u

novije vrijeme. I eto, dolazimo do egzistencije Nietzschea gdje je ta osobnost bila franjevac, franjevac asketa koji je intenzivno mučio tijelo. Sada imate zagonetku. Tada pogled pada na osobu koja u karakterističnoj franjevačkoj halji, satima leži ispred oltara, moleći dok mu koljena ne budu natečena i bolna, tražeći milost, osobu koja je strašno čedna. Kroz bol, naime bol koju je sam prouzročio, čovjek se vrlo snažno spaja sa svojim fizičkim tijelom. Čovjek postaje posebno svjestan fizičkog tijela kada trpi bol, jer astralno tijelo posebno žudi za bolnim tijelom i želi prodrijeti u njega. Toliko davanje značaja pripremi tijela za spasenje u jednoj inkarnaciji djelovalo je tako da duša više nije htjela biti u tijelu u sljedećoj inkarnaciji.

Vidite, u karakterističnim slučajevima postoje sudbonosne veze. Može se također reći: zapravo ispadnu drugačije nego se obično misli. Ne može se špekulirati o ponavljanju života na Zemlji. Tu se obično nađe nešto pogrešno. Ali kada dođemo do istine, tada svijetlo obasja život u najjemenitijem smislu.

I upravo zato jer primjereno razmatranje u tom pogledu može potaknuti čovjeka da vidi karmu u pravom svijetlu, unatoč tome što ima svoju sumnjivu stranu, nisam bježao od razmatanja pojedinačnih konkretnih karmičkih veza pred vama, za slučajeve za koje vjerujem da mogu baciti snažno svijetlo na bit ljudske karme, ljudske sudbine.

Nastaviti ćemo sutra.

Predavanje 16 ožujka 1924

X

Kada sam nedavno razmatrao karmičke veze, slijedio sam pravilo da krenem od određenih osobnosti s kojima se možemo susresti u novije vrijeme kako bi se potom pokušao vratiti u prijašnje zemaljske živote. Danas bih želio dopuniti konkretne primjere za karmičke veze, ali danas bih želio krenuti obrnuto, od određenih povijesnih ličnosti iz prošlosti, a zatim od tih povijesnih osobnosti krenuti prema gore, u kasnije vrijeme, bilo u kasnije povijesno vrijeme ili u nedavno vrijeme. Stoga bih želio dati povijesni prikaz određenih veza, prošarano karmičkim razmatranjima.

Ako slijedite razvoj kršćanstva od njegovog utemeljenja na Zemlji preko Europe, ako, slijedite razne puteve koje je kršćanski impuls u Europi uzeo, tada ćete naići na različitu struju duhovnog života koja je, iako se malo pažnje na to danas obraća, imala izvanredno dubok utjecaj na europsku civilizaciju neposredno ispod površine vanjskih povijesnih događaja. To je ono što je poznato kao muhamedanstvo, muhamedanska religija koja je nastala nešto više od pola tisućljeća nakon osnutka kršćanstva, sa svime što je povezano sa životom koji je vezan uz nastanak ove muhamedanske religije.

Prije svega vidimo kako je Mohammed uspostavio neku vrstu monoteizma, neku vrstu religije, koja se, poput judaizma, na strogi način uzdiže prema jedinstvenom, božanstvu, koje obuhvaća cijeli svijet. Postoji jedinstveni Bog kojeg Mohammed također želi objaviti. To je nešto što izvire iz Arabije poput silnog impulsa i širi se nadaleko preko Azije, preko Afrike do Europe i Španjolske.

Svatko tko gleda na sadašnjost, krivo će procijeniti mnoge stvari u ovoj civilizaciji ako ne uzme u obzir kako je to – pogotovo zaobilazno kroz Arape – doprinijelo svemu što je konačno dobilo svoj zamah kroz čin Muhameda u europskoj civilizaciji, a da oblik religioznog osjećaja s kojim je to bilo povezano ne nađe svoj put u Europu.

Ako pogledate vjerski oblik na koji se muhamedanstvo pojavilo na svoj arapski način, onda prvo imate kruti monoteizam, svemoćno jedinstveno božanstvo, koje u vjerski život uključuje nešto od fatalističkog elementa. Sudbina ljudi unaprijed je određena. Čovjek se mora podčiniti sudbini, ili barem znati da joj je pokoran. To je vjerski oblik. Ali ovaj arabizam – sada ga tako nazivamo – proizveo je nešto sasvim drugo. Izvanredno je to što se s jedne strane, ovaj arabizam širi na vrlo ratoboran način, da su narodi uznemireni onim što ratoborno proizlazi iz arabizma. S druge strane, međutim, izvanredno je u kojoj je mjeri arabizam bio nositelj civilizacije gotovo cijelo prvo tisućljeće od osnutka muhamedanstva. Ako pogledamo, naprimjer, vrijeme kada je Karlo Veliki, imao najveći utjecaj unutar Europe, onda u Aziji nalazimo divnu civilizaciju s rezidencijom u Bagdadu, zapravo veliki intelektualni život. Dok je Karlo Veliki pokušavao širiti elementarnu vrstu kulture

na primitivnim osnovama – on sam tek uči pisati, slabo – dok pokušava širiti elementarnu kulturu u primitivnim sredinama, vidimo visoku intelektualnu kulturu u Aziji, u Bagdadu.

Čak vidimo kako postoji ogromno poštovanje prema ovoj intelektualnoj kulturi čak i kod onih oko Karla Velikog. Vidimo u to vrijeme – vladavina Karla Velikog računa se od 768. do 814. godine – vidimo u Bagdadu u razdoblju od 768. do 809. godine poglavara velike civilizacije *Haroun al Raschid-a*. Vidimo Harouna al Raschida, čovjeka kojeg su pjesnici iznimno hvalili, koji je bio središte širokog kruga u znanosti i umjetnosti, koji je i sam bio dobro obrazovana osoba, koji u svojoj pratnji nije imao samo primitivce kao što je Einhard, onaj oko Karla Velikog, već je zapravo oko sebe okupio briljantne velikane znanosti i umjetnosti. Harouna al Raschida vidimo u Aziji, ne baš kako vlada kulturom, ali kako daje impuls.

I vidimo kako se u ovoj duhovnoj kulturi, čija duša je Haroun al Raschid, pojavljuje nešto što se u Aziji širilo kao kontinuirana struja od vremena Aristotela. Aristotelovska filozofija, aristotelovska prirodna znanost, proširila se i na Aziju. Tamo je prorađena s orijentalnim uvidom, orijentalnom imaginacijom, orijentalnom vizijom. Njen utjecaj se može pratiti cijelom Malom Azijom, gotovo do granice Indije, i učinak se može suditi po tome da se široko rasprostranjena i visoko razvijena struje medicine, naprimjer, kultivirala na ovom dvoru Harouna al Raschida.

Vidimo na duboko filozofski način, ono što je opravdano svojevrsnim vjerskim žarom od strane Muhameda, vidimo kako dolazi do izražaja na čudesno intenzivan način među znanstvenicima, pjesnicima, prirodoslovcima i liječnicima koji su živjeli na dvoru Harouna al Raschida.

Tu se njegovala matematika, zemljopis. Nažalost, to se premalo naglašava u europskoj povijesti, i obično se zaboravlja na primitivnost, recimo Karla Velikog, zaboravlja se ono što je postignuto u Aziji.

A ako uzmemo u obzir ono što se izravno razvilo iz muhamedanstva, pred sobom imamo čudnu sliku. Muhamedanstvo je utemeljeno u Meki, i nastavljeno u Medini. Širi se do područja Damaska, Bagdada i tako dalje po cijelom Bliskom Istoku. Vidimo da dominira na način kako sam upravo sada opisao. To je jedan pravac po kojem se muhamedanstvo širi, od Arabije prema sjeveru, preko Male Azije. Arapi neprestano opsjedaju Carigrad. Kucaju na vrata Europe. Žele se probiti preko europskog istoka do europskog centra.

A s druge strane imamo arabizam, koji se širi sjevernom Afrikom do Španjolske. Na neki način, diljem Španjolske, on zahvaća Europu s druge strane. Pred nama imamo čudnu pojavu da se oko Europe, kao u čudnom račvanju širi arabizam.

S jedne strane imamo kršćanstvo u rimskom obliku, koje se širi iz Rima, s juga, dolazi iz Grčke, što se onda pojavljuje u Wulfilinom prijevodu Biblije i tako dalje; imamo to u sredini. I kao da se račva, tu kršćansku civilizaciju obuhvaća muhamedanstvo. A sve što nam povijest Europe govori o djelima Karla Velikog na promicanju kršćanstva može se promatrati samo na način da, dok Karlo Veliki radi

na širenju kršćanstva u Europi, da je to u isto vrijeme kada je tamo u Aziji bilo ono ogromno središte o kojem sam vam govorio: kulturni centar Haroun al Raschid.

Ako ovo pitanje promatrate na čisto vanjski i povijesni način, s čime se čovjek suočava? Čovjek se suočava s činjenicom da se vode ratovi duž linije koja ide preko sjeverne Afrike do Iberijskog poluotoka, da sljedbenici arabizma nailaze na Španjolsku, da ih odbijaju predstavnici europskog kršćanstva, Karl Martell, i sam Karlo Veliki. Kasnije nalazimo da je, u određenoj mjeri, veličina muhamedanstva zasjenjena turskim elementom koji poprima masku religioznog oblika, ali briše sve što postoji u tako visokoj kulturi kakvu je inspirirao Haroun al Raschid.

Tako da se zapravo može vidjeti da, dok se europsko, kršćansko stanovništvo ratoborno suprotstavljalo, da postupno odumiru one struje o kojima smo upravo govorili. A kad dođete do kraja prvog tisućljeća, u Europi još uvijek ostaje turska opasnost, ali to nema mnogo veze s onim što ovdje razmatramo. Od tada nadalje više se ne govori o širenu arabizma.

Ako se pogleda čisto vanjska povijest, moglo bi se doći do zaključka: Pa, Europljani su se upravo borili protiv arabizma. Takve su se bitke odvijale kao bitke kod Toursa i Poitiersa i tako dalje, Arapi su odbijeni s druge strane, sa strane Carigrada, i moglo bi se vjerovati da je s tim arabizam zapravo nestao iz svjetske povijesti.

No, s druge strane, ako se zadubimo u ono što je posebno zastupljeno u europskoj znanstvenoj kulturi, a u mnogo čemu i u umjetničkoj kulturi, onda se ipak susrećemo s arabizmom, ali kao ulivenim, kao da je potajno pretočen u kršćanstvo.

Kako je došlo do toga? Da, vidite, dragi prijatelji, stvari se u duhovnom životu događaju drugačije nego što se izvana otkrivaju u uobičajenom svjetskim povijesnim događajima. Ispod površine običnog povijesnog života nalaze se prave struje u kojima su djelovale individualnosti ljudi koji su bili tamo u nekoj epohi i koji se onda iznova pojavljuju kako se rađaju u sasvim drugoj jezičnoj zajednici u kojoj se rađaju, s potpuno drugačijom tendencijom mišljenja, a ipak radeći s istim temeljnim impulsom. Ono što su sjajno razvili u jednoj epohi jer im je trend događaja išao na ruku, to na svijet moraju donijeti u drugim epohama uz mnoge smetnje i prepreke. Moraju se zadovoljiti mnogim stvarima koje se čine malim u usporedbi s onim što su sjajno postignuli u svojim ranijim epohama, ali ista je konstitucija duše, osnovno raspoloženje duše, koju individualnosti prenose iz jedne epohe u drugu. Samo čovjek ne prepoznaje uvijek ono što se prenosi, jer previše je lako misliti da sljedeći zemaljski život mora izgledati vrlo slično ranijem zemaljskom životu. Postoje ljudi koji čak vjeruju i da se glazbenik mora vratiti kao glazbenik, filozof opet kao filozof, vrtlar opet kao vrtlar i tako dalje. To jednostavno nije slučaj. Snage koje se prenose iz jednog života u drugi počivaju u dubljim slojevima ljudske duše.

Kada to percipirate, dolazite do zaključka da arabizam nije izumro. Iz primjera Friedrich Theodor Vischera i Schuberta, pokazao sam kako se postignuća i djela ranije epohe nastavljaju, u kasnijoj, u potpuno drugačijem obliku.

Pa, arabizam u stvarnosti nipošto nije izumro, mnogo prije je bilo da su individualci koji su čili čvrsto ukorijenjeni u arabizmu, živjeli u europskoj civilizaciji i na nju snažno utjecali, na način koji je bio moguć u Europi u toj kasnijoj epohi.

Lakše je ići od povijesne ličnosti naprijed kako bi je ponovno pronašli, nego na suprotan način koji sam okarakterizirao u prošlim predavanjima, gdje se vraćamo s kasnijih inkarnacija na ranije. Ako sada pogledate individualnost Haruna al Raschida, ako je upoznate iznutra, upoznate, kako kažu, u astralnom svijetlu, upoznate kako je bila prisutna kao duhovna individualnost u svoje vrijeme u 9. stoljeću, imajući na umu što je bila iza kulisa svjetske povijesti, što se upravo razvilo na površini povijesti s onim sjajem koji sam opisao – tada možemo slijediti tijek vremena i naći kako ta individualnost Harun al Raschid prolazi kroz smrt, gledajući dolje iz duhovnog svijeta što se događa na Zemlji, odnosno, vanjsko istrebljenje arabizma, i u skladu sa svojom sudbinom, sudjelujući u tom istrebljenju s druge strane. Otkriva se kako ta individualnost prolazi kroz duhovni svijet i ponovno se pojavljuje, možda ne u takvom sjaju, ali u stanju duha s tipičnom sličnošću s onim prije.

I tako zapravo vidimo Harouna al Raschida uskrslu u povijesti europskog intelektualnog života. I pojavljuje se kao osoba koja je opet dobro poznata, pojavljuje se kao Lord Bacon od Verulama. Bavio sam se ovim Lordom Baconom u najrazličitijim kontekstima. Sve ono što je na neki način bila praktična impulzivnost kod Harouna al Raschida, što je prenosio na ljude oko sebe, prenosi se u više apstraktnom obliku, jer živi u takvom dobu, u razne grane znanosti. Kao što je Haroun al Raschid univerzalni duh jer je oko sebe ujedinio pojedinačne posebne duhove, tako je i lord Bacon – sa svojim inspiratorom iza sebe, naravno, ali je podoban da bude inspiriran na ovaj način – osobnost koja može djelovati univerzalno.

A ako se, tim poznavanjem povijesnog karmičkog konteksta, ponovno osvrnemo na lorda Bacona i njegove spise, onda ćemo pronaći razlog zašto oni zapravo zvuče tako malo kršćanski i tako snažno arapski. Da, u tim spisima lorda Bacona možete pronaći izvornu arapsku nijansu. I također za mnogo toga što se tiče karaktera lorda Bacona, koji je doživio toliko iskušenja, naći će se objašnjenje, kada se u lordu Baconu prepozna preporođeni Haroun al Raschid. Život i kultura koja prevladavala na dvoru Harouna al Raschida u Bagdadu, kojoj se čak i Karlo Veliki s pravom poklonio, postala je ono što je sada bio apstraktnu znanstvenik u lordu Baconu. Ali naklonili su se i lordu Baconu također. A tko proučava gestu, kako se europska civilizacija ponašala prema Haroun al Raschidu u 8. i 9. stoljeću, i onda proučava gestu, kako se europska znanost ponaša prema lordu Baconu, ima dojam: ljudi su se samo okrenuli, to je sve. Za vrijeme Haroun al Raschida gledali su prema istoku, zatim su se okrenuli Srednjoj Europi i pogledali na zapad prema lordu Baconu.

I tako, iz doba u doba, sama ljudska individualnost održava ono što je možda izvana nestalo u povijesnom životu poput arabizma. Ali to živi, živi u svom osnovnom raspoloženju. I koliko je sljedeći ljudski život različit u svojim vanjskim aspektima od prethodnog života, toliko je različito ono što se događa kroz takvu osobnost.

Ako otvorite povijesne knjige, otkrit ćete da je 711 bio posebno važan događaj u sukobu između Europe, i arabizma koji se slijevao u Španjolsku. Tarik, general Arapa, prešao je iz Afrike. Dolazi do točke kojoj je sam dao ime: Gebel al Tarik, kasnije nazvana Gibraltar. Odvija se bitka kod Jerez de la Frontere 1711. godine; važan napredak arabizma protiv Španjolske početkom osmog stoljeća. Događaju se borbe u kojima se ratna sreća koleba amo-tamo između naroda koji su preko Španjolske došli do starih stanovnika koji su tamo bili od ranije i sada već mnogih Arapa. A čak je i tada u Španjolskoj vladalo izuzetno snažno poštovanje prema obrazovanim ljudima, rekli bismo danas, prema nadolazećim Arapima. U Europi im se naravno, nitko nije htio pokoriti; ali kultura koju su donijeli sa sobom, bila je na određeni način odraz onoga što je kasnije živjelo s tako visokim sjajem pod Harunom al Raschidom. U osobi poput Tarika još uvijek imamo raspoloženje u duši koje želi usred ratne oluje oživjeti ono za što je arabizam predisponiran. Izvana možete vidjeti ratni vihor. Ali duž tog ratnog puta idu visoki kulturni sadržaji. Izvana, u smislu umjetnosti i znanosti, u Španjolskoj su Arapi uspostavili mnogo toga. Mnogi ostaci ovog arabizma živjeli su u europskom intelektualnom životu; Španjolska povijest uskoro će prestati igrati svoju ulogu na zapadu Europe.

Međutim, vidimo na zapadu Europe, u početku u samoj Španjolskoj, kako se ratna sreća kreće amo-tamo, kako se borbe u Španjolskoj neprestano odvijaju, kod ljudi popu Spinoze vidimo koliko je dubok utjecaj arapske kulture. Ne može se razumjeti Spinoza ako njegovo podrijetlo ne vidimo u arabizmu. Možete vidjeti kako se to širi na Englesku. Ali onda presuši i prestane. Prelistavamo opise oružanih sukoba između Europe i Arapa koji nam se daju, dalje kroz povijest, i onda vidimo kako presušuje. Ali ne presušuje ispod površine povijesti, već se širi u duhovnom životu. I opet ovaj Tarik, s prizvukom povijesnog razvoja, nosi ono što je, reklo bi se, izvorno donio u Španjolsku na krilima rata. Arapi sigurno nisu htjeli samo ubijati ljude na ratnički način, htjeli su širiti arabizam. Imali su kulturološke zadatke. Ono što je taj Tarik donio u Španjolsku početkom 8. stoljeća, sada nosi sa sobom dok prolazi vrata smrti, doživljava vanjsko povijesno sušenje zapadnoeuropskim regijama i ponovno izlazi u 19. stoljeću, oblikujući arabizam u moderan oblik, kao *Charles Darwin*.

Odjednom će svijetlo obasjati ono što je inače, rekao bih, povijesno kao ispaljeno iz pištolja, ako se slijedi ono što preneseno preko, iz potpuno drugačijeg oblika u ranijem vremenu, u kasnije vrijeme.

Možda se u početku čini paradoksalnim, ali što više ulazite u konkretne činjenice, paradoks će sve više nestajati. Pokušajte samo jednom, izoštriti ovim razmatranjima, čitati Darwina i primijetiti ćete: Munje i gromovi! Darwin zapravo piše stvari koje je Tarik možda vidio na putu u Europu. - Upravo u tim malim stvarima, osjetiti ćete kako se jedan život proteže u drugi.

I vidite, ono što se izvanredno njeguje na Bliskom Istoku još od prapovijesti jest astronomsko, u obliku astrološkog; ali ne smije se poistovjećivati tadašnja astrologija s amaterskim stvarima koje su kasnije kultivirane kao astrologija, koje se danas kultiviraju kao astrologija, već se mora steći koncept dubokih uvida u strukturu svemira koji su u ta vremena postojali, i koji su se razvili na poseban

način, posebno među Arapima na različite načine, kada su bili samo muhamedanci, kada su nastavili dinastiju koju je osnovao Muhamed. Tu su se kultivirale astronomija i astrologija u svom starom obliku.

I tako vidimo, kada je rezidencija premještena iz Damaska u Bagdad, Mamun vlada u 9. stoljeću. Vidimo za vladavine Mamuna – svi su oni bili nasljednici Poslanika – vidimo da se posebno kultivirala astrologija u obliku u kojem je kasnije prešla u Europu i postala amaterska u svakakvim raspravama u Europi. Tek kasnije su te stvari otkrivene. Došle su iz križarskih ratova, ali su bile užasno korumpirane. Ali je to ipak bila sjajna stvar. A ako istražimo ove ličnosti koje se u povijesti ne spominju poimence, ali koje su živjele u blizini Mamuna, 813. do 833., u Bagdadu, koje su tamo njegovale astrološke i astronomske stvari, nalazimo briljantnu osobnost u koju je Mamun imao duboko povjerenje – njeno ime se povijesno ne spominje, ali to je svejedno – visoko cijenjena ličnost, koju su uvijek pitali kada je trebalo pročitati nešto sa zvijezda. Mnoge mjere povezane s vanjskim socijalnim životom poduzete su prema onome što su poznate osobe poput ovog učenjaka s Mamunova dvora znače reći iz zvijezda.

I opet ako slijedimo liniju u kojoj se razvija duša ovog učenjaka s Mamunovog dvora u Bagdadu, slijedi se tim putem, odvedeni smo do modernog astronoma *Laplace-a*. I tu se opet u *Laplace-u* pojavljuje jedna od ličnosti koja je živjela na dvoru kalifa Mamuna.

Veliki impulsi – i oni od manje važnosti, također, ne trebam ih nabrajati – koji su veliki i mali impulsi utjecali iz tog račvanja u Europu nakon što je vanjski povijesni razvoj već presušio, to nam pokazuje kako na duhovan način arabizam živi, kako se to grananje nastavlja dalje.

Sjetiti ćete se, dragi moji prijatelji, Muhamed je osnovao sjedište muhamedanstva, Medinu, gdje je tada bila rezidencija njegovih nasljednika. Kasnije je, kao što sam spomenuo, ova rezidencija premještena u Damask. Zatim, iz Damaska preko Male Azije do samih vrata Europe, Carigrada, generali Muhamedovih nasljednika jure naprijed i opet na krilima rata, noseći kulturu koja je dopustila da bude oplodena od religije i religijskog života utemeljenog od Muhameda, ali koja je također prožeta aristotelizmom koji je pohodima Aleksandra Velikog nošen iz Grčke, iz Makedonije, zaista iz mnogih kulturnih središta, u Aziju.

I ovdje se također događa nešto čudno. Arabizam je poplavljen, uništen turskim elementom. Križari nalaze samo rudimente, samo ostatke, ali ne i glavne kulturne struje; to Turci brišu. Ono što se širi kroz Afriku, Španjolsku, na Zapad, širi se, takoreći, u mirnom toku kulture i civilizacije; tamo uvijek nađete dodirne točke. Neimenovani učenjak na dvoru Mamuna, sam Harun al Raschid, Tarik, kao duše su našli mogućnost povezivanja onoga što su imali u svojim dušama s onim što je tamo, budući da u duši kada je prošla kroz vrata smrti, uvijek ostaje određena moć privlačenja za područja u kojima je netko radio. Čak i ako se to promijeni drugim impulsima sudbine, to još uvijek ima učinak. Ako se promijeni, djeluje kao čežnja za time i slično. Ali upravo zato što su Arapi vjerovali u strogi determinizam, kada im se pružila prilika da nastave na duhovni način ono što je prvotno trebalo potaknuti na način rata, pojavila se mogućnost da se te duhovne struje prenesu, posebno u

Francusku i Englesku. Laplace, Darwin, Bacon, i mnogi drugi duhovi vodili su dalje u tom smjeru.

Ali ovdje na istoku sve je iscrpljeno. Na istoku, arabizam je na vrlo slabašan način mogao kucati na vrata Europe i nije mogao dalje. Tada su one osobe koje su prošle kroz vrata smrti nakon što su radile na ovom područje doživjele nešto poput potiskivanja natrag, doživjele su da nisu mogle nastaviti. Njihov rad na Zemlji bio je uništen. To je čak izazvalo određenu paralizu života duše između smrti i novog rođenja. — A sada je tu nešto posebno zanimljivo.

Vidimo kako se ubrzo nakon Poslanika rezidencija seli iz Medine u Damask, kako se generali Poslanikovih nasljednika idu dalje, ali im se opetovano uzvrća, uspjeh kao na zapadu ovdje ne uspijeva. I tako vrlo brzo vidimo kako je jedan od nasljednika Poslanika, 661. godine, Muavija. Muavija, jedan od Poslanikovih nasljednika, vlada Damaskom i potpuno je u tom stanju duha, koji s jedne strane izrasta iz monoteizma arabizma, ali i iz determinizma, koji je tada sve više postajao fatalizam. Ali već u to vrijeme, premda na više unutarnji, mističan način, aristotelizam koji je prešao u Aziju, ima svoj učinak. A Muavija, koji je s jedne strane poslao svoje generale u Carigrad, ali je s druge strane pokušao i nekoliko stvari u Africi – ali tamo ništa posebno nije uspjelo – Muavija je ujedno bio i razuman čovjek, ali čovjek koji je to zaista učinio. Izvana se nije mnogo postiglo, čak ni na duhovnom području.

Muavija vlada nedugo nakon Muhameda. Dakle, on stoji u potpunosti u muhamedanstvu, unutar religijskog života arabizma. On je jedan od predstavnika tadašnjeg muhamedanstva, ali onaj koji izrasta iz krutog religioznog oblika muhamedanstva i prerasta u način koji se tada pojavio, skidajući njegov religiozni oblik, pojavljuje se u znanosti i finoj umjetnosti zapada.

On je već reprezentativni duh, ovaj Muavija u prvom stoljeću nakon Muhameda, duh koji više ne misli kao Muhamed, koji ima samo sugestiju Muhameda, još nije odbacio religioznu srž muhamedanstva, ali je već vođen u sferu misli, logike. A prije svega on je jedan od onih koji su svim žarom htjeli prijeći u Europu i svim žarom htjeli napredovati na Zapad. Svatko tko prati kampanje, snage utrošene koje su bile aktivne pod Muavijom, vidjeti ćete da je ta želja za napredovanjem protiv Zapada u to vrijeme bila spojena s neizmjerom snažnim udarom koji je upravo otupio.

Kada takav duh prođe kroz vrata smrti, onda, naravno, takav potisak nastavlja živjeti, a ako to slijedimo dalje, prije svega se dobije dojam: To se proteže kroz život između smrti i novog rođenja, jer se velik dio onoga što je preostala čežnja razvija u globalne planove za kasniji život; ali ti globalni planovi nemaju baš konkretan oblik. Jer sve je otupljeno, nema nikakvog konkretnog oblika.

Pa, priznajem, uvijek si moram postaviti pitanje: 'Trebam li ili ne, govoriti otvoreno?' Ali mislim, ne pomaže ako se o tim stvarima govori samo apstraktno. I zato se moraju ostaviti po strani sva razmatranja kako bi se govorilo o stvarima koje postoje u konkretnim slučajevima. Neka svijet uzme stvari onako kako to može podnijeti. Postoje unutarnje duhovne potrebe za širenje antropozofije. Čovjek se pokorava onome što je stimulirano, da tako kažemo, iz duhovnih potreba i ne

pokreće nikakvi vanjski 'oportunizam': oportunizam je nanio dovoljno štete Antropozofskom društvu; ne bi se smio nastaviti dalje u budućnosti. Čak i ako se stvari čine prilično paradoksalnim, stvari ubuduće jednostavno treba reći.

Ako slijedimo ovog Muavija, koji je bio jedan od ranijih Poslanikovih nasljednika, dalje u tijeku povijesti, kako ide dalje i ponovno se pojavljuje u donjoj struji, nalazimo *Woodrow Wilsona*.

I na šokantan način, sadašnjost se pridružuje prošlosti. Odjednom postoji veza između sadašnjosti i prošlosti. I onda možete vidjeti, ako pogledate, kako se u određenoj mjeri, rekao bih, u moru događaja pojavljuje val Muavija, i ponovno val Woodrow Wilsona, vidi se kako ta struja ide ispod površine i kako se opet pojavljuje.

I mislim, povijest se može razumjeti samo kada se vidi kako se ono što se zapravo događa prenosi iz jedne epohe u drugu. Mislite na apstrakciju, rigidnu apstrakciju, od četrnaest točaka. Ne treba ni reći – naravno da se istraživanje nije temeljilo na četrnaest točaka – ali sada kada je stvar tu, potražite konfiguraciju duše koja dolazi do izražaja u tih četrnaest točaka i upitajte se može li biti predisponirana za takvu snagu ikako drugačije osim kao sljedbenik Muhameda. I uzmite fatalizam koji je već razvio Muavija i prenesite ga u vrijeme moderne apstrakcije i osjetite sličnost s muhamedanstvom; 'Alah je objavio; Alah će to učiniti; to je jedini spas!' - i pokušajte ispravno razumjeti neke od riječi koje potječu od nositelja četrnaest točaka: Naći ćete gotovo doslovno podudaranje, '*cum grano salis*' [s rezervom].

Dakle, kada gledamo ljude, možemo govoriti o reinkarnaciji ideja. Tek tada se zapravo vidi razvoj povijesti.

Predavanje 22 ožujka 1924

XI

Razmatranja o karmi koja su ovdje iznesena, a koja su nas nedavno dovela do vrlo specifičnih pojedinačnih slučajeva karmičkih veza, namijenjena su prikupljanju materijala za procjenu ne samo pojedinačnih veza, već i povijesnih veza. I zato bih primjerima kojima sam se bavio dodao još jedan danas i sutra, neke pripremne stvari danas i onda karmička razmatranja sutra.

Vidjeli ste da razmatranje veze između jednog i drugog zemaljskog života zapravo uvijek mora počivati na vrlo specifičnim simptomima, specifičnim pojedinačnim činjenicama od kojih se mora poći i koje nas potom navode na uvid u konkretne veze. A za odvažne slučajeve koje sam naveo, pokazao sam vam gdje treba posebno tražiti te pojedinačne tragove.

Sada bih, kao što sam rekao, pripremajući se za sutrašnje predavanje, želio iznijeti određene slučajeve, ali oni neće biti riješeni do sutra.

Prvo bih želio istaknuti poseban interes koji ova ili ona osobnost može pobuditi. Navest ću povijesne ličnosti i ličnosti iz svakodnevnog života. Poseban interes koji takve osobnosti mogu pobuditi u nama, može nas navesti da dobijemo određeni poriv da tražimo kontekst života. A ako ga možete ispravno pretražiti, zapravo ga možete pronaći. Jer ćete primijetiti, upravo iz načina na koji sam pokazao, da je traženje na pravi način bitno.

Sada – definitivno želimo nastaviti s onim što je smjelo, i ne dajte se odvratiti od ovih smjelih razmišljanja – nema sumnje da kakvi god imali stav o ovoj osobnosti, zanimljivom europskom osobnosti iz 19. stoljeća, Garibaldi, on se prirodno smjestio u povijesni kontekst 19. stoljeća na vrlo čudan način. Hajde da to danas pripremno pregledamo, kao što sam rekao, a posebno vam želim predstaviti stvari koje onda mogu voditi promatrača znanosti duha do veza koje želimo razmotriti sutra.

Garibaldi je ličnost koja je, da tako kažemo, na vrlo značajan način doživjela cijelo 19. stoljeće, rođen je 1807. godine i djelovao je na utjecajnom položaju do druge polovine 19. stoljeća. To znači da već imamo karakterističan ljudski izraz, posebno za ovo doba 19. stoljeća.

Ako sada pogledamo duhovno bitne značajke ovog života, otkrivamo da je on sin siromaha u Nizzi, siromaha koji mora pružati usluge dostave, dijete koje nema dovoljno sklonosti sudjelovati u onome što nudi obrazovanje, dijete koje nije baš dobar učenik, ali koje se jako zanima za razne stvari. Ono što mu se nudilo u školi uvelike je uzrokovalo da ne razvija mnogo pažnje na nastavi, već da boravi izvan škole. Ali ako je mogao nabaviti bilo kakvu knjigu koja bi izazvala njegovo

zanimanje – iako se inače radije brčkao na obali ili u šumi, kada bi učitelj želio podučiti djecu – s druge strane, također se ne bi odvajao od takve knjige, koja bi izazvala njegov poseban interes. Mogao je dugo ležati leđima na tlu, trbuhom okrenut prema Suncu, također preskočiti jelo, i potpuno uroniti u takvu knjigu.

Ali ono što ga je najviše zanimalo bio je svijet. Rano se upustio u očevu profesiju, a sudjelovao je, prvo kao podređeni a kasnije i na samostalnom radnom mjestu, plovio po morima s brodovima, puno plovio Jadranom i radio svašta. Bilo je to vrijeme kada liberalizam i demokracija još nisu sve shematizirali i nije sve bilo regulirano, već je u ljudskom životu još bilo malo slobodne aktivnosti. Također je imao iskustvo, mislim da mu se to dogodilo tri ili četiri puta, da su brod oteli pirati i on je odveden u zarobljeništvo od pirata. Ali osim što je bio briljantan, bio je i pametan i stalno je bježao, i to vrlo brzo.

Tako je odrastao, zapravo uvijek živući u velikom svijetu – kao što sam rekao, ne želim davati biografiju nego samo navesti pojedine karakteristične osobine koje nas mogu voditi do sutrašnjeg razmatranja – i imao je posebno živ dojam onoga što je moglo proizaći iz njegovog bića kao unutarnji odnos prema svijetu, kada ga je otac, već je bio sasvim zreo, poveo na putovanje kopnom, sve do Rima. Mora da je nešto posebno prolazilo kroz njegovu dušu kada je gledao Italiju iz Rima. Uostalom, kada je na brodovima plovio morem, stekao bi dojam o ljudima, koji su bili dosta aktivni, ali ih ništa nije zanimalo, koji su spavali u odnosu na prilike u to doba, i to bi ga moglo dovesti do očaja, nisu imali entuzijazma za pravu čovječnost, kakva se u njemu pokazala rano u životu, na genijalno topao, nježan, srčan način.

I tako mu se nešto – moglo bi se reći, gotovo kao vizija – provuklo kroz dušu kada je kroz zemlju došao do Rima, što je označilo njegovu kasniju ulogu u oslobađanju Italije. A i iz ostalih životnih uvjeta, u prvoj polovini 19. stoljeća, postao je ono što je ljudima tada bilo lakše: Zapravo je postao fanatični anti katolik, antiklerikalni i fanatični republikanac, osoba koja je odlučila učiniti sve što je u njenoj moći da donese sreću čovječanstvu, na način na koji je to mogla, to je zaista odlučila.

Kako je sudjelovao u svakakvim pokretima kakvih je uvijek bilo u Italiji u prvoj polovici 19. stoljeća, dogodilo mu se da je prvi put – mislim da je imao trideset godina ili tako nešto – pročitao svoje ime u novinama. Pročitati svoje ime u novinama tada je značilo više nego danas. Ali imao je posebnu sudbinu u pogledu ovog čitanja svog imena u novinama, jer je u novinama pročitao objavu svoje smrtne presude. Prvi puta je pročitao svoje ime u novinama kada je objavljena njegova smrtna kazna. To je ipak karakteristično zar ne, ne doživljavaju svi ovako nešto.

Pa nije smio – i to je vrlo karakteristično, jer je i tada njegov entuzijazam definitivno bio prisutan – nije smio intervenirati u uvjete Italije ili Europe, već mu je sudbina nametnula da prvo ide u Ameriku i tamo u Americi sudjeluje u svim vrstama pokreta za slobodu do oko 1848. Ali uvijek je bio izvanredna osoba, obdarena posebnim osobinama. Ako je ovo što sam upravo spomenuo prilično jedinstvena stvar da kada prvi puta vidi svoje ime u novinama, da to bude objava smrtne presude, onda je doživio još jednu biografsku činjenicu, nešto što se događa samo nekolicini. Žensku osobnost koja mu je bila oslonac dugi niz godina, upoznao

je na vrlo osebujuć način, naime, na dalekom moru, gdje je bio na brodu, gledajući na kopno s dalekozorom. To je također ne baš uobičajen način zaljublivanja za većinu ljudi: dalekozorom.

No opet mu je sudbina olakšala da uskoro upozna onu koju je odabrao kroz dalekozor. Jer, naravno, usmjerio je brod prema selu, po liniji koju je vidio dalekozorom, a kada je došao tamo, jedan ga je čovjek pozvao na ručak. Eto, odmah se pokazalo – prihvatio je poziv – da je to otac osobe koju je vidio kroz dalekozor. Ona je mogla govoriti samo portugalski, on samo talijanski; ali biograf uvjerava, a čini se i točnim da je mlada žena odmah razumjela njegovu pažljivo sročenu objavu ljubavi, koja se, izgleda, sastojala samo od riječi: 'Moramo se ujediniti za cijeli život' – na talijanskom – i ona je odmah shvatila. I zapravo je nastala životna zajednica koja je trajala dugo, dugo vremena.

Ta žena je sudjelovala u svim užasnim avanturama koje je napravio u Južnoj Americi, a neke su šokantne. Naprimjer, jednom se proširila glasina da je Garibaldi poginuo u bitci. Žena je pojurila na bojno polje i podignula svaku glavu da vidi je li Garibaldi. Nakon dugo vremena, nakon duge pustolovne potrage, pronašla ga je živog.

No, stvarno je šokantno da je na tom avanturističkom putovanju u potrazi za Garibaldijem, koje je trajalo dugo, bez ikakve pomoći rodila svoje dijete, da ga je, da bi ga utoplila, vezala remenom oko svog vrata i grijala na prsima. U Garibaldijevoj američkoj aktivnosti doista je bilo šokantnih aspekata.

Kad su u Europi sredinom 19. stoljeća razni narodi imali težnje za slobodom, Garibaldi više nije mogao ostati u Americi, pa se vratio u svoju domovinu. I dobro je poznato kako je on sada vrlo aktivno i intenzivno, regrutirajući postrojbe u najtežim okolnostima, pridonio onome što je tada postalo Italija, i ne samo da je pridonio, nego je bio i stvarni kreator onoga što se dogodilo.

I postoji jedna osobina u njegovom životu, u njegovom karakteru, koja se posebno ističe. Uostalom, on je u svakom pogledu bio samostalan čovjek, da, čovjek koji je zapravo uvijek razmišljao o velikom na jednostavan način i brinuo samo o onome što će proizaći iz njegovih najdubljih poriva. I tako je doista vrlo čudno kako je učinio sve da dinastija Vittoria Emanuele vlada kraljevinom Italijom, dok je cijelo ujedinjenje Italije, oslobođenje Italije, zapravo poteklo od njega. Te stvari, kako je osvojio Napulj i Siciliju s relativno malim, nediscipliniranim, ali entuzijastičkim trupama, budući da je kasniji kralj Italije trebao samo ući u područja koja je Garibaldi osvojio za kraljevstvo, ali u osnovi se ništa nije dogodilo kako bi kraljevska obitelji i njihova pratnja cijevali ono što je Garibaldi učinio, cijela ta stvar ostavlja dubok dojam. Jer u osnovi, ako se to želi banalno reći, moralo bi se reći: Savojska dinastija je Garibaldiju dužna sve, a Garibaldiju je u najvećoj mjeri bila nezahvalna, prema njemu su bili ljubazni samo onoliko koliko se to nije moglo izbjeći.

Naprimjer, ulazak u Napulj. Garibaldi je za dinastiju osvojio Napulj a Napolitanci su ga smatrali pravim osloboditeljem, čija bi pojava svuda izazivala buru oduševljenja. Bilo bi nezamislivo da bi budući kralj Italije ušao u Napulj bez Garibaldija. Potpuno nezamislivo. Ali savjetnici su bilo odlučno protiv toga. Svakako

da je kod nekih savjetnika bilo dosta kratkovidnosti; ali da Vittorio Emanuele nije imao određeni instinkt i nije dopustio Garibaldiju da sjedne do njega u svojoj crvenoj bluzi kad je ušao u Napulj, sigurno bi bio izviždan. To je nešto što se može reći s apsolutnom sigurnošću, da je bez Garibaldija ušao u Napulj.

U biti je tako bilo na svakom koraku. U svakoj kampanji, više u središnjoj Italiji, Garibaldi je zapravo sve radio. Kraljevski generali s kraljem – ne znam kako to reći, a da budem blag – došli bi prekasno: sve bi već završio Garibaldi. Ali kad se pojavila vojska s generalima noseći brojna odličja, i susrela Garibaldijevu vojsku, koja nije nosila odličja i također je bila prilično nezahtjevna u odijevanju, generali su izjavili: Da, ispod je našeg dostojanstva jahati s njima, to nikako ne možemo učiniti. Ali, kao što sam rekao, Vittorio Emanuele je imao izvjesni instinkt. Pozvao je Garibaldija do sebe, a generali koji su imali duge nosove morali su se pomiješati s onima koji su se postrojili kao Garibaldijeva vojska. Ti generali su izgledali kao užasno bolesni, kao da su imali grčeve u želucu. I onda nije bilo drugog načina: kada je trebalo ući u grad, Garibaldi, koji je zapravo sve učinio, morao se pridružiti otraga, morao doći od pozadi. Morali su pustiti ostale da marširaju naprijed. To je bio slučaj da regularna vojska nije napravila ništa, ali su ipak prvi ušli, a onda Garibaldi sa svojim Garibaldijcima.

To su bitne veze sudbine. Upravo u tim vezama sudbine morate vidjeti ono što vodi do karmičkih veza. Jer, zar ne, zapravo nema nikakve veze s ljudskom slobodom ili neslobodom da u novinama svoje ime nađete uz smrtnu osudu, ili da nađete svoju ženu dalekozorom. To su sudbinske veze koje idu ruku pod ruku s onime što je još uvijek u ljudima kao sloboda. Ali te stvari, za koje se može biti siguran da su niti sudbine, ujedno su i veliki poticaj za praktično proučavanje suštine karme.

Pa, htio bih reći da takve stvari karakteriziraju i, rekao bih, trivijalnosti života. U slučaju ovakvih osobnosti, to su prave, snažne trivijalnosti. Vidite, Garibaldi je bio ono što zovu zgodan muškarac. Imao je jako lijepu tamno plavu kosu i općenito je bio lijep. Kosa je bila kovrčava, tamnoplava i žene su je jako voljele. Pa, kao što sam rekao, za onu odabranu dalekozorom, može se reći samo ono najbolje, najposvećenije; ali izgleda da je bila ljubomorna!

Što je Garibaldi učinio kada je jednog dana ljubomora poprimila velike razmjere? Odrezao je svoju divnu kosu do korijena, napravio se ćelavim. Tada je bio još u Americi. Sve ove stvari pokazuju kako se nužnosti sudbine uklapaju u život.

Garibaldi je tada postao europski velikan nakon onoga što je napravio u Italiji, a svatko tko danas putuje Italijom zna da se, putujući od grada do grada, putuje od jednog Garibaldijevog spomenika do drugog. Ali bilo je trenutaka u Europi kada je ime Garibaldi spominjalo s ogromnim zanimanjem i odanošću posvuda izvan Italije, gdje su također, recimo, čak i dame u Kölnu ili Mainzu, ili drugdje, nosile crvene bluže u čast Garibaldija, jer su crvene bluže bile garibaldijevski kostim – da ne spominjemo London, tamo je crvena bluza postala vrlo moderna.

Ali ovaj potez je zanimljiv: kada je 1870. došao francusko-pruski rat, Garibaldi, sada već star, stavio se na raspolaganje Francuzima. Iako je bio uvježbam samo u

'slobodnom' ratovanju kakvo je vodio u Italiji i Americi, ipak je jednom prilikom u ovom 'pravom' ratu zarobio njemačku zastavu ispod gomile ljudi koji su je pokušali zaštititi tijelima. Garibaldi je zarobio zastavu. Ali budući da je imao veliko poštovanje da su se ljudi bacili tijelima na zastavu, poslao je natrag nakon što je zarobio. Međutim, kada bi se negdje pojavio na sastanku, bio bi izviždan zbog ovog čina.

Nije li istina, ovo je ne samo zanimljiv život, nego zapravo osoba koja se na iznimno karakterističan način izdvaja od svega što je inače u 19. stoljeću isplivalo kao veličina! Ostali sigurno nisu bilo toliko originalni, toliko elementarni, i djelovali iz primitivnih pobuda, a opet tako domišljato. Možda ste mogli biti vještiji u vođenju veće vojske, biti aktivniji, ali takav istinski, izvorni entuzijazam za ono čemu se težilo vjerojatno nije bio prisutan ni kod koga u ovom dobu, koje je već bilo tako duboko usađeno u materijalizam.

Pa, ovo je jedan od likova koje vam želim prikazati. Kao što rekoh, danas ću odraditi pripreme, a sutra potražiti odgovore.

Još jedna ličnost vam je vrlo dobro poznata po imenu; ali upravo je ta osobnost od izvanredno velikog interesa u odnosu na istraživanje karme: to je *Lessing*.

Želio bih reći da me kontekst života Lessinga oduvijek iznimno zanima. Moglo bi se reći da je Lessing zapravo začetnik boljeg novinarstva, onog novinarstva koje ima suštinu, onog novinarstva koje također nešto želi.

Pritom Lessing u dramu nastoji uvesti građanski život, nasuprot onog nadgrađanskog elementa koji je zapravo bio jedina tema pjesništva, za dramatičara, općenito onaj život koji je povezan sa sudbinama ljudi kao ljudi, a ne utoliko što imaju društveni položaj i slično. Lessing je želio na pozornicu iznijeti čisto ljudske sukobe.

Pritom se pozabavio mnogim velikim problemima, poput činjenice da je u svom '*Laokoon-u*' pokušao odrediti granice slikarstva i poezije. Ali najzanimljivije je u tome na koji je silovit način Lessing branio ideju tolerancije. Sve što trebate je pogledati njegovog '*Natana mudrog*' i vidjeti ćete kako ideja tolerancije živi u ovom Lessingu na najjemenentniji način, u tkanju basne o tri *prstena* u njegovom '*Natanu*' želio je pokazati kako su različite religije zalutale, kako su tri glavne religije zalutale od svog izvornog oblika, kako sve tri zapravo nisu stvarne, i kako treba tražiti onu pravu, koja je izgubljena. Dakle, ovdje je tolerancija povezana s izuzetno dubokom idejom.

Ali onda je s Lessingom zanimljiv ovaj slobodnozidarski razgovor '*Ernst und Falk*' i druge stvari koje proizlaze iz masonerije. Ono što je Lessing postigao kao istraživač vjerskog života, kao kritičar vjerskog života, nešto je šokantno za svakoga tko je u stanju prosuditi što takvo što znači unutar 18. stoljeća. Samo treba biti u stanju pred sebe postaviti cijelu osobnost Lessinga.

To međutim, ne možete čitajući, naprimjer, dva sveska Erich Schmidta o Lessingu, koje se smatra potpunim i konačnim, jer tamo nije prikazan Lessing, tamo je lutka od raznih udova i članova, za koju se kaže da je napisala '*Natan mudri*' i

'Laocoon'. Svodi se na ništa više od tvrdnje da je čovjek tu prikazan napisao ove knjige. I ostale Lessingove biografije napisane su na sličan način.

Otpribliže ćete dobiti dojam o Lessingu ako uzmete u obzir snagu kojom 'izbacuje' rečenice kako bi pogodio protivnika. On je zapravo razvio elegantnu, ali u isto vrijeme svugdje primjenjivu polemiku o srednjoeuropskoj civilizaciji. Treba uzeti u obzir jednu osebniju nijansu u karakteru upravo kada ulazi u kontekst vlastitog života. S jedne strane, oni koji imaju smisla za oštrinu, za često zajedljivu oštrinu koja izlazi na vidjelo u takvim spisima kao što je, naprimjer, '*Hamburgischen Dramaturgie*', neće lako pronaći put preko – ali treba ga pronaći kako bi se razumjelo Lessinga – takoreći, do razumijevanja Lessinga kako piše u pismu kada mu se rodio sin, koji je umro odmah nakon poroda. Otpribliže ovako: Da, odmah se ponovno preporučio iz ovog svijeta jada. Učinio je najbolje što se može. – Piše tako nešto, ne mogu to doslovno citirati. To znači izraziti bol na neizmjerljivo hrabar način, on ipak ne osjeća bol ništa manje duboko od nekoga tko može samo plakati od nje. To što on na taj način izražava bol, ta sposobnost povlačenja u bol, to je ujedno bilo svojstveno onima koji su snažno znali ići naprijed ako bi razvili polemiku. Zato je tako srceparajuće čitati pismo koje je Lessing napisao kada mu je dijete umrlo odmah nakon rođenja, ostavljajući majku teško bolesnu.

Taj je Lessing imao tu čudnu sudbinu – a to je jedino karakteristično, ako se želi tražiti karmička veza kod njega – da se u Berlinu prijatelji s čovjekom koji je zapravo, moglo bi se reći, u svakom aspektu života bio Lessingov kontrast: *Nikolai*.

Vidite, Lessing, za kojeg se – čak i ako nije potpuno točno, za njega je to svojstveno – može reći da nije sanjao jer mu je um bio tako oštrouman, on je dakle, kao što ćemo vidjeti sutra, za duhovnog istraživača svog svojih duhovnih veza izuzetno značajna ličnost. Ali bilo je nešto u Lessingu što svaku rečenicu čini divnom u njenim konturama, u točnosti s kojom je protivnik bačen u pijesak. S Nikolajem je bilo suprotno. Nikolai je bio filistar, pravi filistar. Ipak je bio prijatelj s Lessingom, ali on je bio neobičan filistar, filistar koji je imao vizije, imao je najčudnije vizije.

Lessing, genij, uopće nije imao vizije, čak ni snove. Ali filistar Nikolai je patio od vizija. Došle bi, i otišle tek kad bi mu dali pijavice. Da, u akutnoj situaciji dali bi mu pijavice, kako ga ne bi neprestano napadali iz duhovnog svijeta.

Fichte je napisao vrlo zanimljiv esej protiv Nikolaja. Zapravo je htio simptomatično prikazati njemačko filistarstvo u Nikolajevoj osobnosti. Ali taj je Nikolaj ipak bio Lessingov prijatelj.

Pa, postoji još jedna osobina kod Lessinga koja je vrlo čudna. S obzirom na svoj svjetonazor, Lessing se mnogo bavio dvojicom filozofa, Spinozom i Leibnizom. Sada, moram reći da me mnogo privlačilo u slobodne sate, da čitam sve spise u kojima se s jedne strane dokazuje da je Lessing bio 'leibnizovac', i s druge strane, s još boljim temeljima, da je bio 'spinozist'. Oni su suprotni. I može se reći da se zapravo ne može razlikovati je li Lessing, pronicljivi čovjek, bio 'leibnizovac' ili 'spinozist', što je jedno drugom suprotno. Spinoza: panteist, monist; Leibniz: monadist, čisto i sasvim individualistički. Ali ne možete reći je li Lessing bio 'leibnizovac' ili 'spinozist'. Tako

da, ako se u tom smjeru ispita Lessinga, ne dolazi se do konačne presude. Ne može se doći do konačne presude.

Na kraju svog života ovaj je Lessing napisao izvanredan pamflet: *Obrazovanje ljudske rase*, gdje se na kraju, moglo bi se reći, potpuno izolirana pojavljuje ideja o ponavljanju zemaljskih života. Spis se bavi odgojem ljudskog roda na način da čovječanstvo prolazi kroz epohe razvoja, civilizacije: Kako bogovi daju čovjeku prvu osnovnu knjigu, Stari zavjet, kako dolazi druga osnovna knjiga, Novi zavjet, i kako će u budućnosti doći treća knjiga za obrazovanje ljudskog roda.

Ali onda esej završava kratkim prikazom da čovjek živi ponovljene zemaljske živote. I opet, na način koji u potpunosti proizlazi iz Lessingova lika, on kaže: Treba li ova ideja o ponovljenim zemaljskim životima – on ne koristi ovaj izraz, ali to je to – biti toliko apsurdna jer je kod ljudi pojavila prvi puta kada ljudi još nisu bili pokvareni školskom mudrošću? - Spis tada završava pravim hvalospjevom ponavljanju zemaljskih života i na kraju ima lijepe riječi, koje pokazuju kako čovjek ide iz zemaljskog života u zemaljski život, koje zatim završavaju sa: 'Nije li sva vječnost moja'?

Upoznali ste možda i danas, kada živite s ljudima, ljudima koji su zapravo jako cijenili Lessinga, ali koji su se udaljili od spisa: *'Obrazovanje ljudske rase'*. Ne može se doista razumjeti kakvu kvalitetu duše takvi ljudi imaju. Oni visoko cijene tako briljantnu osobu, ali odbacuju ono što daje čovječanstvu, posebno u zreloj dobi. Samo je ostario, senilan je – tako kažu – ne može se više s njim – to kažu. Da, zar ne, tako se može sve odbaciti!

Ali nitko zapravo nema pravo priznavati Lessinga a ne priznavati ovo djelo, koje je napisao kao zreo duh. Ako se predstavi nešto tako sažeto, kao ova ideja o ponavljanju zemaljskih života, kod Lessinga nema mogućnosti da se to ignorira.

Naći ćete razumljivim, dragi moji prijatelji, da je upravo ova osobnost u najvišem stupnju zanimljiva u odnosu na karmu, u odnosu na vlastiti prolazak kroz različite zemaljske živote. Jer u drugoj polovici 18. stoljeća ideja o ponovljenom zemaljskom životu nije bila općenito prihvaćena ideja. To je od Lessinga došlo kao gotovo kao pucanje iz pištolja, kao blještava, genijalna ideja. I to ne možemo objasniti kroz odgoj ili bilo što drugo što bi moglo utjecati na ovaj Lessingov život, ili pak, na ovaj Lessingov život u starosti. Već to sugerira postavljanje pitanja: Kako može stvar stajati s čovjekovim prethodnim zemaljskim životom, kada se u određenoj dobi iznenada pojavi ideja o ponovljenom zemaljskom životu, koja je inače strana civilizaciji u kojoj živi, i doista tako da sam ističe da je ideja postojala u pradavnim vremenima; pa zapravo on navodi unutarne razloge koji su povezani i upućuju na njegov vlastiti zemaljski život daleko unatrag, iako Lessing u svojoj uobičajenoj svijesti zasigurno nije imao pojma o takvim vezama? Ali stvari koje ne znate su ipak tu. Da postoje samo one stvari koje neki ljudi znaju, onda bi svijet bio vrlo siromašan događajima i bićima. Ovo je drugo pitanje koje bi trebali razmatrati u karmičkim odnosima.

Želio bih postaviti treće pitanje jer možda može biti posebno poučno kroz opis konkretnih odnosa u karmičkom kontekstu. Među ličnostima koje su mi bile bliske

kao učitelji u mladosti, postojala je ličnost koju sam već predstavio, ali koju bi vam danas želio predstaviti s nekoliko karakteristika, koje su simptomatične, što može biti značajno za proučavanje karme.

Naveden sam da proučavam karmu te osobnosti na sljedeći način. Opet, riskantno je to govoriti, ali ne vjerujem da se te stvari mogu izbjeći u kontekstu u koji je uključen današnji duhovni život, koji bi trebao poticati iz antropozofije.

Vidite, ovo što vam govorim dogodilo mi se zapravo tek nakon nekoliko godina nakon što sam vidio dotičnu osobu, koja mi je bila drag učitelj do moje osamnaeste godine. Ali uvijek sam pratio njegov život dalje, zapravo uvijek ostao blizu njega. Sada, u određenom trenutku vlastitog života, imao sam razloga nastaviti pratiti ovaj život iz vrlo specifičnog razloga.

U određenom trenutku počeo sam se iznimno zanimati za život lorda Byrona kroz drugačiji životni kontekst. Tada sam također upoznao ljude koji su bili izuzetno entuzijasti za Byrona. Jedna od njih bila je, naprimjer, pjesnikinja Marie Eugenie delle Grazie, o kojoj ću puno toga imati za reći u svojoj autobiografiji. Bila je zaljubljenik u Byrona u određenoj dobi u životu.

Osim toga tu je bila izuzetna osobnost, čudna mješavina svih mogućih kvaliteta: Eugen Heinrich Schmidt. Nekima koji su se bavili i poviješću antropozofije pojavit će se ime Eugen Heinrich Schmidt.

Pa, Eugen Heinrich Schmidt je prvi put postao poznat u Beču osamdesetih, a zatim i meni poznat kada je napisao svoju nagrađivanu raspravu o Hegelovoj dijalektici koju je reklamiralo berlinsko Hegelovo društvo. Onda je u Beč došao ovaj visoki Eugen Heinrich Schmidt – bio je vitak i visok – čovjek koji je bio stvarno, čak i izvana na pomalo izražen način, prožet snažnim entuzijazmom, entuzijazmom koji bi ponekad, kao što sam rekao, poprimio vrlo snažne vanjske oblike, ali on je bio samo entuzijast. To je upravo nešto što me 'trzalo'. Mislio sam da želim ugoditi Eugenu Heinrich Schmidt, a budući da je on upravo tada napisao svoj oduševljeni članak o lordu Byronu, odveo sam ga do drugog Byron entuzijasta, Marie Eugenie delle Grazie. Sada je krenula oduševljena rasprava o Byronu. Oni su se zapravo slagali ali su živo razgovarali. Svi ostali tamo su šutjeli. Tamo se okupio veliki broj bogoslova s Bečkog katoličkog fakulteta, koji su svaki tjedan dolazili tamo, koje sam upoznao i s kojima sam se jako prijatelji. Mi drugi smo šutjeli. Ali ovo dvoje su sada ovako razgovarali o Byronu: Bio je stol, pomalo izdužen, ondje je sjedila delle Grazie, a ovdje Eugen Heinrich Schmidt, energično gestikulirajući. Odjednom stolica sklizne ispod njega, on padne pod stol, noge ispruži sve do delle Grazie. Mogu reći, bio je to šok za sve nas. Ali ovaj šok je u meni potaknuo jednu vrlo posebnu stvar – to stvarno želim ispričati objektivno – potaknuo je u meni posebnu stvar: sve što je rečeno o lordu Byronu na mene je ostavilo snažan utisak. Osjetio sam potrebu da istražim kakve bi karmičke veze mogle biti kod Byrona! Naravno da nije bilo tako lako. Odjednom sam imao sljedeće iskustvo. — Bilo je to kao da je cijela slika ovog razgovora, s Eugen Heinrich Schmidt-om koji je bio nepristojan s nogom! — kao da mi je ova slika iznenada skrenula pozornost na stopalo lorda Byrona, koji je, kao što znate, imao kriva stopala: vukao je stopalo jer je bilo kraće. I iz toga sam sebi rekao: I moj voljeni učitelj je imao takvo stopalo, i – treba ispitati

karmičke veze. Već sam vam na primjeru pokazao, u slučaju ozljede noge Eduarda von Hartmanna, kako se kroz takva svojstva možemo vratiti natrag. Sad mi je bilo lakše zamisliti sudbinu ove meni bliske osobe koja je također imala takvo stopalo, i naravno da je bilo izvanredno da je ta osobina stopala bila i kod Byrona, a postojale su i druge. Ali inače su bili potpuno drugačiji: Byron, genijalni pjesnik, koji je bio pustolovan unatoč svojoj domišljatosti, ili možda baš zbog nje, a drugi briljantni geometrista, kakav se rijetko može naći kod učitelja, kojemu se stvarno moglo diviti na njegovoj geometrijskoj imaginaciji i na tretiranju deskriptivne geometrije.

Ukratko, imajući pred sobom ovo dvoje ljudi, krajnje različitih u duši, mogao sam riješiti problem njihove karme referencom na naizgled nevažan fizički detalj. Taj detalj mi je omogućio da razmatram probleme Byrona i mog učitelja geometrije u istom kontekstu, i tome nađem rješenje.

Želio sam danas predstaviti ove slučajeve kao karakteristične, a sutra ćemo prijeći na karmičko razmatranje ovih slučajeva.

Predavanje 23 ožujka 1924

XII

Eto, dragi moji prijatelji, jučer sam vam opisao niz osobnosti, a za to treba uzeti niz poznatih ličnosti, da bi se barem mogao ispitati njihov vanjski izgled. Stoga sam opisao niz poznatih osobnosti, upravo prema onim karakternim osobinama koje istraživaču znanosti duha pružaju priliku da ima tragove kako bi pratio karmičke veze. I ovaj put – o tim ćemo stvarima stalno govoriti na razne načine – odabrao sam osobnosti u vezi kojih mogu razgovarati o vrlo specifičnom problemu, problemu koji su mi postavili članovi Društva. Želio bih vrlo suhoparno formulirati ovaj problem, koji su, kao što sam rekao, postavili drugi iz društva.

A to je, da se u svakoj prilici ističe – i to s pravom – da su u pretpovijesnim vremenima postojale inicirane osobnosti, osobnosti visoke razine mudrosti, na visokom stupnju razvoja i tako dalje, te da je tada pitanje, na kraju krajeva: Da, ako se životi ljudi stalno ponavljaju, gdje su te osobnosti, jednom inicirane, u sadašnjosti? Mogu li se naći usred sadašnjih ljudi, među onima koji je, da tako kažem, upravo dopalo da dožive svoju reinkarnaciju u ovom vremenu?

Zato sam odabrao primjere koji mi omogućuju da istovremeno raspravljam o ovom pitanju. Vidite, dao sam onoliko koliko je potrebno, sliku talijanskog heroja Garibaldija, i ako uzmete ono što sam jučer govorio i tome dodate sve što vam je poznato o toj osobnosti, u toj osobnosti naći ćete nevjerojatnu količinu misterija, mnogo toga što otvara velika, suvisla pitanja.

Uzmimo samo nekoliko osobina u kojima ste jučer ponekad i uživali, a koje sam spomenuo, dugogodišnje poznanstvo s partnericom koju je ugledao dalekozorom, upoznavanje sa smrtnom kaznom kada mu je prvi puta ime tiskano u novinama. Kod Garibaldija je još nešto upečatljivo: partnerica koju je pronašao na opisani način i koja je stajala uz njega na tako herojski način kako sam to jučer opisao, ona mu je bila partnerica dugi niz godina. Tako je kroz dalekozor mogao vidjeti nešto jako dobro. Kasnije je umrla, ostavljajući ga sama, a on se oženio drugi put, ovaj put ne kroz dalekozor, jer čak i ako ste Garibaldi, vjerojatno tako nešto učinite samo jednom u životu, već ovaj put na sasvim običan buržoaski način. Događa se, zar ne, među dobrim građanima. Ali brak je Garibaldiju trajao samo jedan dan! Dakle, kao što možete vidjeti, postoji i druga začuđujuća stvar u vezi Garibaldijeva odnosa prema običnoj buržoaziji na ovom svijetu.

Ali onda postoji nešto drugo. Ove stvari, koje vam opisujem, već su takve da svakako ohrabruju svakoga tko je navikao na takva okultna istraživanja, želio bih reći, može ih koristiti kako bi imao jake tragove koje onda može stvarno prodrijeti natrag u gledanje u prethodni život ili niz prethodnih života. Ali postoji još jedna stvar koja se pojavljuje kao glavni problem iznad svega.

Vidite, Garibaldi je zapravo bio u srži – provjerio sam to jučer – republikanac, republikanac do kraja. Ali on je bio toliko predan oslobađanju Italije da nije zapravo pristao da od Italije napravi republiku, već da postane kraljevima pod Vittorinom Emanuele. Ima nešto izvanredno upečatljivo u tome. Ako pogledate cijelog Garibaldija i uzmete ovo, postoji nešto zapanjujuće u tome.

S jedne strane je Vittorio Emanuele, koji je, kao kralj, naravno, mogao biti samo na čelu talijanske, oslobođene države. S druge strane, bio je Mazzini, koji je također bio Garibaldijev prijatelj, koji je neko vrijeme bio na čelu talijanske republike koja je tamo trebala biti uspostavljena; koji se htio zauzeti za uspostavu talijanske republike.

A karmički odnosi s Garibaldijem se uopće ne gube ako prvo dođete do određene veze. A ta veza se sastoji u sljedećem. Tijekom nekoliko godina – znate, Garibaldi je rođen u Nizzi 1807. – četiri čovjeka su zapravo rođena u radijusu od nekoliko četvornih milja, moglo bi se reći koji su tada imali jasan životni kontekst u daljem tijeku događaja u Europi. Garibaldi je rođen u Nizzi početkom 19. stoljeća. U Genovi, nedaleko od nje, Mazzini. Opet u Torinu, nedaleko odatle, Cavour, a od kuće Savoy, opet nedaleko, Vittorio Emanuele. Zasigurno su blizu jedan drugoga po godini i mjestu rođenja. I sva četvorica su ti koji, ako ne s koherentnim raspoloženjem, ako ne u međusobnom suglasju, zajedno uspostavljaju ono što je tada postalo moderna Italija.

Takoreći, vanjski tijek povijesti jednostavno sugerira da treba reći: Ove četiri ličnosti su spojene, spojene na jasan način, kako bi predstavljale zajedničku sudbinu ne samo za sebe nego i svijet.

Najvažniji od njih je bez sumnje sam Garibaldi. Ako uzmete sve uvjete, najvažniji od njih je Garibaldi. Ali Garibaldijeva duhovnost se pojavljuje na elementaran način. Mazzinijeva duhovnost je učeno filozofska, Cavourova duhovnost je učeno pravnička, a duhovnost Vittoria Emanuele – pa... Dakle, najvažniji od njih je Garibaldi, uzimajući u obzir sve odnose, i u njemu ima nešto što se pojavljuje s elementarnom silom, tako da kod takve duhovnosti nije lako biti psiholog. Ne može se ostati ravnodušan, jer se jednostavno ne zna odakle te crte dolaze, ako ih uzmemo sa stajališta osobne psihologije jednog ovozemaljskog života.

Sada se vraćam na pitanje: gdje su bivši inicirani? Jer netko će reći da, nema ih. Da, dragi moji prijatelji – moram reći nešto paradoksalno u vezi s tim – da je danas veća mogućnost da se ljudi rode u dobi od sedamnaest ili osamnaest godina, tako da kada se spuste iz duhovnog svijeta su na neki način našli i ušli u tijela od sedamnaest ili osamnaest godina, ili da su barem pošteđeni da prolaze školu kakva je danas konstituirana, onda biste našli da bi se inicirani mogli pojaviti kao ljudska bića današnjice. Ali kao što iniciranima nije moguće hraniti se komadićem leda u običnim zemaljskim uvjetima kada im je potreban kruh, jednako je tada moguće za mudrost starih dana da se manifestira izravno, u obliku koji bi očekivali, u tijelu koje je primilo obrazovanje – u sadašnjem smislu riječi – do sedamnaeste ili osamnaeste godine života. To u cijelom svijetu nije moguće, barem tamo gdje postoji civilizacija, nije moguće. U obzir dolaze stvari koje su potpuno izvan dosega današnjih obrazovanih ljudi.

Ali, kao što je to danas običaj, naše sadašnje vještine pisanja treba stjecati od šeste ili sedme godine života, to je takvo mučenje za dušu, koja se želi razvijati prema svom posebnom karakteru, da – da, mogu samo reći ono što sam već rekao u svojoj biografiji: Uklanjanje mnogih prepreka dugujem činjenici da s dvanaest godina nisam mogao pisati pravopisno, niti sam uopće mogao pisati kako treba. Spomenuo sam to u svojoj biografiji, jer sposobnost pisanja na način na koji se to danas traži ubija određene osobitosti ljudskih bića.

Treba govoriti tako paradoksalno. To je jedna istina. Tu se ne može ništa učiniti, to je istina. I tako se jednostavno događa da visokorazvijene individualnosti prošlosti zapravo mogu prepoznati u svom ponovnom rođenju samo oni koji gledaju na te manifestacije ljudske prirode koje se kroz današnju civilizaciju više otkrivaju iza čovjeka nego u čovjeku.

I u tom pogledu Garibaldi je izvanredno upečatljiv primjer. Civilizirani ljudi, uključujući Cavoura, ili barem njegove sljedbenike, za što su oni smatrali Garibaldija? Za uvrnutog tipa s kojim je razumno ne raspravljati se. To morate uzeti u obzir, jer je u njegovim zaključcima bilo dosta toga, što je ljudima koji su opsjednuti današnjom civilizacijom, recimo, u najmanju ruku, nelogično. U vezi s tom osobnošću bilo je zapravo mnogo toga nelogičnog, čak i izvana. Mnoge stvari nisu išle zajedno.

I samo onaj koji gleda, da tako kažemo, iza ličnosti, koji gleda što je moglo ući u tijelo u ranijim zemaljskim životima, a što u ovom zemaljskom životu, jer današnja civilizacija čini tijelo nepodobnim, nije moglo ući u tijelo, tko to može vidjeti, može dobiti ideju o tome što je takva osobnost zapravo. O tome se ne razmišlja, jer ono najvažnije u takvoj osobnosti zapravo se krije iza izričaja koji se može izvesti na vanjski način. Dobar konvencionalan čovjek u svijetu, koji se jednostavno izražava na način kako je to naučio, i u kojem vidimo samo refleksiju školskog i drugog učenja – takvog čovjeka možete 'fotografirati' u njegovoj moralnoj i duhovnoj prirodi. On je tu. Ali osoba koja iz drugih vremena dolazi s dušom ispunjenom mudrošću, tako da se ta duša ne može izraziti u tijelu, nikada se ne može procijeniti sredstvima današnje civilizacije. Iznad svega, to ne možete učiniti s Garibaldijem. U izvjesnom smislu – govorim metaforički – treba stvari uzeti na isti način kao što su to spiritualističke slike, iza kojih fantom postaje vidljiv. Ovako takva ličnost izgleda nekome: najprije prema konvencionalnim standardima, a iza toga nešto duhovno, duhovni portret, takoreći, onog što u ovoj inkarnaciji ne može potpuno ući u tijelo.

Ako sve ovo uzmete u obzir, pogotovo ako se prepustite stvarima koje sam vam posebno spomenuo, onda se pogled na Garibaldija zapravo vraća na život jedne zaista inicirane osobe koja gleda samo prema van, živi van sebe na potpuno drugačiji način jer ne može u potpunosti ući u tijelo. Konačno, stvari vam se neće činiti baš tako nevjerojatne kada se uzmu u obzir upravo one osobine koje sam spomenuo. Morate biti malo 'pomaknuti' od onoga za što ste danas obučeni, morate biti malo 'odmaknuti' od Zemlje, ako u građanske odnose gledate kroz dalekozor, što inače nije uobičajeno, i slične stvari. To je nešto što se u tim karakteristikama ističe, od uobičajenog stajanja unutar tih buržoaskih odnosa.

Tako smo s Garibaldijem vraćeni u život iniciranog, i to upravo u inicirani život, dragi moji prijatelji, u život iniciran u takve misterije, kakve sam ovdje prije nekoliko mjeseci opisao da su krenuli iz Irske. Opisao sam vam irske misterije, koji su krenuli iz Irske, ali traženje ogranka ne ide daleko odavde, naime u Alsace, u današnji Alsace; tu nalazimo Garibaldija, u određenoj mjeri, upoznatog s tim. Sasvim je izvjesno da između ove inkarnacije, koju nalazimo u 9. stoljeću naše ere, i posljednju u 19. stoljeću, nema druge, da između postoji dugi boravak u duhovnom svijetu. Čini se da je to tajna ove osobnosti.

Ova osobnost apsorbirala je ono što sam vam opisao kao mudrost Hibernije, i to u vrlo visokom stupnju. Bio je na Irskom otoku, lokalnom mjestu misterija, i sam je upravljao kolonijom, koja je kasnije došla u Europu.

Naravno, kao što kažemo, da ono što se reflektira postaje drugačije kroz zrcalo u odnosu na zrcalnu formu, tako je došlo i ono što je tada bilo prisutno u polju koje je sadržavalo fizički svijet i duhovni svijet iznad njega, i u kojem je takav posvećenik bio aktivan na način kako sam to opisao prije nekoliko mjeseci, izraženo na način na koji se moglo razvijati u 19. stoljeću s određene civilizacijske točke gledišta. I ne smije se naviknuti tražiti filozofa, pjesnika ili umjetnika u sadašnjem dobu, u filozofu, pjesniku ili umjetniku kojeg se nalazi u prošlom dobu. Ta individualnost ide iz zemaljskog života u zemaljski život. Ali način na koji te individualnosti mogu živjeti ovisi o tome što je moguće u nekom dobu. Dopustite mi da navedem primjer da vam to ilustriram.

Ernst Haeckel, je također poznata ličnost. Ernst Haeckel poznat je kao entuzijastičan predstavnik izvjesnog materijalističkog monizma, entuzijastičnog, moglo bi se reći čak i do točke fanatizma. Dobro vam je poznat, ne trebam dati opis Haeckela. Ali ako se ova osobnost prati natrag u prethodnu inkarnaciju, onda se nalazi papa koji je postao redovnik Hildebrand, koje je kasnije postao Grgur VII.

Dajem vam ovaj primjer da vidite kako se različito može izraziti jedna te ista individualnost u skladu s kulturalnim uvjetima određenog doba. Ne bi bilo lako pronaći reinkarniranog papu Grgura VII u predstavniku materijalističkog monizma u 19. stoljeću. Ali ove stvari, način na koji se živi u vanjskim uvjetima civilizacije na fizičkom planu, duhovnom su svijetu mnogo manje važne nego što se misli. Iza osobnosti Haeckel-a i osobnosti redovnika Hildebranda krije se nešto što je isto, u tome je mnogo više sličnosti od onoga u čemu su različiti, ako jedan želi dovesti katolicizam na vlast na najekstremniji način, drugi se bori protiv katoličanstva na najekstremniji način. To nije toliko velika razlika za duhovni svijet. U duhovnom svijetu, potpuno su različite ljudske pozadine važnije od ovih stvari, koje u osnovi imaju isto značenje u fizičkom svijetu. Dakle, ne morate su čuditi, dragi moji prijatelji, kada u Garibaldiju vidite pravog posvećenika iz ranijeg doba, kao što sam rekao, iz 9. stoljeća, i ako je to izraženo u 19. stoljeću na način koji je jedini moglo doći do izražaja u 19. stoljeću. Jer bitan je način na koji se čovjek postavlja u svijet, kakav je temperament, kako se pojavljuje sa svojim karakternim osobinama..

Da, da se ono što je bio sadržaj Garibaldijeve duše u ranijoj inkarnaciji, da se u 19. stoljeću, pojavilo s Garibaldijevim temperamentom, onda bi on za ljude 19.

stoljeća bilo luđak. Smatrali bi ga luđakom, ludom. Ono kakav se mogao pojaviti, to je i postao u vanjskom životu.

I sada, rasvjetljujuća objašnjenja za druge karmičke veze pojavljuju se odmah kada se ima određeni smjer. Ostala trojica o kojima sam vam govorio, a koja će se ponovno okupiti s njim otprilike u istom desetljeću na komadiću Zemlje, ova druga trojica su bili njegovi učenici u to vrijeme, okupljeni sa svih strana, onaj daleko sa sjevera, drugi daleko sa istoka, treći daleko sa zapada; okupljeni sa svih strana svijeta, njegovi učenici.

Sada, posebno u irskim misterijima, postojala je određena obveza za određeni stupanj inicijacije. Ta je obveza govorila da inicirani mora nastaviti promovirati svoje učenike u svim daljnjim zemaljskim životima, i ne napuštati ih. Ako se, zbog svojih posebnih karmičkih odnosa s njim, ponovno pojavljuju u isto vrijeme u zemaljskom životu, to znači da on mora doživjeti sudbinu zajedno s njima, da njihov tip karme mora uzeti u obzir kod svoje. Da Garibaldi nije bio povezan s individualnosti koja je bila u Vittoriu Emanuele, kao učitelj Vittoria Emanuele, onda bi Garibaldi postao republikanac, koji bi također osnovao talijansku republiku. Ali iza ovih apstraktnih, temeljnih stvari, krije se živi ljudski život, koji ide od jednog zemaljskog života do drugog. Iza toga leži obveza starog posvećenika prema svojim učenicima. I stoga ova kontradikcija. Prema konceptima, prema idejama koje je Garibaldi iznio u 19. stoljeću, prirodno je postao republikanac. Zašto bi trebao biti drugačiji? Poznao sam toliko republikanaca koji su bili odani sluge nekom princu. Oni su iznutra bili republikanci jer su u određenom razdoblju devetnaestog stoljeća – prošlo je mnogo vremena, ali kad sam je bio dječak – svi ljudi koji su se smatrali razumnim bili su republikanci. Ljudi su rekli, mi smo republikanci naravno, samo ne možete to pokazati vanjskom svijetu. Ali iznutra su svi bili republikanci. Samo, naravno, Garibaldi je bio netko tko je to pokazao i vanjskom svijetu, ali nije mogao to nastaviti. A svi oni koji su bili čak i oduševljeni njime nisu mogli shvatiti da ne može tako nastaviti. Zašto ne? Jer nije mogao ostaviti Vittoria Emanuele, koji je bio karmički povezan s njim, na način kako sam na to ukazao. Morao ga je ohrabriti. I jedino tako ga je mogao ohrabriti.

Isto tako, druga dvojica, Cavour i Mazzini, bili su karmički povezani s njim, a za njih je mogao učiniti nešto samo koliko su njihove sposobnosti dopuštale. Dakle, samo ono što je moglo proizaći od sve četvorice, to je mogao postići. Nije mogao nezavisno ići svojim putem.

I upravo iz ovako duboko značajnih činjenica, dragi moji prijatelji, možete vidjeti koliko se toga s čime se susrećete u životu zapravo može objasniti samo iz okultne pozadine.

Niste li već upoznali ljudi koji u nekom trenutku svoj života učine nešto što vam je zapravo neobjašnjivo? Ne biste to očekivali od njega. To se uopće ne može objasniti njegovim karakterom. Kada bi slijedio svoj osobni karakter, napravio bi nešto drugo. I možda ste u pravu. Ali pored njega živi još jedna osoba s kojom je karmički povezan na način kako sam to opisao za Garibaldija. Zašto radi to što radi? Život se u stvarnosti može objasniti samo iz tih okultnih pozadina. Tako da nas upravo ta osobnost vodi natrag, moglo bi se reći, misterijima Hibernije. To se čini

paradoksalno, ali upravo je slučaj da kada pogledate duhovno, ono s čime se susrećete u svom vanjskom životu, često je maya.

I mnogi ljudi koje često vidate u običnom životu, s kojima ste često zajedno u običnom životu: kad biste mu mogli reći što možete naučiti o njemu, ako gledate kroz njega njegovu individualnost, bio bi zadivljen; doista bi se iznimno začudio. Jer ono što osoba izvana izražava, iz razloga koje sam naveo, najmanji je djelić onoga što osoba zapravo jest, prema njenom prethodnom životu. Mnogo je tajni u stvarima o kojima sada govorim.

I uzmimo drugu osobnost, koju sam jučer kratko opisao: Lessinga, koji se i sam pojavljuje na kraju svog života s navještajem ponavljanja zemaljskih života. Kod njega je slučaj, da se vraćamo daleko, daleko unatrag, u ono starogrčko doba u kojem su drevni grčki misteriji još bili u punom cvatu. Lessing je tamo bio posvećenik. Opet, u osamnaestom stoljeću, nije mogao potpuno biti uronjen u tijelo. Zatim, u ponavljanju ovog ranijeg zemaljskog života iz antike, bio je član dominikanskog reda u 13. stoljeću, izvrstan skolastičar koji je preuzeo oštrinu pojmova; a onda je u 18. stoljeću zapravo postao prvi novinar u Srednjoj Europi.

Ali zaista, i drama o toleranciji '*Nathan mudri*', kao i nešto poput '*Hamburške dramaturgije*' – čitajte samo određena poglavlja – pa onda i '*Odgoj ljudske rase*', razumljivi su samo ako se pretpostavi da su na tome radile sve tri inkarnacije ove ličnosti: stari grčki posvećenik – pročitajte prekrasnu Lessingovu raspravu 'Kako su stari zamišljali smrt' – zatim skolastičar obrazovan u srednjovjekovnom aristotelizmu, i onaj kojem je zapravo, sve to ležalo u duši, sada je urastao u civilizaciju 18. stoljeća. Pa čak i određena činjenica, koja je izvanredno uočljiva, pada vam na pamet kada uzmete u obzir ono što sam rekao.

Izvanredno je da je cijeli Lessingov život potraga. On je sam izrazio taj karakter svog bića, izrekavši poznatu izreku koja se citira stalno iznova – premda u filistarskom pogledu, za sve filistre koji ne žele težiti nečemu specifičnom, oni to citiraju – 'I ako je Bog držao svu istinu u desnoj ruci, a vječnu potragu za istinom u svojoj lijevoj, pao sam pred njega i rekao: Oče, daj mi što imaš u lijevoj ruci'. Lessing bi to mogao reći, ali ako filistar to kaže, to je naravno nešto strašno. Ali ovo je važno, da je cijeli njegov život bio potraga, intenzivna potraga, što, ako ste iskreni, morate to izraziti riječima: Zapravo se spotičete o puno Lessingovih rečenica, posebno onih briljantnih, ljudi se jednostavno ne usude spotaknuti jer je Lessing jedan od velikana, u knjigama o povijesti i književnosti. Istina, posrne se, ili bolje rečeno, nabije se na kolac. To ljudi sebi ne priznaju. Naravno da Lessinga morate sami upoznati ako ćete ovo razumjeti. Ako uzmete u ruku, naprimjer, dva sveska o Lessingu, Ericha Schmidta, nećete biti nabijeni na kolac, čak i ako Erich Schmidt doslovno citira. Što se tiče njihovih formulacija, one su još uvijek Lessingove rečenice, ali ono što dolazi prije ili poslije oduzima im poantu.

A ovaj tragalac dolazi pred kraj svog zemaljskog života da napiše '*Obrazovanje ljudske rase*', s blijedom idejom o ponovljenim zemaljskim životima. Zašto to?

Da, vidite, tako nešto morate sebi učiniti razumljivim pomoću druge činjenice, s kojom sam se također jednom pozabavio. U nekadašnjem časopisu '*Das Reich*', koji

je izdavao naš prijatelj Bernus, obradio sam *'Alkemijsko vjenčanje Christiana Rosenkreutza'* i istaknuo da je jedan sedamnaesto-osamnaestogodišnji dječak napisao ovo *'Alkemijsko vjenčanje Christiana Rosenkreutza'*. Dječak ništa nije razumio, ali baš ništa. Za to postoje vanjski dokazi. Napisao je ovo *'Alkemijsko vjenčanje'* do zadnje stranice, koje uopće nema. Nema je ni danas, ali napisao je *'Alkemijsko vjenčanje'* i ništa nije razumio. Da je o tome išta razumio, to je trebalo shvatiti u kasnijim godinama. Ali dječak je postao švapski pastor iz Württemberga koji je, čak se može reći, napisao ispodprosječne poučne i teološke spise, spise koji su daleko od sadržaja *'Alkemijskog vjenčanja Christiana Rosenkreutza'*. Sam život dokazuje da ovaj švapski župnik nije iz duše zapisao ovo *'Alkemijsko vjenčanje'*. To je potpuno nadahnuto pisanje.

Dakle, ne moramo uvijek imati posla s osobnošću osobe kada se duh izražava kroz osobu. No postoji razlika između hrabrog švapskog župnika Valentina Andreae-a, koji je napisao filistarke teološke spise, i Lessinga. Da je Lessing bio Valentin Andreae, samo premješten u 18. stoljeće, možda bi u mladosti napisao lijepi traktat o odgoju ljudske rase, donoseći ideju o ponavljanju zemaljskih života. Ali on nije bio Valentin Andreae, on je bio Lessing, onaj Lessing koji nije imao vizije, čak ni, kako kažu, snove. Potjerao je inspiratora, naravno u nesvjesnom. Da ga je inspirator želio zaposjesti u mladosti, rekao bi: Odlazi, nemam ništa s tobom. Slijedio je uobičajeni put odgoja u 18. stoljeću. I kao rezultat toga, tek je u starosti postao dovoljno zreo da razumije što je to što je bilo u njemu tijekom njegova Lessing života. Kod njega je to kao da je Valentin Andreae potjerao inspiratora, i nije napisao nikakvu trivijalni teološki traktat, nego je čekao starost i onda svjesno napisao *'Alkemijsko vjenčanje Christiana Rosenkreutza'*.

Pojedinačni zemaljski životi povezani su na ovaj način. I jednog dana se mora doći do točke u kojoj čovjek postaje potpuno svjestan: stvarno je tako. Ako se uzme samo jedan ljudski život – bio to Goetheov, Lessingov, Spencerov, Shakespeareov, Darwinov život – i razmišlja o tome što je proizašlo iz ovog ljudskog života, to je kao da otrgnete cvijet s biljke i vjerujete da može stajati sam po sebi. Takav individualni zemaljski život ne može se sam po sebi objasniti, objašnjenje se mora pronaći na temelju ponovljenih zemaljskih života.

Zanimljiv je slučaj s dvije osobnosti o kojima sam zadnji put jučer govorio, s lordom Byronom s jedne strane i – oprostite ako je ovo osobno – mojim učiteljem geometrije s druge strane. Dijelili su samo konstrukciju stopala, ali ova konstrukcija stopala je iznimno vrijedna pažnje. Ako netko slijedi ovu konstrukciju stopala na okultan način, to vodi do činjenice da ona vodi do posebne prirode glave u ranijem zemaljskom životu na sličan način kako sam to objasnio u slučaju Eduarda von Hartmanna. I naravno, ne postoji drugi način da se ovakve stvari ispričaju osim kako se otkrivaju dok se gleda, to sam već rekao. Ne može postojati nikakav vanjski logički dokaz ovih stvari u uobičajenom smislu. Ako sada pratite život ovo dvoje ljudi, zemaljski život koji su oboje imali u 19. stoljeću doista se čini pomaknut. Jer prije svega postoji kontradikcija s nečim što sam ovdje spomenuo prije nekoliko tjedana: da se u određenim ciklusima, oni koji su suvremenici, inkarniraju opet kao suvremenici. Sve trpi iznimke, naravno. Činjenica je da odnos prema stvari iz 'sheme F', niti na fizičkom planu ne može se imati, ako se ne okrenemo 'shemi F'. Ali

u odnosu na duhovni svijet, dragi moji prijatelji, to svakako nije moguće. Postoje pravila, ali ne i krute sheme. Tu je sve individualno.

I tako, posebno s ove dvije ličnosti, vraćamo se u zajednički život koji su vodili jedan s drugim. Ne bih uopće pronašao Byrona u ovom ranijem zemaljskom životu da nisam našao ovog svog učitelja geometrije uz njega. Byron je bio briljantan; ovaj učitelj geometrije nije bio čak ni briljantan na neki svoj način. Nije bio nimalo briljantan, ali je bio izvrstan u geometriji, najbolji kojeg sam u životu sreo, jer je bio pravi u geometriji i ništa drugo.

Zaista – zar ne, kod slikara znate: ima nešto jednostrano; s glazbenikom znate: on je jednostran. Jer ljudi su zapravo značajni samo kada su jednostrani; ali geometrista u naše vrijeme obično nije jednostran. Geometrista zna svu matematiku i kad god konstruira bilo što geometrijsko, uvijek zna postaviti jednadžbe za te stvari. On zna što je u tome matematičko, a što kalkulacija.

Ovaj učitelj geometrije, o kojem vam sada govorim, bio je izvrstan geometrista, ali uopće nije matematičar. Nije, naprimjer, razumio analitičku geometriju. Nije znao ništa o analitičkoj geometriji, o računskoj geometriji koja ima veze s jednadžbama; u tom pogledu radio je djetinjaste stvari.

Jednom je čak bilo jako zabavno. Čovjek je bio toliko potpuno konstrukcijski geometrista i ništa drugo, da je tom metodom došao do činjenice da je krug lokus (geometrijski položaj, nap.pr.) stalnih kvocijenata. Našao je to konstrukcijski, a budući to nitko prije njega nije pronašao konstrukcijski, smatrao je da je otkrio stvar. A mi dječaci, koji smo naravno, utoliko što nismo filistri, imali dosta duha u nama, znali smo da naša knjiga iz analitičke geometrije kaže da moramo postaviti takvu jednadžbu i dobiti krug. I naravno iskoristili smo priliku da krug više ne zovemo krugom, nego da ga nazovemo u ime našeg učitelja geometrije: 'linija N.N.'. - Ne želim spominjati ime. Zaista, imao je genijalnu jednostranost konstrukcijskog geometrista. To je također ono što je kod njega bilo tako važno, tako sažeto. Ljudi sadašnjeg doba ne mogu se dokučiti; nisu toliko sažeti, kao klizave jegulje su. Ali on nije bio jegulja, bio je čovjek s uglovima, čak i u vanjskoj konfiguraciji. Imao je lice koje je bilo otprilike četvrtasto, vrlo zanimljivu glavu, potpuno četvrtastu, uopće ništa zaobljeno. Zaista, na licu ovog čovjeka mogla bi se proučavati svojstva pravokutnika, njegova konstrukcijska svojstva. To je bilo vrlo zanimljivo.

Ova se osobnost sada u percepciji postavlja odmah uz Byrona, i vođeni smo u stara vremena u istočnoj Europi, otprilike stoljeće ili dva prije križarskih ratova.

Sada, ispričao sam vam priču – oni koji su bili tamo, sjećat će se – da je rimski car Konstantin, kada je osnovao Carigrad, dao premjestiti paladij, donesen iz Azije, iz Troje u Rim, iz Rima u Carigrad. To je učinjeno s ogromnom pompom. Zato jer se na ovaj paladij gledalo kao na posebnu zaštitu, nešto što daje snagu onima koji ga imaju. I tako su u Rimu čvrsto vjerovali da sve dok paladij leži ispod stupa na važnom mjestu u Rimu, da snaga Rima zapravo počiva u njemu; bili su uvjereni da je da snaga dovedena iz nekad moćne Troje, razorene od Grka [drvena slika Pallas Atene donesena iz Troje, nap. pr.].

Konstantin, koji je želio prenijeti rimsku vlast u Carigrad, dao je ovaj paladij donijeti u Carigrad s ogromnom pompom, naravno u počeku u potpunoj tajnosti, dao ga je pokopati, zazidati zid preko njega, i postaviti ogromni stup koji je došao iz Egipta, da leži preko njega. Zatim je dao popraviti ovaj stari stup, a na njega je postavio stari kip Apola, koji je, međutim, bio napravljen da izgleda kao car Konstantin u to vrijeme. I tako paladij leži tamo, u Carigradu.

Sada, postoji legenda koja e kasnije razvila na čudan način, ali koja je zapravo vrlo, vrlo stara. Kasnije, u vezi s testamentom Petra Velikog, kasnije je redizajnirana, ali seže u vrlo stara vremena: da će jednog dana paladij ići dalje sjeveroistočno od Carigrada. Kasnije je u Rusiji do dovelo do ideje da paladij mora biti premješten iz glavnog grada, Carigrada, u Rusiju. Tada bi ono što je s time povezano, što je pod turskom vlašću korumpirano, prešlo u vlast istočne Europe.

Pa, te dvije ličnosti, te dvije individualnosti, koje su ovu sagu upoznale u davna vremena – kao što sam rekao, stoljeće ili dva prije križarskih ratova, nisam mogao sa sigurnošću reći – oni su bili ti koji su poduhvatili toga da odu iz onoga što je danas Rusija u Carigrad kako bi na neki način nabavili paladij i donijeli ga u istočnu Europu.

Do toga nije došlo. Do toga nije moglo doći jer se paladij dobro čuvao, a one koji su znali kako se čuva nisu se mogli pridobiti. Ali ove dvije osobe obuzela je golema bol. I bol koja je ušla poput zrake u jednog i drugog tada im je paraliziralo glave, kod lorda Byrona se manifestiralo kao da je bio kao Ahil, onaj s ranjenom petom, imao je oštećeno stopalo, ali genijalnu glavu, što je jednostavno bila kompenzacija za paralizaciju u ranijem zemaljskom životu; te je i drugi muškarac sada imao oštećeno stopalo, krivo stopalo, zbog paralizirane glave. Ali, vidite, mi obično ne znamo da ljudi nemaju iz glave geometriju ili matematiku. Da ne pravite kut svojim stopalom, glava ga ne bi mogla percipirati. Ne biste uopće imali geometriju da ne hodate i zahvaćate stvari. Geometrija se progura do glave i izlazi u idejama. A netko tko ima stopalo poput mog učitelja geometrije, ima snažnu sposobnost da obrati pozornost na geometrijsku konstituciju motoričkog organizma i to ponovno konstruira u glavi.

A ako ste uronili u ovog učitelja geometrije, u njegovu cjelokupnu duhovnu konfiguraciju, onda ste ipak imali značajan ljudski dojam. I stvarno, bilo je nečeg divnog u njemu kada je u suštini sve radio kao konstruktivni geometrista, kao da ostatak svijeta nije tu. Bio je strahovito slobodna osoba i nešto mu je palo na pamet – samo je trebalo pažljivo promatrati – kao da je neka magična moć zavladała njime i dovela ga do ove jednostranosti.

Pa s lordom Byronom – samo sam spomenuo drugog jer inače ne bih mogao upoznati lorda Byrona da me nije poveo na moj put – tu djeluje karma. Jednom je otišao s istoka po paladij. Kada se rodio na zapadu, otišao je istočno da pomogne oko slobode, duhovnog paladija 19. stoljeća. I budući da ga privlači isto područje Zemlje, hoda, u istom smjeru kojeg je nekoć pratio s druge strane. Postoji nešto stvarno šokantno u tome da vidite kako jedna te ista individualnost dolazi s jedne strane u jednom zemaljskom životu, a u drugom zemaljskom životu s druge strane na isto mjesto na Zemlji; prvo, privučen onim što je prema tadašnjim gledištima

duboko uronjeno u mit, u drugom zemaljskom životu duboko privučen onim što je doba prosvijetljena proizvelo kao veliki ideal. Ima nešto strašno šokantno u tome.

I zapravo su stvari koje proizlaze iz karmičkog konteksta šokantne. Uvijek su uznemirujuće. I upoznat ćemo sve vrste šokantnih, upečatljivih, paradoksa na ovom području. Danas sam vam želio predstaviti ono što vas zaista može natjerati da shvatite koliko čudne veze između ranijih i kasnijih zemaljskih života mogu nastati u čovječanstvu.